

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

AKVILĖ BUMBLYTĖ
CIVILINĖS TEISĖS PROGRAMA

LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ ŠEIMOS BYLOSE TAIKYMO YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ INSTITUTO SAMPRATA ŠEIMOS BYLOSE.....	9
1.1. Laikinųjų apsaugos priemonių instituto šeimos bylose sąvoka, reikšmė ir paskirtis.....	9
1.2. Laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose pagrindų sąrašo nebaigtinumas.....	13
1.3. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose klasifikavimo galimybės.....	16
1.3.1. Neturtinio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose taikymas.....	18
1.3.2. Turtinio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose taikymas.....	26
2. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ ŠEIMOS BYLOSE SANTYKIS SU APSAUGOS UŽTIKRINIMO PRIEMONĖMIS, NUMATYTOMIS LIETUVOS RESPUBLIKOS APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYME.....	33
3. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKymo PRAKTIKOS ŠEIMOS BYLOSE PROBLEMATIKA	38
3.1. Laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose tikslingumo analizė.....	38
3.2. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose įrodinėjimo probleminiai aspektai	44
3.3 Vienos laikinosios apsaugos priemonės šeimos bylose pakeitimo kita efektyvumas....	49
4. LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOS TAIKANT LAIKINĄSIAIS APSAUGOS PRIEMONES ŠEIMOS BYLOSE FORMAVIMO ASPEKTAI PAGAL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR EUROPOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKĄ.....	58
IŠVADOS.....	71
LITERATŪRA.....	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	90
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	91
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	92
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	93

IVADAS

Valstybės pareiga užtikrinti tinkamą šeimos teisinių santykių reguliavimą, kadangi šeima, kaip socialiai svarbus visuomenės darinys, yra pačios valstybės atspindys. Tuo pagrindu šeimos teisinių santykių savitumas lemia ir procesinius šeimos bylų nagrinėjimo ypatumus t.y. teismo aktyvumas, tam tikros išimtys, specialūs reikalavimai ieškiniui ir kita. 2001 m. liepos 7 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui¹ (toliau – LR CK) atsirado 3.65 straipsnis su nuostatomis dėl laikinųjų apsaugos priemonių (toliau – LAP) taikymo šeimos bylose. Šios nuostatos įvedė aiškumo šio instituto taikymui šeimos bylose. Galima teigti, kad LAP pačios savaime yra problematiškos. Bendrąja prasme šis institutas suprantamas kaip laikinas asmens teisių suvaržymas siekiant užtikrinti būsimąjį teismo sprendimo įvykdymą. Taigi, taikant šį institutą susipina dvi teisės – prigimtinės asmens teisės ir laisvės, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje² (toliau – Konstitucija) bei tarptautiniuose teisės aktuose³ ir teisė į teisingą teismą, teisingą bylos nagrinėjimą. Šiame kontekste Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) akcentuoja, kad taikant LAP, asmens teisių suvaržymas turi atitikti teisėtą tikslą ir būti proporcingas.⁴ Pažymėtina, kad laikinųjų apsaugos priemonių instituto taikymas šeimos bylose pasižymi ypatingu specifiškumu. Šeimos, kaip vieno iš valstybės pamato dalių, įtvirtinimas Konstitucijoje leidžia manyti, kad LAP taikymas šeimos bylose yra labiau komplikuoatas nei kitų kategorijų bylose. Kadangi šeimos teisinių santykių reguliavimo srityje egzistuoja viešasis interesas, iš šių teisinių santykių kylantys ginčai pasireiškia didesniu visos visuomenės suinteresuotumu ir būtent visa tai daro įtaką nagrinėjimo ypatumams – įstatymų leidėjas šeimos bylų procesui įtvirtina tam tikrų pagrindinių civilinio proceso principų išimtis⁵. Nors iš šeimos teisinių santykių kilusių ginčų nagrinėjimas privalo būti paremtas LR CK 3.33 str. įtvirtintais principais, vis dėlto praktikoje pasitaiko atvejų, kai LAP taikymo pavyzdžiai kelia abejonę dėl jų tikslingumo bei teisingumo. Taip pat gana svarbus įvykis yra 2011 m. lapkričio 25 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas⁶ ir šio įstatymo 5 straipsnyje numatytos smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonės. Minėtų priemonių taikymas praktikoje kelia neaiškumą ir tam tikrus klausimus, pavyzdžiui, koks šių priemonių santykis su LAP, numatytomis LR CK 3.65 str. Taip pat 2014 m. EŽTT

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 33-1014.

³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr.40-987; 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.

⁴ *Immobiliare Saffi v. Italy* [DK], Nr. 22774/93, § 49, ECHR 1999 V.

⁵ Jonaitis, M. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą. *Jurisprudencija*. 2003, 42(43), p. 124.

⁶ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr. 72-3475.

sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nacionaliniuose teismuose⁷ priverčia manyti, jog naudinga peržiūrėti Lietuvos teismų formuotinos praktikos aspektus šioje srityje.

Tiriama problema. Atsižvelgiant į tai, kad šeimos teisiniai santykiai pasižymi specifiskumu, t.y. valstybės intervencija į šiuos santykius pakankamai minimali, siekiant nepažeisti šių santykių subjektų teisių, ir tik ginant viešąjį interesą, kai identifikuojami konstitucinių vertybių pažeidimai, todėl svarbu išsiaiškinti, ar LAP šeimos bylose visada pateisina savo tikslą bei paskirtį. Taip pat svarbu įvertinti, koks yra santykis tarp LR CK 6.35 str. įtvirtintų LAP ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 5 straipsnyje numatytų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių. Ar LR CK 3.65 str. vis dėlto pateikia baigtinį LAP sąrašą? Ar tikslinga vieną LAP keisti kita? Taip pat kyla klausimas, kokiais šeimos bylų atvejais ir kodėl laikinosios apsaugos priemonės negarantuoja materialiojo teisinio reikalavimo patenkinimo.

Baigiamoji darbo aktualumas. Vienas šio darbo aktualumą lemiantis veiksnys yra nemažėjantis nagrinėjamų šeimo bylų skaičius teismuose, kas, be abejo, daro įtaką kartu ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymo dažnumui. Nacionalinės teismų administracijos duomenimis⁸ per 2013 metus teismuose buvo išnagrinėtos 22010 civilinės bylos, kylančios iš šeimos teisinių santykių. 2477 bylų nagrinėjimas truko nuo 6 mėn. iki 12 mėn., o 894 – daugiau nei 12 mėn. Pažymėtina, kad 5130 šeimos bylų 2013 metais liko neišnagrinėtos. 2014 metų šeimos bylų nagrinėjimo statistika skyrėsi labai nežymiai, skaičiai iš esmės išlieka panašūs: išnagrinėtos 21034 šeimos bylos, o nebaigtų nagrinėti bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pabaigoje buvo 4970. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Eurostat duomenis 2003-2012 metų skyrybų statistikoje⁹ Lietuva tarp 50 šalių užima 3 vietą. Kita priežastis lemianti darbo aktualumą yra EŽTT priimti sprendimai prieš Lietuvą, kuriais konstatuota, kad Lietuva, netinkamai taikydama laikinąsias apsaugos priemones, neužtikrindama tinkamo bylos proceso, pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ŽTK) 6 bei 8 straipsnio nuostatas.¹⁰

Minėti veiksniai leidžia daryti prielaidą, kad tikslinga kalbėti apie tam tikrus šeimos bylų nagrinėjimo principų Lietuvoje netobulumus, taip pat ir apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymą šeimos bylose atsižvelgiant į Konvencijoje įtvirtintas asmens teises ir laisves.

⁷ Tam tikri probleminiai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nacionaliniuose teismuose aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. ŽT-C 40; 40, p. 660-679.

⁸2013 m. ir 2014 m. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose); *Nacionalinė teismų administracija* [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2015-02-02]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei/statistika/106>>.

⁹*Divorce indicators*, Eurostat [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2015-02-09]. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_ndivind&lang=en/>.

¹⁰ *Manic v. Lithuania*, Nr. 46600/11, § 117, ECHR 2015.

Taip pat nevieningas teismų praktikos formulavimas bei negausus ištyrimo lygis Lietuvos teisės doktrinoje taikant LAP šeimos bylose skatina išsiaiškinti šio instituto paskirtį, teigiamas bei neigiamas puses, pagrindinius taikymo principus, ypatybes bei probleminius aspektus.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Darbo mokslinis naujumas pasireiškia tuo, kad Lietuvos teisės doktrinoje nėra gausiai tyrinėtas LAP instituto taikymas šeimos bylose. Teisinę literatūrą būtų galima suskirstyti į tokias grupes:

- 1) Moksliniai vadovėliai, straipsniai, kuriuose aprašyti bendrieji LAP instituto bruožai. V. Mikelėnas, E. Laužikas, V. Nekrošius¹¹, taip pat S. Andriūnaitės, D. Pelenio straipsniuose¹² nepateikiama šio instituto taikymo ypatumų atskirų kategorijų bylose. A. Driuko, V. Valančiaus vadovėlyje¹³ pasisakyta tik vienu aspektu: santuokos nutraukimo bylose skiriant terminą susitaikymui gali būti taikomos LAP, tačiau išsamiau, kokios faktinės problemos kyla, taikant šias priemones, tokiais atvejais neaptarta.
- 2) Moksliniai straipsniai, kuriuose aptariamas LAP taikymas atskirų kategorijų bylose, arbitraže bei priemonių taikymas atsižvelgiant į Europos Sąjungos (toliau – ES) teisinį reguliavimą. V. Pajedos straipsnis¹⁴ orientuotas į instituto taikymą intelektinės nuosavybės apsaugos bylose. E. Sinkevičiaus ir R. Norkaus bei N. Kaminskienės straipsniuose nagrinėjamas šio instituto taikymas komercinio arbitražo procese¹⁵. A. Samulytės-Mamontovės straipsnyje¹⁶ nagrinėjamos valstybių narių teismų procesinės autonomijos ribos taikant LAP bylose, kuriose siekiama apginti asmens teises, kildinamas iš ES teisės.
- 3) Moksliniai straipsniai, kuriuose pateikiamos tam tikros LAP šeimos bylose problemos, išskiriami šio specifinio instituto bruožai. Savo straipsnyje I. Šulcas aptarė

¹¹ Mikelėnas, V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia. 1997.; Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. Civilinio proceso teisė, t. 1 (Vilnius: Justitia, 2003), p. 387.; Valančius, V., et. al. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia. 2004.; Norkus, R. Supaprastintas civilinis procesas. Vilnius: Justitia. 2007.

¹² Andriūnaitė, S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas, *Juristas*. 2007, 4: 10; Pelenis, D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos. *Teisė* 2004, Nr. 50.

¹³ Driukas, A., Valančius, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika, t. 4. Vilnius: *Teisinės informacijos centras*. 2009, p. 427.

¹⁴ Pajeda, V. Laikinių apsaugos priemonių taikymo intelektinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai, *Jurisprudencija*. 2007, 11(101):66-73.

¹⁵ Sinkevičius, E., Norkus, R. Laikinių apsaugos priemonių taikymas nagrinėjant ginčus Lietuvos komerciniuose arbitražuose. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1): 197-206; Kaminskienė, N. Application of interim measures in international arbitration: the Lithuanian approach. *Jurisprudencija*. 2010, 1(119): 243-260.

¹⁶ Samulytė-Mamontovė, A. Laikinosios apsaugos priemonės – nacionalinės teisės netaikymas kaip veiksmingos teisminės gynybos Europos Sąjungoje sudėtinė dalis. *Socialinių mokslų studijos*. Mykolo Romerio universitetas, 2014, 6(1): 135-155.

LAP šeimos bylų nagrinėjimo esmę, paskirtį, šių priemonių rūšis bei jų klasifikaciją, LAP taikymo bei materialiujų reikalavimų santykį. Tačiau nebuvo plačiau nagrinėjami atvejai kada ir kodėl LAP pritaikymas nelemia materialaus teisinio reikalavimo priteisimo.¹⁷ K. Pranevičienė savo straipsnyje¹⁸ aptarė LAP taikymą vaikų grąžinimo bylose, kas šiuo metu yra ypač aktualu, nes mišrių santuokų vis dar pasitaiko nemažai, o vaikų grobimų atvejai taip pat dažni.

- 4) Užsienio šalių teisiniai moksliniai vadovėliai, straipsniai, aptariantys LAP instituto taikymą. Galima paminėti keletą autorių - J. Black, J. Bridge, T. Bond¹⁹, C. Hamilton, A. Perry²⁰, S. Stuart²¹, A. Brunschweiler, S. Giroud ir C. A. Kunz²² kurie pateikia LAP instituto sampratą, tikslus bei tam tikras taikymo ypatybes, S. van der Aa²³, kuri nagrinėjo LAP taikymą civiliniu, administraciniu ir kriminaliniu aspektu Europos Sąjungos valstybėse, V. Maricica²⁴ analizavo išsiskyrusių tėvų pareigas išlaikyti vaikus, pažymėdama, jog skyrybų byloje gali būti priteisiamas ir laikinas išlaikymas vaikui. C. Branson²⁵ ir R. Morek²⁶ nagrinėjo laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arbitraže.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiame darbe aptariamos LAP taikymo šeimos bylose problemos, kurios kitų mokslininkų darbuose nebuvo aptartos arba aptartos glaustai, nepateikiant išsamesnės analizės, išvadų. Manytina, kad darbo mokslinis tyrimas turi tiek praktinę reikšmę šeimos bylų nagrinėjimo procesui, tiek ir socialinę reikšmę minėtų bylų proceso šalims, bendrąja prasme ir visai visuomenei, besidominčiai laikinųjų apsaugos priemonių institutu.

Tyrimo tikslas. Šio darbo tikslas yra atskleisti LAP instituto taikymo specifiškumą, tikslingumą ir veiksmingumą šeimos bylose bei šių priemonių probleminius aspektus.

¹⁷ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013, p. 249.

¹⁸ Pranevičienė, K.. Vaikų grobimo Europos Sąjungos valstybėse narėse atvejais taikomos teisingumo nustatymo taisyklės. Teisė. 2010, p. 77.

¹⁹ Black, J., Bridge, J., Bond, T. A practical approach to Family Law. London: Oxford university press, 2004.

²⁰ Hamilton, C., Perry, A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002.

²¹ Stuart, S. A practical approach to civil procedure. London: Oxford university press, 2005.

²² Brunschweiler, A., Giroud, S., Kunz, C. A. International Civil Procedure: Switzerland. In: Denis Campbell and Christian Campbell (Eds.), International Civil Procedure Code, 3rd Ed., Juris Publishing Inc., 2014.

²³ Suzan van der Aa. Protection Orders in the European Member States: Where Do We Stand and Where Do We Go from Here? [interaktyvus]. Eur J Crim Policy Res (2012) 18:183–204. [žiūrėta 2015-03-10]. <http://download.springer.com/static/pdf/805/art%253A10.1007%252Fs10610-011-9167-6.pdf?auth66=1427715161_1ea0badca5e36031c394791d7a10fe9f&ext=.pdf>.

²⁴ Maricica, V. The Establishment and Enforcement of Maintenance Obligations in the Relations between Divorced Parents and their Minor Children [interaktyvus]. Journal of Danubian Studies and Research, Vol. 4, no. 1/2014, pp. 153-103. [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://www.journals.univ-danubius.ro/index.php/research/article/view/2574/2237>>.

²⁵ Branson, C. Interim measures of protection in a changing international commercial arbitration world. Croatian Arbitration Yearbook. 2002, 9:10.

²⁶ Morek, R. Interim Measures in Arbitration Law and Practice in Central and Eastern Europe: the Need for Further Harmonization. Interim Measures in International Commercial Arbitration. Antwerp-Apeldoorn: Maklu Publishers, 2007.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant šio darbo tyrimo tikslo keliami tokie darbo uždaviniai:

1. Atskleisti LAP instituto sampratą šeimos bylose.
2. Nustatyti santykį tarp LAP, taikomų šeimos bylose, ir apsaugos užtikrinimo priemonių, numatytų Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme.
3. Identifikuoti LAP taikymo praktikos šeimos bylose problemas, iširti šių priemonių taikymo tikslingumą, įrodinėjimo ypatumus bei vienos priemonės pakeitimo kita efektyvumą.
4. Išsiaiškinti Lietuvos teismų praktikos, taikant LAP institutą šeimos bylose, formavimo aspektus, atsižvelgiant į EŽTT ir ETT praktiką.

Tyrimo metodika. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti, darbe naudojami šie mokslinio tyrimo metodai:

1. Duomenų rinkimo metodas naudojamas renkant aktualią LAP taikymo šeimos bylose teismų praktiką, atliktus mokslinius tyrimus, vadovėlius, aktualią statistiką.
2. Duomenų analizės metodo pagalba tyrinėjami oficialieji dokumentai (teisės aktai, EŽTT, ETT, Lietuvos Konstitucinio teismo sprendimai, Lietuvos teismų praktika) bei kitų mokslininkų atlikti tyrimai šio darbo tematika, analizuojamos autorių išvados siekiant išsiaiškinti, kaip LAP instituto šeimos bylose taikymą aiškina kiti autoriai ir kokias problemas jie įžvelgia.
3. Lyginamuoju metodu lyginama Lietuvos teismų praktikos, taikant LAP šeimos bylose, formavimo aspektai, atsižvelgiant į EŽTT ir ETT praktiką.
4. Apibendrinimo metodas naudojamas suformuluojant buvusią ir esamą LAP šeimos bylose taikymo padėtį bei pateikiant išvadas ir konkrečias šio instituto taikymo problemas praktikoje.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro 4 dalys, atsižvelgiant į darbe iškeltus uždavinius. Pirmoje dalyje pateikiama LAP šeimos bylose samprata, identifikuojama instituto reikšmė, tikslai, nagrinėjami šio instituto taikymo pagrindai. Antroje dalyje analizuojamas LAP šeimos bylose santykis tarp apsaugos užtikrinimo priemonių, numatytų Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme. Trečioje dalyje nagrinėjama LAP taikymo praktikos šeimos bylose problemos, remiantis teismų praktika analizuojamas konkrečių instituto priemonių tikslingumas, įrodinėjimo probleminiai aspektai bei aiškinamasi ar pakankamai efektyvus vienos LAP šeimos bylose pakeitimas kita. Ketvirtoje dalyje pateikiami tam tikri EŽTT ir ETT praktikos aspektai, kurie lyginami su Lietuvos teismų praktikos pavyzdžiais formuojant LAP instituto taikymą šeimos bylose.

Ginamieji teiginiai. Atsižvelgiant į darbo tikslą bei uždavinius tyrimo ginamieji teiginiai yra tokie:

1. Laikinių apsaugos priemonių pritaikymas šeimos byloje dar negarantuoja materialinio teisinio reikalavimo patenkinimo.
2. Teismų praktikoje laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas šeimos bylose nevisiškai pateisina savo tikslą ir paskirtį.

1. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ INSTITUTO SAMPRATA ŠEIMOS BYLOSE

Siekiant išsiaiškinti LAP ypatumus šeimos bylose visų pirma yra būtina atskleisti šio instituto sampratą šeimos bylose, atsižvelgiant ir į bendrąją šio sąvokos reikšmę. Kadangi šis institutas taikomas ir kitų kategorijų bylose galima teigti, jog kiekvienos kategorijos bylų nagrinėjimo specifiškumas nulemia tai, kad kiekvienu atveju instituto samprata vienu ar kitu aspektu šiek tiek skiriasi. Atižvelgiant į šeimos santykių specifiškumą, šiame skyriuje bus atskleidžiama šeimos bylose taikytinų LAP sąvoka, instituto reikšmė ir paskirtis. Taip pat bus aptariami instituto taikymo pagrindai, išskiriant LAP į du porūšius t.y. turtinio ir neturtinio pobūdžio.

1.1. Laikinių apsaugos priemonių instituto šeimos bylose sąvoka, reikšmė ir paskirtis

LAP instituto šeimos bylose sąvoka

Norint pateikti LAP šeimos bylose sąvoką neišvengiamai susiduriame su bendrąja LAP sąvoka, kurią pirmiausia ir reiktų apibrėžti. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas nei LR CK nei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse²⁷ (toliau – LR CPK) nepateikia šio instituto sąvokos. LR CPK 144 str. yra numatytas LAP taikymo pagrindas, o 145 str. išvardintos rūšys, jų taikymas bei atsakomybė už teismo nustatytus draudimus bei kituose straipsniuose procesiniai šio instituto dalykai. LR CK 3.65 str. 1 dalyje nustatyta, kad „teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, gali taikyti laikinąsias jų apsaugos priemones, kol bus priimtas teismo sprendimas“, o antrojoje straipsnio dalyje yra išvardintos taikytinos laikinosios apsaugos priemonės²⁸. LR CK komentaro autorių nuomone LAP yra iki bylos iškėlimo teisme taikomos prevencinės priemonės, kurių tikslas yra apsaugoti turtinius ir neturtinius asmenų interesus bei pašalinti grėsmę šių interesų pažeidimui.²⁹ Instituto sąvokos apibrėžimą yra pateikę kai kurie mokslinių straipsnių ir vadovėlių autoriai. Štai A. Driukas ir V. Valančius vadovėlyje nurodo, jog „laikinosios apsaugos priemonės – tai įstatymo numatytos teismo sprendimo įvykdymui užtikrinti skirtos priemonės, kurias savo nuožiūra arba šalių prašymu taiko teismas“³⁰, o S. Andriūnaitė taip pat yra panašios nuomonės teigdama, kad

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.

²⁹ Bakanas, A.; *et.al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.

³⁰ Driukas, A., Valančius, V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. 2:511.

„laikinasios apsaugos priemonės galima būtų apibrėžti kaip byloje dalyvaujančių asmenų prašymu ar teismo iniciatyva taikomas įstatyme numatytas būsimos teismo sprendimo realaus įvykdymo procesines garantijas“³¹. C. Croft, C. Kee ir J. Waincymer³² taipogi teigia, kad LAP yra skiriamos šalies prašymu, iki bus išspręstas pagrindinis ginčas.

Teismų praktikoje LAP apibūdinamos kaip kompleksas teismo taikomų po vieną ar kelias priemonių dėl atsakovui priklausančio turto (kilnojamojo, nekilnojamojo, lėšų, turtinių teisių) nuosavybės teisių apribojimų ir kitų įpareigojimų, draudimų ar veiksmų sustabdymo, kuriais siekiama užtikrinti sprendimo, kuris bus priimtas ateityje, įvykdymą bei kartu išvengti teismo sprendimo įvykdymo pasunkėjimo arba pasidarymo nebeįmanomu.³³ Taigi galima sakyti Lietuvos teismų praktikos apibrėžta LAP sąvoka šiek tiek plačiau pateikta, tačiau labai panaši į Lietuvos teisės doktrinoje teisės mokslininkų pateiktą sąvoką. Kadangi nėra tam tikrų Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės normų, Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT) yra pasisakęs, jog, iš ES teisės kylančių teisių apsauga vykdoma remiantis nacionalinėmis kiekvienos valstybės narės proceso normomis (kitaip tariant – tai proceso autonomijos principas), kurios turi užtikrinti efektyvų teisių, kilusių iš ES teisės, teisminę gynybą.³⁴ Atsižvelgiant į tai, ETT yra nustatęs tik laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bendruosius kriterijus, nes kaip aukščiau paminėta, jis neturi galimybės kontroliuoti nacionalinio teismo veiksmų dėl LAP taikymo, nebent nacionaliniame teisme būtų sprendžiamas klausimas dėl ES teisės aiškinimo, ir būtų kreipiamasi į ETT prejudicinio sprendimo byloje, kurioje buvo pritaikyta LAP.³⁵ Nepaisant to, kad ES teisė negali griežtai kontroliuoti nacionalinio reglamentavimo, pasak V. Pajedos Lietuvos Respublikos teisinis reglamentavimas ir teismų praktika atitinka ETT formuojamą praktiką: „Kaip laikinosios, įskaitant ir užtikrinimo, priemonės suprantamos tokios priemonės, skirtos išsaugoti faktinę ir teisinę situaciją turint tikslą užtikrinti reikalavimus, kuriuos patenkinti bus prašoma kompetentingo teismo“³⁶.

Siekiant apibrėžti LAP, taikytinų šeimos bylose, sąvoką svarbu akcentuoti ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, specifiškumą, kurie nulemia LAP instituto ypatingumą šeimos bylose. LR CPK IV dalyje, XIX skyriuje reglamentuoti šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai. Trumpai tariant, teismas, sprenddamas šeimos bylas privalo būti ypatingai aktyvus,

³¹ Andriūnaitė, S. *supra* note 12, p. 10.

³² Croft, C., Kee, C., Waincymer, J. A Guide to the UNCITRAL Arbitration Rules [interaktyvus]. Cambridge University Press, 2013. [žiūrėta 2015-03-10] <<http://ebooks.cambridge.org/chapter.jsf?bid=CBO9781139018135&cid=CBO9781139018135A038&tabName=Chapter&imageExtract=>>>.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

³⁴ Samulytė-Mamontovė, A. *supra* note 16, 136 p.

³⁵ *Ibid*, p. 150.

³⁶ Teisingumo Teismo 1992 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Mario Reichert, HansHeinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG*, Nr. C-261/90, EU:C:1992:149 (Cituota iš: Pajeda, V. *supra* note 14, 67 p.).

veikti savo iniciatyva, o viso to tikslas – užtikrinti vaiko interesus, užkirsti kelią galimiems jų pažeidimams. Tarptautiniuose teisės aktuose yra nustatyta, kad imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, visada turi būti siekiama tokio sprendimo, kuris geriausiai užtikrintų vaiko interesus³⁷. Bylose, kuriose sprendžiami klausimai dėl šeimos teisinių santykių, vaikų intereso užtikrinimo, bet kuriuo atveju vyrauja ir viešasis interesas. Šeimos bylose viešasis interesas turi ypatingai didelę reikšmę, siekiant taikaus ginčo išsprendimo, nes taikus ginčų sprendimas atkuria materialiąją, o ne formaliąją taiką tarp šalių, sudaro prielaidas šalinti priešišumą visuomenėje. Taip pat viešasis interesas šeimos bylose sąlygoja vaiko teisių apsaugos institucijų, kai būtina, ir prokuroro dalyvavimą šeimos bylose. Šiuo būdu siektinas pagrindinis tikslas, kurio įgyvendinimu suinteresuota visuomenė ir valstybė – užtikrinti visų pirma vaiko, o pagal konkrečią situaciją taip pat ir silpnesniojo sutuoktinio teises ir teisėtus interesus³⁸. Vadinasi LAP sąvokoje turėtų atsispindėti ir šeimos bylose vyraujantis viešasis interesas bei prioritetiniai vaiko interesai. Kadangi Lietuvos teisės doktrinoje LAP šeimos bylose taikymas nėra gausiai tirtas, tačiau autorės nuomonė artima I. Šulco pateiktai sąvokai, kad „laikinosios apsaugos priemonės šeimos bylose – iš esmės tokios priemonės, kuriomis siekiamas užtikrinti tam tikros padėties, esančios bylos bylos nagrinėjimo metu ar turinčios būti stabilumą, *status quo* išsaugojimą, t.y. šeimos bylose dažniausiai taikomos ginčo situaciją laikinai sureguliuojančios priemonės“³⁹. S. Sime taip pat akcentuoja, kad LAP yra laikini suvaržymai, sureguliuojantys šalių padėtį ginčo nagrinėjimo metu⁴⁰, o A. Brunschweiler, S. Giroud ir C. A. Kunz LAP įvardija kaip laikiną procedūrinį „prietaisą“, apsaugantį nuo galimos žalos⁴¹. Šiuo klausimu panašios nuomonės ir M. Horspoll bei M. Hurphreys pažymėdami, kad LAP skirtos išsaugoti esamą šalių padėtį ginčo metu bei užkirsti kelią vienos šalies daromai žalai kitos šalies atžvilgiu iki kol bus priimtas teismo sprendimas.⁴² Iš esmės, manytina, šią sąvoką šeimos bylose būtų galima šiek tiek kitaip interpretuoti, atsižvelgiant į kiekvienos LAP rūšies reikšmę ir paskirtį, kurie bus aptarti toliau darbe, tačiau bendrai LAP šeimos bylose galima apibrėžti, kaip riboto galiojimo priemonės, taikytinas šeimos byloje, siekiant sureguliuoti šeimos ginčo padėtį ir kartu užtikrinti teismo sprendimą bei vaiko ir sutuoktinio tiek turtinius, tiek asmeninius neturtinius interesus.

LAP instituto šeimos bylose reikšmė ir paskirtis

³⁷ Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995-07-21, Nr. 60-1501.

³⁸ Šeimos bylų nagrinėjimo procesiniai ypatumai. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos* [interaktyvus]. Vilnius, p. 21 [žiūrėta 2015-03-02]. <<http://vaikoteises.lt/media/file/Seimos%20bylos.pdf>>.

³⁹ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 255.

⁴⁰ Stuart S. *supra* note 21, p. 355.

⁴¹ Brunschweiler, A., Giroud, S., Kunz, C. A. *supra* note 22, p. 85.

⁴² Horsoop, M., Humphreys, M. *European Union Law*. Oxford University Press. 2012, p. 217.

Kalbant apie LAP instituto šeimos bylose reikšmę bei paskirtį, visų pirma, reikia prisiminti pamatinius principus, kurie užtikrina asmens teisę į teisminę gynybą. Kaip jau buvo paminėta darbo įvadinėje dalyje, kad vadovaujantis tarptautiniais teisės aktais asmeniui privalo būti užtikrinama teisė į teisinę gynybą bei teisingą teismą. Taigi Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 8 straipsnis⁴³, ŽTK 6 straipsnio 1 dalis, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis⁴⁴ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis, įpareigoja valstybes sudaryti galimybę asmeniui kreiptis į teismą ir realiai apginti pažeistus ar ginčijamus interesus, subjektyvias teises, tinkamai įgyvendinti priimtą teismo sprendimą. Ieškovui kreipusis į teismą iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dažniausiai praeina netrumpas laikotarpis, todėl dėl įvairiausių priežasčių gali būti sudėtinga arba apskritai neįmanoma realiai įgyvendinti priimtą teismo sprendimą. Laikinių apsaugos priemonių poreikį nulemia grėsmė, kad dėl kokių nors atsakovo veiksmų arba neveikimo, taip pat dėl objektyvių aplinkybių galimo teismo sprendimo vykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas.⁴⁵

Atsižvelgiant į skirtingų kategorijų bylas, LAP turi ir skirtingą paskirtį. Štai autorių teisių pažeidimo bylose LAP paskirtis būtų ne vien užtikrinti teismo galutinio sprendimo įvykdymą, bet ir užkirsti kelią gresiantiems neteisėtiems veiksams ar neteisėtiems veiksams skubiai nutraukti (pvz., uždrausti asmenims daryti gresiantį pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą saugomų teisių pažeidimą). EŽTT taipogi pripažįsta, kad laikinosios apsaugos priemonės yra standartinė ŽTK valstybių taikoma priemonė, kuri užtikrina ne tik teismo sprendimų dėl bylos esmės veiksmingumą, bet ir proceso veiksmingumą.⁴⁶ Lietuvos teismų praktikoje teisingai yra atskleidžiama LAP paskirtis būtent šeimos bylose, pabrėžiant tai, kad LAP taikymas šeimos bylose neturi būti siejamas vien tik su būtinybe priverstinai įgyvendinti teismo sprendimo rezoliucinę dalį. Teismai pasisako, kad LAP instituto taikymas yra trejopos paskirties:

- 1) užtikrinti sprendimo įvykdymą;
- 2) apsaugoti turtinius ir neturtinius asmens interesus ir kartu užkirsti kelią šių interesų pažeidimams (tai prevencinės priemonės);
- 3) užtikrinti įrodymus.⁴⁷

⁴³ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.

⁴⁴ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Oficialusis leidinys C 303, 2007 gruodžio 14 d., p. 1–16 [interaktyvus], [žiūrėta 2015-03-23] < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:LT:PDF>>.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁴⁶ *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [DK], Nr. 46827/99, 46951/99, ECHR 2005-I.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

Taigi iš esmės LAP instituto reikšmė ir paskirtis – preliminariomis priemonėmis pašalinti arba sumažinti galimos žalos ateityje kilimą. Taikant LAP, yra vertinamas ne ieškinio reikalavimų pagrįstumas, o kitos aplinkybės, tarkim grėsmė, kad galimas palankus ieškovui teismo sprendimas bus neįvykdytas arba iki bylos išnagrinėjimo bus padaryta žala įstatymo saugomiems asmenų interesams, taikytinų laikinųjų apsaugos priemonių proporcingumas siekiamiems tikslams.⁴⁸ Pavyzdžiui, byloje taikant LAP – vaiko laikinosios gyvenamosios vietos nustatymą su vienu iš tėvų, pagrindinė ir esminė teismo pareiga įvertinti ar šios priemonės pritaikymas nepažeis vaiko interesų. Kadangi LR CK 3.3 straipsnis nustato, kad šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas prioritetinga vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu, kai tėvas ir motina gyvena skyrium, vaiko gyvenamoji vieta nustatoma tėvų susitarimu (CK 3.169 straipsnio 1 dalis).⁴⁹

Atkreiptinas dėmesys, kad ne tik vaiko interesų apsaugos tikslu yra taikomos LAP, bet ir silpnesniojo sutuoktinio atžvilgiu. Taigi, būtent šiuo atveju dažniausiai LAP paskirtis yra užtikrinti būsimąjį teismo sprendimo įvykdymą ar užkirsti kelią bei nutraukti neteisėtus veiksmus ar realią grėsmę būsimų pažeidimų (pvz., kito sutuoktinio turto areštavimas siekiant santuokos nutraukimo byloje teisingai padalinti sutuoktinių turtą; ar įpareigoti kitą sutuoktinį, kuris naudoja psichologinį smurtą, gyventi skyrium).

Apibendrinant, galima teigti, kad nors įstatymo leidėjas ir nepateikia laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose sąvokos, iš esmės ji yra panaši į bendrąją LAP sąvoką, tačiau tuo pačiu yra ypatinga ir išsiskirianti. Šeimos teisinių santykių specifika t.y. viešo intereso, ypatingai vaiko, bet taipogi ir sutuoktinio interesų apsaugos siekis, kuris suponuoja tai, kad LAP šeimos bylose yra tam tikros teismo ar ieškovo prašymu taikomos prevencinės priemonės, kurių paskirtis užtikrinti ne tik būsimą teismo sprendimo įvykdymą, bet ir laikinai sureguliuoti iš šeimos teisinių santykių kilusio ginčo pasekmes, kurios nebūtinai susijusios su pagrindiniu ieškovo reikalavimu.

1.2 Laikinių apsaugos priemonių šeimos bylose pagrindų sąrašo nebaigtinumas

Kaip teigiama teismų praktikoje LAP taikymo pagrindas – būtinybė apsaugoti turtinius ar asmeninius neturtinius vaiko ar vieno sutuoktinio interesus, t. y. tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad, nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, gali nukentėti turtinės ar asmeninės

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-681-611/2010.

neturtinės vaiko ar vieno sutuoktinio teisės.⁵⁰ Bendrieji LAP taikymo pagrindai nurodyti LR CPK 145 str. 1 dalyje (iš šio sąrašo svarbios šeimos bylose gali būti - atsakovo nekilnojamojo daikto areštas; įrašas viešame registre dėl nuosavybės teisės perleidimo draudimo; kilnojamųjų daiktų, piniginių lėšų ar turtinių teisių, priklausančių atsakovui ir esančių pas atsakovą arba trečiuosius asmenis, areštas; išimtiniais atvejais draudimas atsakovui išvykti iš nuolatinės gyvenamosios vietos ir (arba) draudimas išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo; laikino materialinio išlaikymo priteisimas ar laikinų apribojimų nustatymas ir k.). Tačiau teismas turi teisę taikyti ir kituose įstatymuose numatytas priemones, kurių nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas (LR CPK 145 straipsnio 1 dalies 13 punktas). Atskiras privatinių teisinių santykių sritis reglamentuojančiuose teisės aktuose gali būti nustatytos ne tik atskiros laikinųjų apsaugos priemonių rūšys, bet ir specialūs tokių priemonių taikymo pagrindai, ypatumai, įgyvendinimo specifika ir kt.⁵¹

LR CK 3.65 str. būtent ir yra numatyti išskirtinai šeimos bylose taikytinų LAP ypatumai. Sutinkant su I. Šulcu⁵² galima teigti, jog pastarųjų metų teismų praktika šiuo metu vis dar nevieningos nuomonės dėl to ar LR CK 3.65 str. pateiktas LAP sąrašas yra baigtinis ar ne. Štai Kauno apygardos teismas byloje išaiškino, kad vadovaujantis CPK 145 straipsnio 13 punktu, laikinosios apsaugos priemonės gali būti ir kitos įstatymuose numatytos ar teismo pritaikytos priemonės, kurių nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti ar pasidaryti nebeįmanomas. Taigi, teismo nuomone LR CK 3.65 straipsnis ir yra vienas iš tų „kitų įstatymų“. Teismas, atsižvelgdamas į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, iki teismo sprendimo priėmimo gali taikyti CK 3.65 straipsnio 2 dalyje numatytas laikinąsias apsaugos priemones, kurių sąrašas baigtinis. Todėl ieškovė negali prašyti teismo tokių LAP, kurių minėto straipsnio sąrašė nėra.⁵³ Kitoje byloje Kauno apygardos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą dėl LAP priteisimo ieškovės prašymu. Pasak teismo tokios LAP, kaip leidimas ieškovei netrukdomai išvežti nepilnametę dukrą į Didžiąją Britaniją iki teismo sprendimo šioje byloje priėmimo, baigtiniame LR CK 3.65 str. 2 dalyje pateiktame sąrašė nėra, o ir pats pirmosios instancijos teismas, taikydamas šią laikinąją apsaugos priemonę, taip pat nenurodė jokios teisės normos.⁵⁴ Autorė nuomone toks teismo sprendimas yra ydingas. Visų pirma dėl to, kad remiantis LR CPK XIX skyriuje numatytais šeimos bylų nagrinėjimo ypatumais, teismas

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁵² Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 258.

⁵³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2293-264/2014.

⁵⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1239-527/2013;

šios kategorijos bylose privalo būti ypač aktyvus ir visada priimti tokius sprendimus, kurie geriausiai užtikrina ir apsaugo vaiko interesus. Vadinas teismas galėtų taikyti LAP, kurios ir nėra įstatyme, tačiau, kuri bendrai neprieštarauja įstatymo nuostatoms, o atitinkamų atveju pagal konkrečią situaciją yra taikytina ir susijusi su pareikštu ieškinio reikalavimu. Be to atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010-12-15 yra patvirtinęs bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalgą Nr. AC-34-2, publikuotą „Teismų praktika“⁵⁵, kurioje taip pat nėra nustatyta, kad LR CK 3.65 str. numatytos LAP yra baigtinis sąrašas.

Pažymėtina, kad kita teismų praktikos dalis pasisako, jog LR CK nenustato baigtinio LAP sąrašo. Šiaulių apygardos teismas pažymi, kad LR CPK 145 str. 1 d. bei LR CK 3.65 str. 2 d. numatytų laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas nėra baigtinis, o šeimos bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių tikslas – apginti nepilnamečio vaiko interesus, nes kitu atveju būtų paneigtas prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynybos principas.⁵⁶ Be CPK 145 straipsnio 1 dalyje nustatytų laikinųjų apsaugos priemonių, teismas papildomai gali taikyti tik tokias priemones, kurios yra nustatytos kituose įstatymuose (CPK 145 straipsnio 1 dalies 13 punktas). LR CPK ir kiti įstatymai pateikia platų LAP, taikytinų po vieną ar grupuojant keletą, yra pakankamos bylinėjimosi laikotarpiu apsaugoti tiek turtinius, tiek neturtinius šalių interesus. Taip pat teismas teisingai nurodo, kad išimtiniais atvejais byloje prireikus laikinai sureguliuoti itin specifinę ginčo situaciją, kuriai įstatymuose nėra įtvirtintos tinkamos laikinosios apsaugos priemonės, teismas, vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais (LR CPK 3 str. 7 dalis) bei specialiaisiais laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principais, gali *ad hoc* pritaikyti originalaus pobūdžio apsaugos priemonę. Vilniaus apygardos teismas vienoje iš bylų taip pat detaliau nepateikdamas aiškinimo, tačiau pasisako, jog LR CK 3.65 str. 2 d. numatytas laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas nėra baigtinis, todėl teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, gali taikyti ir kitas laikinasias apsaugos priemones, kurios būtinos užtikrinti teismo sprendimo vykdymą (LR CPK 144 str. 1 d.).⁵⁷ Teismas pritaikydamas originalią LAP - uždrausti išsivežti vaiką iš Lietuvos Respublikos dar kartą patvirtina, kad LAP sąrašas nėra baigtinis. Pažymima, kad tokio pobūdžio laikinoji apsaugos priemonė nėra reglamentuota LR CPK 144 str. bei LR CK 3.65 str., taip pat ji nelaikoma ir reikalavimo įvykdymą užtikrinančia priemone, tačiau teismų praktikoje naudojama kaip kraštutinė priemonė santuokos

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁵⁶ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-628-357/2014.

⁵⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1540-661/2014.

nutraukimo bylose, esant šalių konfliktiniams santykiams, siekiant išvengti galimos žalos saugomiems asmens (šiuo atveju vaiko) interesams. Šios LAP pritaikymas reikšmingas tais atvejais, kai viena iš šalių ketina vaiką išsivežti iš Lietuvos Respublikos į kitą valstybę, o tai reiškia, kad tokios LAP taikymas iš esmės pasižymi gyvenamosios vietos (konkrečiai - šalies) keitimu, kas kelią realią grėsmę pakenkti vaiko normaliam vystymuisi, prisitaikymui prie aplinkos.⁵⁸ Dar viena taikoma teismų praktikoje LAP, kuri nėra reglamentuota įstatymu, – tai laikinos bendravimo su vaikais tvarkos nustatymas. Kadangi ši LAP yra svarbi siekiant išvengti konfliktinių situacijų ir norint užtikrinti vaiko teises bendrauti ir matytis su abiem tėvais bei ir į LR CK 3.165 str. numatytą tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus, minėta LAP taikytina, nors ir nėra numatyta įstatymu. Minėti teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad teismai taikydami LAP, nenumatytas įstatyme, naudojasi savo diskrecijos teise aktyviau veikti viešąjį interesą turinčiose šeimos bylose. V. Višinskis taipogi yra pasisakęs, kad teismas, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, gali taikyti LAP, kurios nėra išvardintos LR CK 3.65 straipsnyje, tačiau yra būtinos apsaugoti vaikų interesus. Tačiau teismo aktyvumo, sprendžiant klausimą dėl LAP taikymo, negalima suabsoliutinti. Atvirkščiai, tai turi būti kaip išimtis, nes kiekvienu atveju teismas turi įvertinti, individualizuoti faktines aplinkybes, kurios sudarytų pagrindą taikyti LAP, kuri nėra įtvirtinta įstatyme.⁵⁹

Apibendrinant teigtina, kad Lietuvos teismų praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kai LR CK 3.65 str. numatytos LAP įvardijamos kaip baigtinis sąrašas. Darbo autorės nuomone, labai svarbu vadovautis LAT pateiktomis gairėmis dėl LAP taikymo, be to manytina, kad bet kuriuo atveju šeimos bylose vyraujantis viešasis interesas ir konstitucinės vertybės, tokios kaip užtikrinti šeimos teisinių santykių stabilumą, vaikų interesų apsaugą, įpareigoja teismus imtis veiksmų savo iniciatyva ir taikyti tokias laikinąsias apsaugos priemones, kurios nors ir nėra įtvirtintos įstatyme, tačiau kurios puikiai tinka realiai įgyvendinat siekiamus šių priemonių tikslus.

1.3. Laikinių apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose klasifikavimo galimybės

⁵⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1098-275/2015.

⁵⁹ Višinskis, V. National experiences in applying civil protection measures: the case of Lithuania: note[interaktyvus]. Directorate general for internal policies. Policy department C: Citizens' rights and constitutional affairs. Brussels : European Parliament, 2012, p. 31[žiūrėta 2015-03-02]. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/JOIN/2012/462436/IPOL-JURI_NT\(2012\)462436_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/JOIN/2012/462436/IPOL-JURI_NT(2012)462436_EN.pdf) >.

LAP šeimos bylose galima klasifikuoti pagal įvairius kriterijus. I. Šulcas teigia, kad LAP šeimos bylose būtų galima skirstyti ir pagal tai, kokiame bylos nagrinėjimo etape jos yra pritaikomos – 1) iki ieškinio pareiškimo; 2) kartu su ieškiniu; 3) vėlesneje bylos nagrinėjimo stadijoje ir pan. Taipogi galima skirstyti pagal tai, kokio subjekto iniciatyva LAP taikomos – 1) teismo iniciatyva; 2) dalyvaujančių byloje asmenų iniciatyva. Darbo autorės pastebėjimu dar galima prie šio skirstymo pridėti ir vaiko teisių apsaugos tarnybos iniciatyvą. Paskutinis I. Šulco siūlomas skirstymas pagal tai, kieno interesų užtikrinimui taikomos LAP – 1) nepilnamečio vaiko; 2) sutuoktinio; 3) kreditoriaus.⁶⁰ Bendrąsias laikinasias apsaugos priemones, numatytas LR CK 144 str. 1 dalyje, taip pat galima suklasifikuoti. LAT pateikia tokius klasifikavimo būdus: LAP pagal siekiamą tikslą (tai konservacinės paskirties priemonės; teisinius santykius sureguliuojančios priemonės; prevencinės priemonės); LAP pagal įpareigojimų pobūdį; LAP pagal savo objektą.⁶¹ Pagal šį skirstymą galima skirstyti ir šeimos bylose taikytinas LAP.

Taigi pagal bendrųjų LAP klasifikavimą, LR CK 3.65 straipsnio 2 dalies 3 punkte, numatyta LAP šeimos bylose, įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu, pagal siekiamą tikslą yra laikytina prevencine priemone, kuri užkerta kelią žalai bei galimiems neigiamiems padariniams kilti.⁶² Pavyzdžiui skyrybų byloje vienas sutuoktinis piktybiškai negalėtų trukdyti naudotis automobiliu, televizoriumi ar kitu turtu. LR CK 36.5 str. 2 dalies 1–4 bei 7 punkte (įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium; nustatyti nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų; įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu; priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui; uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose), numatytos LAP priskirtinos prie santykius sureguliuojančių⁶³. Tarkim teismas, įpareigodamas vieną sutuoktinį gyventi skyrium arba uždrausdamas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose, laikinai sureguliuoja bylos nagrinėjimo metu esančią šeimos teisinių santykių ginčytiną situaciją. Tokiu būdu sudaromos sąlygos užtikrinti asmenų teisių apsaugą, ginčo teisinių santykių normalų funkcionavimą, kol nėra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas. Įpareigojimus atlikti tam tikrus aktyvius veiksmus nustatytų šeimos byloje pritaikytos LR CK 36.5 str. 2 dalies 1–2, 4 punktuose numatytos LAP (įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium; nustatyti nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų; priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui). O pagal savo objektą LR CK 36.5 str. 2 dalies 3–6 punktuose numatytos LAP

⁶⁰ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 189.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

priskirtinos turtinio pobūdžio priemonėms, o likusios minėtos straipsnio 2 dalies 1–2, 7 punktuose – neturtinio pobūdžio priemonėms. Išsamesnė turtinio ir neturtinio pobūdžio LAP šeimos bylose pateikiama sekančiame darbo poskyryje.

1.3.1. Neturtinio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose taikymas

Kaip buvo kalbėta anksčiau LAP šeimos bylose viena iš klasifikavimo rūšių yra neturtinio pobūdžio laikinosios apsaugos priemonės, kuriose nereiškiami turtinio pobūdžio reikalavimai. LR CK 3.65 str. 2 dalies 1–2, 7 punktuose, reglamentuotos šios LAP - įpareigoti vieną sutuoktinį gyventi skyrium; nustatyti nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų; uždrausti vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose, priskirtos šiai rūšiai. Šiame poskyryje bus koncentruotai aptariamos kiekvienos iš neturtinio pobūdžio LAP rūšių taikymo galimybės, pagrindai bei praktiniai aspektai.

Laikinas įpareigojimas vieną sutuoktinį gyventi skyrium (LR CK 3.62 str. 2 d. 1 p.)

Ši laikinoji apsaugos priemonė dažniausiai taikoma skyrybų bylose, kurių kilimo pagrindas konfliktinė aplinka namuose, smurtas šeimoje prieš sutuoktinį ar vaiką. „Šeiminių smurtas ypatingas tuo, kad yra labai paplitęs, giliai įleidęs šaknis į socialinius santykius, tačiau visuomenė atkakliai vengia jį pripažinti ir tinkamai įvertinti“.⁶⁴ Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2012-2014 metų statistikos duomenimis 2014 metais buvo užregistruota 29339 atvejai dėl smurto artimoje aplinkoje. Atkreiptinas dėmesys, kad 80,2 % nukentėjusių nuo smurto šeimoje yra moterys.⁶⁵ Manytina, kad tikrasis smurto prieš moteris mastas tiksliai nėra žinomas, todėl, kad daugelis moterų vis dar bijo viešinti savo vidines problemas šeimoje. Nuo 2004 metais užregistruotų 633 atvejų, kai nuo smurto nukentėjo moterys, šis skaičius 2014 metais išaugo į 5325 atvejus.⁶⁶ Atsižvelgiant į tai, manytina, kad ši LAP gali būti ir tarsi laikina priemonė, stabdanti smurto daromą žalą šeimoje.

Atsižvelgiant į tai, kad „šeima yra svarbiausias santelkinys, kuriame bendravimas yra grindžiamas artimojo meile ir geresnės ateities perspektyva“⁶⁷, būtent taikioje, ramioje šeimoje vaikas geriausiai vystosi⁶⁸. Tačiau, kai šeimoje vyrauja smurtas, nesvarbu kokios rūšies –

⁶⁴ Palavinskienė, B. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis. *Jurisprudencija*. 2001, Nr. 20(12): 66.

⁶⁵ Smurtas artimoje aplinkoje. Statistika ir tendencijos [interaktyvus]. 2015, [žiūrėta 2015-03-04]. <www.policija.lt>.

⁶⁶ Nuo nusikaltamų veikų nukentėjusios moterys. Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenys, 2015 [interaktyvus]. Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. [žiūrėta 2015-03-04]. <www.ird.lt>.

⁶⁷ Uzdila, J. V. 2001. Lietuvių šeimotyra. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001. (Cituoja iš Kairienė B., Žiemiene R. Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*. 2007 Nr.6 (2) p. 43.).

⁶⁸ Kairienė B., Žiemiene R. Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*. 2007 Nr.6 (2) p. 43.

psichologinis ar fizinis, šeimos harmonija dingsta ir vaiko bei sutuoktinio teisės bei teisėti interesai nebėra užtikrinti. Pažymėtina, kad „smurtas prieš moteris bei vaikus sukelia ir neigiamas ekonomines pasekmes – jis stipriai veikia moters ir vaiko sveikatą, tai savo ruožtu lemia valstybės išlaidų didėjimą smurto aukų medicininei priežiūrai, reabilitacijai, taip pat policijai, teismams, įkalinimo įstaigoms išlaikyti.“⁶⁹ Todėl valstybė turėtų būti ypač suinteresuota kuo geriau užtikrinti konstitucines bei Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje numatytas pareigas, kurios teigia, kad „valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikalingų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių“.⁷⁰ Galima sakyti, kad tais atvejais, kai kitas sutuoktinis ir nepilnamečiai vaikai kenčia nuo vieno iš tėvų fizinio ar psichologinio smurto, laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos siekiant apsaugoti tokias konstitucines vertybes, kaip žmogaus asmens neliečiamumas, orumas⁷¹.

Taigi, prašymą dėl minėtos LAP taikymo dažniausiai teikia nukentėjęs sutuoktinis kartu su ieškiniu dėl santuokos nutraukimo dėl kito sutuoktinio kaltės. Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje ši LAP taikoma ne vien siekiant iš vengti psichologinio smurto, tačiau siekiant apsaugoti ir turtinius ar asmeninius neturtinius vaiko ar vieno sutuoktinio interesus. Teismo aiškinimu, jei sutuoktiniai negerbia vienas kito, vykstant šalių skyrybų procesui, tarp sutuoktinių vyksta įvairaus pobūdžio konfliktų, „dėl ieškovo elgesio atsakovė negali jaustis saugi savo namuose, kas pripažintina psichologiniu smurtu, ieškovas, <..> pasiima daiktus be atsakovės leidimo“⁷² teismas pripažįsta, kad tokiu atveju laikinoji apsaugos priemonė yra būtina, nes ieškovo savavališkas elgesys kelia grėsmę šalių turtiniams interesams. Pabrėžtina, dėl smurtautojo savavališkų veiksmų yra daroma žala abiejų šalių ne tik turtiniams interesams, bet ir reali tikimybė, kad tai daro grėsmę ir šalių vaiko emocinei būsenai, todėl yra privalu imtis veiksmų apsaugoti tiek sutuoktinio, tiek vaiko interesus.

Kartais teismai pasisako, kad siekiant apsaugoti nepilnamečio vaiko bei vieno iš sutuoktinio interesus, galima „įpareigoti, **esant galimybei**, vieną sutuoktinį gyventi skyrium“.⁷³ Kitoje byloje taip pat teismas akcentuoja, kad „paprastai ši laikinoji apsaugos priemonė taikoma,

⁶⁹ Rakauskienė O.G., Lisauskaitė V. Smurto kaina Lietuvos ekonomikai: veiksniai, pasekmės, prevencija. Viešoji politika ir administravimas. 2007, Nr.20. Vilnius, p. 90-104.

⁷⁰ 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995-07-21, Nr. 60-1501.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014.

⁷² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1912-480/2013.

⁷³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-657/2013.

kai kitas sutuoktinis turi galimybę gyventi atskirai nuo šeimos⁷⁴. Nors kitu atveju teismas pasisako, kad galima įpareigoti sutuoktinį gyventi skyrium ir nevertinant jo galimybės susirasti kitą gyvenamąjį būstą.⁷⁵ Pastebėtina, kad teismų praktika nėra vieninga taikant šią LAP. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kartais teismai vis dar teigia, jog ši LAP taikoma „esant galimybei“, kas iš esmės pagal šiuo metu aktualią LR CK redakciją neturėtų būti. 2008 m. birželio mėn. 3 d. buvo priimtas LR CK 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas⁷⁶, kuriuo 3.65 straipsnio 2 dalies 1 punkte išbraukiami žodžiai „esant galimybei“. Paminėta, kad šiam įstatymo projektui pritarė tik iš dalies tiek teismai, tiek Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamentas (toliau – Teisės departamentas) bei Lietuvos Respublikos Teisės ir Teisėtvarkos komitetas (toliau – Komitetas). Pasak Teisės departamento, teismai privalo atsižvelgti į tai, kad remiantis Konstitucija valstybė saugo šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę bei į tai, kad įstatymas gina nepilnamečių vaikų teises (Konstitucijos 38, 39 str.). Taipogi teismas, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones, yra įpareigotas vadovautis ne vien teisės normomis, bet taip pat ir teisės principais: prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo (LR CK 3.3 str. 1 dalis, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 str.), teisingumo, protingumo ir sąžiningumo (LR CK 1.5 str.) ir kitais.⁷⁷ Trumpai tariant, tiek Teisės departamento, tiek Komiteto nuomone, šiuo atveju yra „susiduriama su kelių konstitucinių vertybių konfliktu, todėl teismas turi siekti šių vertybių balanso, taikyti tik būtinas ir proporcingas siekiamam tikslui laikinąsias apsaugos priemones“, bei „vargu ar įpareigojimas smurtaujančių sutuoktinį gyventi skyrium visais atvejais tikrai pakankamai apsaugo vaikų interesus“.⁷⁸ Panašios nuomonės ir Lietuvos aukščiausiasis teismas, kuris dar kartą pabrėžė, jog tokios LAP pritaikymas kelia grėsmę pažeisti Konstitucijos saugomas teises, todėl teismas privalo rasti „protingą pusiausvyrą tarp asmens nuosavybės teisių apsaugos (Konstitucijos 23 straipsnis) ir prioritetinės vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principų, taip pat kitų konstitucinių vertybių (Konstitucijos 21, 38, 39, straipsniai)“⁷⁹. Galima pritari, kad be abejojimų visais atvejais galbūt pakankamai ir neužtikrins vaikų interesų, tačiau nesiėmus tokių priemonių šie interesai labiau apsaugoti taip pat nebūtų, jei vaikas realiai patiria smurtą su kartu gyvenančiu vienu iš tėvų.

⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-691-619/2013.

⁷⁵ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-378-278/2013; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-411-440/2013.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 68-2568.

⁷⁷ 2007 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetas papildomo komiteto išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (XP-862)“. Vilnius.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

Manytina, kad pagal dabartinę teismų praktiką, svarstyta ar šis įstatymo pakeitimas įnešė teigiamos naudos. Nors dabar teismai, kai atsiranda įstatymo saugomų vertybių konkurencija, vadovaudamiesi proporcingumo principu vertina, kuri iš jų svarbesnė, kadangi kuo svarbesnė vertybė, tuo labiau ji turi būti ginama. Taip pat akcentuojama, kad asmens sveikata ir gyvybė yra svarbiausia, nesunkiai pažeidžiama, ne visada atkuriamą vertybę, todėl turi būti itin saugoma valstybės.⁸⁰ Darbo autorės nuomone, įsivaizduojant realią situaciją, kai kitas sutuoktinis neturi jokių galimybių išsikelti gyventi kitur, teismo pritaikyta LAP bus faktiškai neįgyvendinta, o taip pat gali būti tokių atvejų, kai smurtautojas dar labiau įpykęs imsis prieš kitą sutuoktinį ir (ar) vaiką dar agresyvesnių veiksmų, tačiau plačiau apie LAP tikslingumą bus aptariama 1.3.1 poskyryje.

Praktikoje dažnai kyla ginčų dėl to kokiais įrodymais yra vertinama ar realiai gali būti pritaikyta LAP – įpareigojimas gyventi skyrium (*plačiau apie LAP įrodinėjimo vertinimą žiūrėti 3.2 poskyryje*). Laikinosios apsaugos priemonės - sutuoktinio įpareigojimą gyventi atskirai nuo kito sutuoktinio - pritaikymas yra galimas, kai vienas iš sutuoktinių naudoja prieš vaikus ar kitą sutuoktinį fizinę ar kitokią prievartą, kurios pagrindu gali kilti žala vaikams ir kitam sutuoktiniui. Didžiausia problema kaip įrodyti patiriamą psichologinį smurtą. Vienu atveju pakanka ieškinyje nurodyti, kad atsakovas nesaikingai vartoja alkoholį, naudoja psichologinį smurtą, agresyviai elgiasi nepakankamas pagrindas. Tokie argumentai teismui nesudaro išvados, kad nesiėmus LAP gali nukentėti nepilnamečių vaikų ir ieškovės asmeniniai neturtiniai interesai ir bendras šalių gyvenimas gali padaryti žalos vaikams ir kitam sutuoktiniui. Teismas teigia, kad pagrindas pritaikyti tokią LAP turi būti konkretūs faktai, leidžiantys daryti išvadą, kad netaikius šios priemonės, gali būti pažeistos vaikų ar vieno sutuoktinio teisės ir interesai.⁸¹ Tačiau kokie faktai būtų pakankami ir kaip įrodyti psichologinį smurtą teismas detalesnio aiškinimo nepateikia. Taip pat pagrįstumui patvirtinti labai gerais įrodymais tampa teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje⁸² arba antstolio faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas, kuriame konstatuotas sutuoktinių bendro turto sugadinimas⁸³, taip pat vaiko teisių apsaugos institucijų išvados. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tokie įrodymai galimi pagal konkrečią situaciją. Kalbant apie nuosprendį baudžiamojoje byloje, vis dėlto teismas teisingai pasisakydamas nustato, kad

⁸⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2700-601/2012.; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1168-527/2013.

⁸¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-657/2013.

⁸² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-691-619/2013; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2700-601/2012.

⁸³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1912-480/2013.

baudžiamojoje byloje nei teismas, nei prokuroras, nematęs pagrindo skirti baudžiamojo poveikio priemonės – įpareigojimo kaltinamajam gyventi skyrium nuo šeimos, nereiškia, kad tokio pagrindo taip pat turi neįžvelgti ir bylą dėl santuokos nutraukimo nagrinėjantis teismas.⁸⁴ Priešingai nei kitais atvejais teismas teigia, kad santuokos nutraukimo byloje sprendžiant ar yra pagrindas taikyti laikinąsias apsaugos priemones, teismas „tik formaliai vertina byloje pateiktus įrodymus, įsitikindamas, jog, pasitvirtinus juose nurodytoms aplinkybėms, laikinųjų apsaugos priemonių nepritaikymas sąlygotų nepilnamečių vaikų ar vieno iš sutuoktinių interesų pažeidimą“⁸⁵. Taigi taikant laikinąsias apsaugos priemones, teismui pakanka įsitikinti tuo, kad konkrečioje situacijoje tokia grėsmė galima.

Apibendrinant, teigtina, kad laikinas įpareigojimas gyventi skyrium taikomas, kai teismo nuomone, yra reali grėsmė vaiko, sutuoktinio turiniams interesams, jei kitas sutuoktinis piktybiškai gadina šeimos turtą, taip pat esant duomenų apie smurtą šeimoje. Pastebėtina, kad nėra aiškių kriterijų kaip įrodyti šeimoje pasireiškiantį psichologinį smurtą, siekiant laikinai išskeldinti smurtautoją iš bendrai gyvenamosios vietos.

Laikinas nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų (LR CK 3.65 str. 2 d. 2 p.)

Teismai, sprenddami santuokos nutraukimo klausimą dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės (LR CK trečiosios knygos Šeimos teisė II dalies IV skyriaus ketvirtas skirsnis) arba sutuoktinių gyvenimo skyrium (separacija) klausimą, atsižvelgdami į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, iki bus priimtas teismo sprendimas, gali taikyti LAP, numatytą LR CK 3.65 straipsnio 2 d. 1 punkte - nustatyti nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų.

Kasacinis teismas praktikoje ne kartą yra pasisakęs, jog „vaiko interesus pirmiausia lemia jo, kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės, augimas ir tobulėjimas“. Esant ginčui dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, tėvams gyvenant skyrium, atsižvelgiama į tokius juridinius faktus: „kiekvieno tėvo galimybes ir pastangas užtikrinti teisės normose įtvirtintų pagrindinių vaiko teisių ir pareigų įgyvendinimą; kiekvieno tėvo šeimos aplinkos sąlygas, tai yra tas sąlygas, kuriomis vaikui teks gyventi, nustatčius jo gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų; vaiko norus ir pažiūras“. Vertinant šeimoje vyraujančią būseną, teismas turi nustatyti „vaiko prisirišimo laipsnį prie kiekvieno iš tėvų, brolių, seserų, senelių, kiekvieno tėvo dorovinius ir kitokius asmenybės bruožus, tėvų požiūrį į vaiko auklėjimą, augimą ir tobulėjimą, tėvų dalyvavimą vaiką auklėjant, išlaikant ir prižiūrint iki ginčo atsiradimo, vaiko ir kiekvieno iš tėvų santykius, galimybes sudaryti vaikui tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygas“.

⁸⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1237-527/2013.

⁸⁵ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-222-198/2013.

Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju privalu atsižvelgti ir į tėvų darbo pobūdį, darbo režimą, turtinę tėvų padėtį, tėvo (motinos) sugyventinio ar sutuoktinio požiūrį į vaiką ir kitas turinčias reikšmę aplinkybes.⁸⁶ Pabrėžtina, kad minėtos aplinkybės yra labai svarbios taikant LAP dėl nepilnamečio vaiko laikinosios gyvenamosios vietos nustatymo, bet „visapusiškas šių juridinių faktų įvertinimas yra galimas tik atlikus išsamų teisminį tyrimą išnagrinėjus bylą iš esmės“⁸⁷.

Laikinoji apsaugos priemonė – laikinas nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų dažniausiai taikomas kartu su kita laikinąja apsaugos priemone numatyta LR 3.65 str. 2 d. 4 dalyje t.y. laikinu išlaikymu nepilnamečiam vaikui. Dažniausiai prašyme dėl laikinųjų apsaugos priemonių nurodytina, jog vaikai nori būti, pasitiki ir puikiai sutaria ieškovu(e). Taip pat atsižvelgiama į tai, ar byloje nėra duomenų, jog nepilnamečių vaikų interesams, jų saugumui, sveikatai negresia pavojus gyvenant kartu su ieškovu(e). Teismai nurodo, kad laikinai nustatant vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų turi būti atliekamas preliminarus ir prejudicinis bei *res judicata* galios neturintis juridinių faktų vertinimas⁸⁸. Vėlgį dažnu atveju teismai reikalauja, kad asmuo, prašantis taikyti LAP, turi prašymą pagrįsti ir motyvuoti, pateikti tam tikrus įrodymus, iš kurių būtų matyti, kad LAP taikymas iš tikrųjų yra reikalingas. Jei asmuo nepakankamai pagrindžia, teismui priimdamas sprendimą gali vadovautis vaiko teisių apsaugos tarnybos išvadomis bei teismo psichologijos ekspertize, kuria nustatoma vaiko psichologinė būseną.⁸⁹ Pažymėtina nustatinėjant vaiko gyvenamąją vietą Valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos privalo dalyvauti pagal LR CK 3.178 straipsnį⁹⁰, tačiau manytina šios institucijos dalyvavimas labai svarbus ir sprendžiant klausimą dėl laikinos vaiko gyvenamosios vietos, todėl geriausia būtų, jei visais atvejais ši institucija pateiktų savo nuomonę.

Su kita problema susiduriama, kai prašoma laikinąją vaiko gyvenamąją vietą nustatyti su vienu iš tėvų, su kuriuo vaikas prieš tai negyveno. Tokiais atvejais teismų praktikoje suformuota, kad „keičiant vaiko šeimos aplinką būtina nustatyti, jog esanti aplinka jam tapo nesaugi, nebeatitinka reikalavimų sveiko vaiko normaliam vystymuisi, o tokia aplinka jam būtų sukurta pakeitus vaiko gyvenamąją vietą nustatant ją su kitu iš jo tėvų. Aplinkos, kurioje gyvena vaikas, stabilumas yra reikšmingas vaiko psichologinei būklei įtaką turintis veiksnys, todėl kai

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2008.

⁸⁷ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-858-544/2014.

⁸⁸ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-858-544/2014.

⁸⁹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1628-513/2013.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 21 d. Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga Nr. A2-35. *Teismų praktika*. 2002, Nr. 17.

vaikas daugiau kaip vienerius metus gyvena tam tikroje aplinkoje, jos pakeitimo galimybė turi būti įvertinama ypač atidžiai⁹¹. Todėl nesant objektyviems įrodymams, kad gyvenimo aplinka yra nepalanki su dabartiniu vienu iš tėvų, minėtos LAP teismas netaikys. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia pat praktika yra formuojama ir EŽTT.⁹²

Sprendžiant ar nustatyti laikiną gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų privalu atsižvelgti ir į vaiko interesus. Teigiamai vertintina, kai teismai remiasi ne tik pateikta vaiko teisių apsaugos institucijos išvada, bet ir vaikų, sugebančių išreikšti savo nuomonę, valia.⁹³

Apibendrinant, manytina, kad ši LAP teismų praktikoje taikoma pakankamai tikslingai, įvertinant ne vien vienos šalies argumentus, bet ir vaiko teisių apsaugos institucijų nuomonę, pasitelkiant EŽTT praktikos pavyzdžius.

Laikinas uždraudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose (LR CK 3.65 str. 2 d. 7 p.)

„Nesvarbu, ar tėvai gyvena kartu, ar skyrium, jų teisės ir pareigos vaiko atžvilgiu yra lygios, t.y. jie abu vienodai atsakingi už savo vaiką ir privalo vienodai stengtis auklėti ir prižiūrėti savo vaiką.“⁹⁴ Kaip matyti iš teismų praktikos dažnu atveju LAP – draudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose yra pritaikoma ne visais atvejais, pasitaiko, kai pritaikius yra panaikinama.⁹⁵ Teismas, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones, neprivalo reikalauti įrodymų, jog ateityje neabejotinai atsiras grėsmė teismo sprendimui įvykdyti, tačiau teismas turi įsitikinti tuo, kad konkrečioje situacijoje egzistuoja tokio pobūdžio grėsmės atsiradimo tikimybė, t. y. egzistuoja tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad nesiėmus LAP gali nukentėti turtinės ar asmeninės neturtinės vaikų ar vieno sutuoktinio teisės. Be to teismai atkreipia dėmesį, kad „tokio pobūdžio bylose, taikant laikinąsias apsaugos priemones, prioritetas yra šalių lygiateisiškumo, interesų pusiausvyros, o ne operatyvumo principas“⁹⁶. Todėl tokiais atvejais ypač svarbu atsižvelgti į konkrečią situaciją, įvertinti visas reikšmingas aplinkybes. Dažnu atveju nepakanka atsižvelgti tik į vieno iš sutuoktinio pateiktus duomenis, vaiko norus, bet taip pat ir bendrai įvertinti ar uždraudus vaikui matytis su vienu iš tėvų nebus iškreipta vaiko nuomonė apie tokį tėvą. Būtent šią LAP teismai

⁹¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-697-264/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2009.

⁹² *Van de Hurk v. the Netherlands*, 19 April 1994, 481 § 45, Series A no. 288

⁹³ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-70-278/2015

⁹⁴ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 189.

⁹⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1473-527/2014; Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-329-252/2014.

⁹⁶ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-329-252/2014.

taikydami reikalauja realių įrodymų, pasitaiko net ir tokių, kurie duoda pagrindą manyti, kad yra grėsmė ieškovės(o) ir vaikų gyvybei ir saugumui.⁹⁷ Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad teismai vertina ar vienam iš tėvų nėra apribotos, kaip tėvo ar motinos teisės. Jei teisės nėra apribotos ir bendravimas nekenkia vaiko interesams, manytina, nėra ir pagrindo apriboti bendravimo bei matymosi su vaiku. Kadangi tėvų teisė ir pareiga bendrauti su vaiku ir dalyvauti jo auklėjime išlieka ir skyrium gyvenantiems tėvams, nes tėvo ir motinos pareigos savo vaikui yra lygios (LR CK 3.156 str., 3.170 str. 1 d.), o tėvas ar motina, pas kurį gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant (LR CK 3.170 str. 3 d.).⁹⁸

Situacijose, kai yra itin konfliktiški santykiai tarp tėvų, teismai nurodo, kad prioritetas turi būti teikiamas mažamečio vaiko saugiai aplinkai užtikrinti, todėl LAP - uždraudimas lankytis sutuoktinio ir vaiko gyvenamojoje vietoje apsaugo vaiką nuo neigiamų išgyvenimų. O nagrinėjant šios LAP pritaikymo pagrindą ir būtinybę, turi būti įvertinama tai ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymu atsakovo teisėti interesai bus apriboti mažiau, nei būtų pažeistos ieškovės asmeninės teisės šių priemonių netaikius, jomis pašalinama konflikto didėjimo tarp šalių grėsmė, kuri daro neigiamą įtaką mažamečiam vaikui.⁹⁹

Pažymėtina, kad svarbu skirti tai, jog pritaikius laikinąją apsaugos priemonę – draudimą matytis su vaiku ar lankytis tam tikrose vietose, tai nėra apskritai uždraudimas bendrauti su vaiku. Įvertindamas konkrečias bylos aplinkybes, duomenis apie vaiko emocinę būseną, teismas sprendžia, ar turi būti laikinai ribojamas maksimalus vieno iš tėvų bendravimas su vaiku. Bet kuriuo atveju pritaikyta LAP turi būti yra adekvati siekiamiems tikslams, nepažeisti šalių interesų pusiausvyros, kadangi teismas neuždraudžia atsakovui bendrauti su vaiku, o tik apriboja jo teisę lankytis tam tikrose vietose (pvz., vaiko mokymo įstaigoje).¹⁰⁰

Apibendrinant, visas tris neturtinio pobūdžio laikinąsias apsaugos priemones, darytina išvada, kad teismas pritaikydamas bet kurią iš jų privalo įvertinti kiekvienos konkrečios situacijos aplinkybių visumą. Dažnu atveju LAP pritaikoma, kai pateikiami pagrįsti įrodymai, kad būtent vaiko, pagal situaciją ir sutuoktinio interesams yra reali žalos grėsmė.

⁹⁷ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-366-212/2014.

⁹⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2380-553/2014.

⁹⁹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1403-230/2013.

¹⁰⁰ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-54-372/2013.

1.3.2. Turtinio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose taikymas

Kita aptariama LAP šeimos bylose klasifikavimo rūšių yra turtinio pobūdžio laikinosios apsaugos priemonės, kurios nukreiptos į turtinių gėrių apsaugą. LR CK 3.65 str. 2 dalies 3–6 punktuose, reglamentuotos šios LAP - įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu; priteisti iš vieno sutuoktinio laikiną išlaikymą nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui; areštuoti turtą, kol bus išspręstas jo priklausomybės nuosavybės teise vienam sutuoktiniui klausimas, taip pat siekiant užtikrinti išlaikymo mokėjimą; areštuoti vieno sutuoktinio turtą, kurio verte būtų galima užtikrinti teismo išlaidų atlyginimą kitam sutuoktiniui, priskirtos šiai rūšiai. Šiame poskyryje koncentruotai bus aptariamoms kiekvienos iš turtinio pobūdžio LAP rūšių taikymo galimybės, pagrindai bei praktiniai aspektai.

Laikinas įpareigojimas vienam sutuoktiniui netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu (LR CK 3.65 str. 2 d. 3 p.)

LR CK 3.65 str. 2 d. 3 punktas suteikia teismui teisę, atsižvelgus į sutuoktinių vaikų, taip pat į vieno sutuoktinio interesus, įpareigoti vieną sutuoktinį netrukdyti kitam sutuoktiniui naudotis tam tikru turtu. Ši LAP taikoma, kai vienas sutuoktinis trukdo kitam sutuoktiniui ir (ar) nepilnamečiui vaikui naudotis tam tikru turtu (pvz., gyvenamąja patalpa, automobiliu ar kitais daiktais). Sprendžiant klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose, teismas turi „papildomai atsižvelgti, ar laikinai nereguliuojamos situacijos, bylos nagrinėjimo metu šalies ar kitų suinteresuotų asmenų (pavyzdžiui, nepilnamečių vaikų) teisių pažeidimai gali visiškai eliminuoti ginčo objektą ir bylos nagrinėjimą padaryti beprasmiškas“¹⁰¹. Vadinas teismas nesvarbu koks turtas tai būtų – ar bendroji nuosavybė ar asmeninė, privalo atsižvelgti į tai, ar pritaikyta priemonė tikrai bus adekvati.

Pabrėžtina, kad pagal teismų praktiką, šios LAP pritaikymas yra būtinas tuomet, kai sutuoktinis ir nepilnamečis vaikas iš esmės neturi kitos gyvenamosios vietos, o tik tą, kuria yra kliudoma naudotis. Tais atvejais, net kai butas yra bendroji sutuoktinių nuosavybė, tačiau sutuoktinis piktybiškai pakeičia spynas ir neleidžia naudotis butu bei jame esančiu turtu kitam sutuoktiniui bei vaikams, bet šie turi pakankamai gerą, jų poreikius užtikrinančią gyvenamąją vietą, teismas šios LAP nepritaiko. Teismo motyvas yra toks, kad „jei nepilnamečiai vaikai turi gyvenamąjį būstą, kuris tenkina visus jų būtinus poreikius, jų finansiniai ir kiti interesai yra tinkamai užtikrinti“, nes nėra grėsmės atsakovės ir šalių vaikų teisėms ir teisėtiems interesams,

¹⁰¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-737-431/2014.

pritaikius šią LAP, teismo nuomone, ji būtų neproporcinga.¹⁰² Dar vienas argumentas kodėl teismai neįpareigoja sutuoktinio leisti kitam laikinai naudotis gyvenamąją patalpą yra tai, jog „šalių gyvenimas ir naudojimas vienu butu sukeltų naujus sutuoktinių konfliktus ir neigiamas pasekmes jų vaikui“¹⁰³. Toks argumentas galbūt ir logiškai pateisinamas, tačiau turėtų būti adekvačiai suderintas pagal konkrečios bylos aplinkybes, ar nėra pažeidžiami vaiko interesai gyventi jo poreikius geriausiai atitinkančioje patalpoje. Taip pat pasitaiko atveju, kai ši LAP netaikoma, jei vaikai ir sutuoktinis turi kitą gyvenamąjį būstą, ir prašoma LAP yra tapati ieškinio reikalavimui. Teismo nuomone, patenkinus prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, jis ir pasisakytų dėl ginčo esmės, prieš tai visapusiškai neištyrus ir neįvertinus visų bylos aplinkybių.¹⁰⁴ Manytina, kad toks argumentas apskritai nėra tinkamas, nes neturi būti svarbu, ar LAP sutampa su pagrindiniu reikalavimu byloje, nes laikinosios apsaugos priemonės būtent ir yra toks tikslas - tik laikinai sureguliuoti ginčo situaciją, siekiant užtikrinti vaiko ir sutuoktinio interesus.

Kitas teismo argumentas netaikyti šios LAP, jei iš esmės yra prašoma šios LAP tik dėl to, kad atsakovas elgiasi agresyviai, tuomet teismo nuomone „gintis nuo tokio elgesio šiuo atveju reikia ne kitos šalies nuosavybės teises pažeidžiančių laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, o kreipimusi į teisėsaugos institucijas“¹⁰⁵. Toks teismo argumentavimas galimai ne visada būtų teisingas, nes pagal konkrečią situaciją būtent baimė dėl kito sutuoktinio agresyvaus elgesio yra priežastis tinkamai naudotis tam tikru turtu, o pritaikius šią LAP būtų užtikrinama tokia teisė. Nors štai kitu atveju teismas vis dėl to pritaiko LAP nepaisant to, kad sutuoktiniai negyvena kartu. Tokie faktai, jog dėl nuolatinių kivirčų, įtampos su atsakove, ieškovas yra priverstas gyventi pas draugus, yra pakankamas pagrindas taikyti LAP ir nustatyti laikiną gyvenamojo namo naudojimosi tvarką.¹⁰⁶

Įdomus dalykas, kad LR CK 3.65 str. 2 d. 3 punkte numatyta LAP taikoma, kai vienas iš sutuoktinių, leidžiantis savo sutuoktiniui ir vaikui gyventi jam asmeninės nuosavybės teise priklausančio namo dalyje, piktybiškai apriboja komunalinių paslaugų teikimą į ginčo namą. Teismas pritaiko LAP motyvuodamas tuo, kad tokiais veiksmais yra sudaromos nepakeliamos gyvenimo sąlygos, kadangi „elementarių komunalinių paslaugų teikimo apribojimas užkerta

¹⁰² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-737-431/2014.

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1673-340/2014; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2150-601/2013.

¹⁰⁴ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-573-479/2013.

¹⁰⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1917-553/2014.

¹⁰⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-80-345/2013.

kelių šeimos narių galimybei gyventi pilnavertį gyvenimą“.¹⁰⁷ Manytina, kad tokia priemonė iš esmės užtikrina abiejų šalių interesus, nes jei turtas bus pripažintas bendra jungtine nuosavybe turto padalijimo metu bus išsaugota normali ir pakankama turto būklė, kas yra svarbu ir aktualu abiem šalims.

Kritikuotini tokie atvejai, kai teismai neįpareigoja sutuoktinio netrukdyti naudotis butu, kai kitas sutuoktinis yra deklaravęs gyvenamąją vietą kitur. Dažnu atveju asmenų deklaruojama gyvenamoji vieta nesutampa su faktine ir apskritai tokia aplinkybė nesudaro pagrindo manyti, jog asmuo realiai turi kur gyventi ir jo interesai nėra pažeidžiami. Tokiu atveju apygardos teismas panaikinęs apylinkės teismo nutartį turi taikyti prašomas LAP ne tik „teisių ir teisėtų interesų apsaugai, bet ir jau įvykusiam jų pažeidimui pašalinti“¹⁰⁸.

Įvertinus teismų praktiką, manytina, kad ne visais atvejais teismai visapusiškai įvertina aplinkybes dėl įpareigojimo netrukdyti naudotis turtu. Taip pat ne vienodai yra vertinama aplinkybė, kai sutuoktiniai gyvena skirtingose būstuose.

Laikinas išlaikymo priteisimas iš vieno sutuoktinio nepilnamečiams vaikams ar kitam sutuoktiniui (LR CK 3.65 str. 2 d. 4 p.)

Vaiko teisių konvencijoje nustatyta, jog valstybės „pripažįsta kiekvieno vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi. Tėvams arba kitiems vaiką auklėjantiems asmenims tenka didžiausia atsakomybė už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą pagal jų sugebėjimus ir finansines galimybes.“¹⁰⁹ Teismai gan dažnai taiko šią LAP, tačiau praktikoje daugiau ginčų kyla dėl priteistino išlaikymo dydžio. Tačiau pažymėtina, kad „laikino išlaikymo dydis yra nustatomas tik preliminariai atsižvelgiant į nepilnamečių vaikų poreikius bei tėvų turtinę padėtį, išsamiai nevertinant tėvų finansinių galimybių teikti realius vaiko poreikius atitinkantį išlaikymą, išlaikymo dydžio proporcingumo tėvų turtinei padėčiai, nes šios aplinkybės yra nustatomos bylą nagrinėjant iš esmės, t. y. tik išsamaus teismo nagrinėjimo metu gali ir turi būti atsakyta į klausimą, kokios yra realios atsakovo pajamos, tikroji turtinė padėtis, kokie realūs būtini vaiko poreikiai, kiekvieno iš tėvų dalis, kuria jie turi prisidėti prie vaiko išlaikymo“¹¹⁰. Tokia motyvacija vertintina labai teigiamai, kadangi net ir tais atvejais, kai vienas iš tėvų niekur nedirba ir neturi pajamų, neturėtų būti paneigiama jo pareiga rūpintis savo vaiku, nes kaip

¹⁰⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2326-259/2013.

¹⁰⁸ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1855-524/2013.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga Nr. 54. Teismų praktika. 2005, 23.

¹¹⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-474-601/2015.

teismai pasisako, vaikų kasdieniams poreikiams patenkinti skirtas išlaikymas yra reikalingas nuolat ir kiekvieną dieną¹¹¹.

Nagrinėjant laikino išlaikymo priteisimo kitam sutuoktiniui klausimą, teismai tokiais atvejais vertina abiejų sutuoktinių turtinę padėtį. Argumentas, kad LAP yra reikalinga mažamečio vaiko priežiūrai ir aplinkybė, kad prašantis išlaikymo sutuoktinis neturi jokių kitų pajamų, išskyrus socialinę pašalpą, taip pat, kad neturi jokio kito turto, nėra pakankamas.¹¹² Manytina tai, kad sutuoktinio gaunama išmoka vaiko auginimui yra pakankamos pajamos tiek vaiko, tiek sutuoktinio gyvenimo išlaidoms, nebūtų nei teisiškai teisinga išvada. Tačiau kaip teisingai teismai nurodo, būtina atsižvelgti į tai, ar tas sutuoktinis yra darbingas ir turi galimybę įgyti pajamų.¹¹³ Taigi negalima nustatyti visiems atvejams vieną priteistiną išlaikymo dydį, nes konkrečiu atveju jį nulemia būtent tėvų turtinė padėtis ir ypatingais svarbus kriterijus – tai vaiko poreikių apimtis. Teikiant prašymą dėl šios LAP reiktų pateikti įrodymus, kurie pagrįstų vaiko poreikius atitinkančio išlaikymo dydį (tarkim vaikas lanko įvairius mokamus užsiėmimus, serga ar pan.).

Praktikoje pasitaiko situacijų, kai apylinkės teismas nepriteisia laikino išlaikymo vaikui, nes byloje yra iškeltas klausimas dėl tėvystės nustatymo, o pritaikyta LAP pažeistų atsakovo teises. Teigiamai vertintina, kai apygardos teismai panaikina tokias nutartis.¹¹⁴ Visų pirma tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus ir net sprendžiant su tėvystės nugincijimu susijusius klausimus, svarbiausiais laikytini vaiko interesai. Taip pat pagal situaciją, jei atsakovas, gyvendamas kartu su ieškove, rūpinosi vaiku, jį prižiūrėjo, vadinasi yra tarp tėvo ir sūnaus yra socialinis ryšys, kuris dar labiau patvirtina faktą, jog būtina teikti vaikui laikiną išlaikymą.

Apibendrinus, galima teigti, kad šią laikinąją apsaugos priemonę, teismai pagrįstai taiko, atsižvelgiant į tai, kad „materiali tėvų pareigų vaikams atlikimo išraiška yra tinkamo išlaikymo forma ir dydis, tai yra esminiai vaiko išlaikymo pareigos vykdymo tinkamumo vertinimo kriterijai“¹¹⁵. Kitam sutuoktiniui laikinas išlaikymas turėtų būti priteisiamas tik išimtiniais atvejais, kai nėra realių galimybių užsidirbti pajamų, kai, pavyzdžiui, dėl smurtaujančio sutuoktinio tampama nedarbingu.

¹¹¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-550-601/2015.

¹¹² Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-215-479/2013.

¹¹³ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-863-479/2014.

¹¹⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-137-436/2013.

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-606-661/2015.

Laikinas areštavimas turto, kol bus išspręstas jo priklausomybės nuosavybės teise vienam sutuoktiniui klausimas, taip pat siekiant užtikrinti išlaikymo mokėjimą (LR CK 3.65 str. 2 d. 5 p.) ir laikinas areštavimas vieno sutuoktinio turto, kurio verte būtų galima užtikrinti teismo išlaidų atlyginimą kitam sutuoktiniui

Šios laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos visais atvejais, kai konstatuojamas tam pakankamas pagrindas – aplinkybės, kurios patvirtina, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių bus pakenkta turtinėms vieno sutuoktinio teisėms. „Šių priemonių taikymo tikslas yra užtikrinamasis, siekiama užtikrinti, kad sutuoktinių turimas turtas išliks tokios pačios sudėties, kokios yra šiuo metu, kad po jo padalijimo nepasunkėtų teismo sprendimo įvykdymas ir būtų galimybė realiai įvykdyti teismo sprendimą.“¹¹⁶ Matyti iš teismų praktikos, jog nėra skirtumo kokios formos tai turtas – nekilnojamas ar kilnojamas. Tačiau esmė ta, kad siekdamas užtikrinti byloje pareikštų reikalavimų įvykdymą, teismas gali taikyti tik tokias LAP, kurios yra būtinos bei realiai gali užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą, ir negali taikyti priemonių, kurios teismo sprendimo įvykdymui užtikrinti nėra būtinos.¹¹⁷ Tai reiškia, kad ieškovas(ė) ieškinyje turi pareikšti reikalavimą dalinti santuokos metu įgytą konkretų kilnojamąjį turtą t.y. nurodyti tokio turto pavadinimą, kiekį ir kitus duomenis. Manytina, kad ieškovas nenurodęs dalintino turto, tačiau po to prašantis jį areštuoti gali nepagrįstai vilkinti procesą, daryti žalos kitam sutuoktiniui, didinti bylinėjimosi išlaidas. Štai vienoje byloje ieškovė pagrindiniame reikalavime santuokos nutraukimo byloje prašo jai natūra priteisti 50 % įmonės akcijų, todėl teismo nuomonė yra reali prielaida, kad atsakovas gali jas formaliai perleisti tretiesiems asmenims, todėl taikyti areštą yra būtina.¹¹⁸

Kalbant apie kilnojamųjų, buitįje kasdien naudojamų daiktų areštą, teismai turėtų prioritetą teikti vaikų interesams, kad kuo geriau būtų užtikrinamos sąlygos jų vystymuisi. Tai reiškia, kad net ir areštavus buitinius daiktus, šie daiktai turėtų likti naudojimui pas tą sutuoktinį, su kuriuo gyvena vaikas. Teismų praktika rodo, kad teismai į tai atsižvelgia.¹¹⁹

Laikinas nekilojamojo turto arešto pritaikymas turi būti taip pat pakankamai pagrįstas. Štai atsakovo 18 000 tūkst. litų įsiskolinimas vaikų išlaikymui nėra pakankamas pagrindas areštuoti atsakovo butą. Teismo vertinimu ieškovė turėtų reikšti savarankišką reikalavimą dėl įsiskolinimo priteisimo, kadangi nėra aišku, ar išlaikymo forma priteisiant išlaikymą tam tikra

¹¹⁶ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1530-163/2013.

¹¹⁷ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-492-212/2013.

¹¹⁸ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-876-538/2014.

¹¹⁹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-401-460/2013.

procento dalimi buto, atitiktų vaikų interesus. Beje svarbu atsižvelgti į tai, ar prašomas areštuoti butas galėtų nešti atsakovui pajamas, kurios galėtų padengti išlaikymą nepilnamečiams vaikams ir kartu tenkinti nepilnamečių vaikų poreikius.¹²⁰ Autorės nuomone, toks sprendimas viena vertus teisingas, nes tarkim išnuomojus butą bus gaunami pinigai, kurie galės būti skiriami vaiko išlaikymui, tačiau kita vertus svarbu įvertinti grėsmę dėl buto perleidimo, sugadinimo ir pan.

Taipogi svarbu atsižvelgti ir į proporcingumo bei ekonomiškumo principus, tai reiškia, kad areštuojant atsakovui priklausantį turtą, privalu siekti, kad atsakovas, o atskirais atvejais ir ieškovas (sutuoktinis), išvengtų didelių nuostolių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, o tarkim piniginių lėšų areštas būtų adekvatus lyginant su pagrindinio reikalavimo suma. Štai vienoje byloje teismas areštuoja vyro naudojama žemės ūkio techniką, tačiau leidžia ja naudotis, nes vyras yra ūkininkas ir technika yra reikalinga atlikti būtinus žemės darbus, už kuriuos jis taip pat gauna pajamas.¹²¹ Tai reiškia, kad neleidus naudotis technika būtų nepagrįstai suvaržytos atsakovo teisės, o taip pat ir ieškovės bei vaiko turtiniai interesai, nes iš gaunamų pajamų iš darbo su technika atsakovas galės skirti tarkim vaiko išlaikymui ar pan. Pažymėtina, kad pritaikytas areštas gali pažeisti ir kreditoriaus, pvz., banko teises, kai vienas sutuoktinis pagal kreditavimo sutartį yra banko skolininkas, tokiu atveju teismas pakeičia piniginių lėšų areštą ir leidžia teikti atsiskaitymus bankui.¹²² Kitoje byloje ieškovės prašymu apylinkės teismas areštavo visas pinigines lėšas atsakovo vardu atsidarytose sąskaitose, terminuotų indėlių sąskaitas, vertybinių popierių sąskaitas, taupymo lakštus. Apelianto prašymu apygardos teismas pakeitė LAP, ir panaikino areštą vienai banko sąskaitai, motyvuodamas tuo, kad piniginių lėšų, kurios yra asmens pragyvenimo šaltinis, areštas nėra adekvatu tikslui, kurio siekiama LAP, priemonė negali nepagrįstai apsunkinti normalaus asmens gyvenimo bei būtinųjų kasdienių poreikių tenkinimą. Pažymėtina, kad šioje situacijoje ankstesnes nutartis didžioji dalis atsakovo piniginių lėšų jau buvo areštuotos antstolės patvarkymais, taigi, vadinasi dar papildomai areštuoti santuokoje įgyto turto nėra teisinio pagrindo. Iš tiesių, reiktų akcentuoti ir tai, kad LAP - turto arešto pritaikymas, negali prieštarauti įstatymo nustatytam ekonomiškumo, parenkant laikinąsias apsaugos priemones, principui, o taip pat ir protingumo, įgyvendinant teises bei taikant įstatymus, principui (LR CPK 145 str. 2 d., LR CK 1.5 str. 1, 4 d.). Taigi kiekvienu atveju privalu tinkamai įvertinti ar areštas yra adekvati priemonė, siekiamam tikslui.

¹²⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2118-254/2014.

¹²¹ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-636-357/2013.

¹²² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-643-273/2011.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, teigtina, kad šios LAP taikomos apsaugoti būtent turtinius vaiko ar sutuoktinio interesus. Visgi svarstyti, ar teisingai teismai įvertina galimą žalos grėsmę minėtiems interesams. Vienu atveju nėra paisoma, kai sutuoktinis piktybiškai neteikia išlaikymo vaikams, tačiau jo turimas turtas nėra areštuojamas. Turi būti pagrįstos aplinkybės, ar tikrai yra reali grėsmė, nepritaikius LAP, padaryti nebeįmanomu arba labai sudėtingai įvykdytinu teismo sprendimą. Taipogi svarbu įvertinti ekonomiškumo bei proporcingumo principus taikant laikiną turto areštą, kad nebūtų pažeidžiamos atsakovo teisės ir teisėti interesai į turtą.

2. LAIKINŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ ŠEIMOS BYLOSE SANTYKIS SU APSAUGOS UŽTIKRINIMO PRIEMONĖMIS, NUMATYTOMIS LIETUVOS RESPUBLIKOS APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYME

Šiame skyriuje aptariamas santykis tarp Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme (toliau – ANSAAĮ) numatytų smurtą patyrusio asmens apsaugos priemonių santykis su LAP, numatytomis LR CK 3.65 str. Taip pat trumpai pateikiami užsienio šalių reglamentavimo pavyzdžiai šiuo aspektu.

Visų pirma reiktų paminėti, kad ANSAAĮ tikslas yra ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą.¹²³ Šiuo įstatymu „smurtą artimoje aplinkoje pripažinus kaip visuomeninę reikšmę turinčias veikas, būtiniai konfliktai, turintys nusikalstamų veikų požymių, tapo valstybės mastu teisinėmis priemonėmis sprendžiama problema“¹²⁴. Kaip matyti, vienas iš įstatymo tikslų yra apsaugos priemonių taikymas smurtą patyrusiam asmeniui. Įstatymo 5 straipsnyje reglamentuota, kad nustačius smurto artimoje aplinkoje faktą gali būti skiriamos šios dvi smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonės t.y. pirma - smurtautojas, gyvenantis kartu su smurtą patyrusiu asmeniu, gali būti įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos arba antra - smurtautojas gali būti įpareigojamas nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo. Pirmoji apsaugos užtikrinimo priemonė labai panaši į LAP, numatytą LR CK 3.65 str. 2 d. 1 punkte, įpareigojimą vieną sutuoktinį gyventi skyrium.

Pažymėtina, kad ANSAAĮ įtvirtintos asmens apsaugos užtikrinimo priemonės dar labiau yra panašios ir galima sakyti, kad net ir dubliuojasi su Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – LR BPK) reglamentuotomis kardomosiomis priemonėmis (LR BPK 1321, 122 STR.)¹²⁵. Teigiama, kad šiuo atveju LR BPK numatytų kardomųjų priemonių taikymas yra tikslingesnis ir tinkamesnis, nes geriau užtikrina siekiamus tikslus.¹²⁶ Pastebėtina, kad jau ANSAAĮ projekto svarstymo stadijoje buvo pasisakyta, jog nėra aišku kaip 5 straipsnyje

¹²³ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr. 72-3475.

¹²⁴ Gulbickaja, J. Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika. *Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinės dragijos organizuotos mokslinės konferencijos „Mokslinės minties šventės 2013“ recenzuojamas studentų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 8.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹²⁶ Taškūnas, M. Ikteisminio tyrimo dėl smurto artimoje aplinkoje problemos. *Konferencija „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas: tendencijos ir įgyvendinimo problemos“*. Vilnius, 2012-12-17.

nustatytos priemonės būtų taikomos civilinio proceso tvarka, kadangi, jei smurtą patyręs asmuo pareiškia civilinį ieškinį, visi procesiniai veiksmai yra reglamentuoti LR CPK.¹²⁷

Atkreiptinas dėmesys, kad 2014 m. Lietuvos teisės institutas atliktame tyrime¹²⁸ kėlė klausimą, ar civilinėje santuokos nutraukimo byloje LAP taikymas yra veiksmingesnis būdas spręsti smurto šeimoje problemas nei priimtas ANSAAI. Tyrime pažymima, kad civilinėje byloje daugiau akcentuojama kompensacinė funkcija, tačiau santuokos nutraukimas dažnai trunka ilgai, bet smurtaujantį asmenį labai svarbu kuo greičiau iškeldinti, apriboti jo neteisėtus veiksmus, todėl, tam tikros apsaugos priemonės yra reikalingos. Pritartina tyrime pateiktiems siūlymams dėl minėto įstatymo tobulinimo papildant jį tokiomis nuostatomis: „„smurtautojo ir nukentėjusiojo atskyrimas gali būti pratęstas tam laikui, kiek tęsiasi santuokos nutraukimo procesas“ arba „tam laikui, iki kurio bus išsiaiškinta būsto naudojimosi tvarka“; arba „nukentėjusysis gali prašyti iškeldinti smurtautoją nepriklausomai nuo to, ar prieš jį buvo pradėtas baudžiamasis procesas“ (pastaroji formuluotė panaši į Stambulo konvencijos 29 str. 2 d.¹²⁹)”¹³⁰. Tinkamai nesubalansavus ANSAAI numatytų apsaugos priemonių tyrime įžvelgiama galimybė dėl prieštaravimo ŽTK 8 straipsniui, dėl to, kad „Lietuvos Respublika kol kas nesiėmė pozityvios pareigos užtikrinti visų šeimos narių teisių ir šeimos gyvenimo gerbimą įvykus smurtui artimoje aplinkoje“.¹³¹ O kaip pažymi EŽTT, tiek ŽTK 6 str. (įtvirtina teisę ir teisingą teismą), tiek 8 str. įpareigoja valstybes vykdyti ne vien negatyviąją pareigą nesikišti į šeimos gyvenimą, tačiau esant smurtui šeimoje imtis ir aktyvių veiksmų siekiant nukentėjusįjį apsaugoti nuo galimo tolesnio smurto. Taigi tokiose situacijose žmogaus teisių apsauga privalo būti praktinė ir efektyvi, o ne tik teorinė ar iliuzinė.¹³² Apie EŽTT praktiką dėl LAP taikymo plačiau bus kalbama 4 darbo skyriuje.

Visgi ir praėjus 3 metams po ANSAAI įsigaliojimo praktikoje kyla tas pats klausimas. Štai vienoje iš bylų teismas akcentuoja, kad reikėtų skirti du pagrindinius dalykus – tai, kad ANSAAI reguliuoja viešosios teisės srityje kylančių ginčų sprendimą, o nagrinėjant šeimos bylas prioritetiškai kitų įstatymų atžvilgiu taikytinos LR CK trečiosios knygos „Šeimos teisė“ normos. Todėl santuokos nutraukimo byloje, net ir esant įrodymų, kad ginčo šalys viena kitos atžvilgiu smurtavo, tačiau šiuo metu kartu negyvena, teismas netaiko LAP – įpareigojimo gyventi

¹²⁷ 2011 m. gegužės 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto posėdžio protokolas Nr. 112-P-20, Vilnius.

¹²⁸ Beliūnienė, L., et. al. *Aktualiausias žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje 2008–2013 m. problemos: teisinis tyrimas*. Vilnius, 2014.

¹²⁹ „Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the restraining or protection orders available irrespective of, or in addition to, other legal proceedings.“ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [interaktyvus]. Istanbul, 11.V.2011. [žiūrėta 2015-03-25]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm> > .

¹³⁰ Beliūnienė, L., et. al. op. cit.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Airey v. Ireland*, 9 October 1979, § 24, 32, Series A no. 32.; *X and Y v. Netherlands*, ECHR, App No. 8978/80.

skyrium. Pirmos instancijos teismo argumentas toks, kad ieškovui smurtaujant atsakovės ir jos dukros atžvilgiu, atsakovė galės kreiptis į policijos pareigūnus, kurie pagal ANSAAĮ sudrausmins smurtautoją ir imsis reikiamų priemonių.¹³³ Teigiamai vertintina, kad apeliacinės instancijos teismas nesutinka su tokiu motyvavimu. Bet svarstytinas ir apeliacinio teismo sprendimas bei argumentai, kad pritaikius LAP būtų nepagrįstai pažeistos šalių interesų pusiausvyros principas. Kitu atveju teismas atsižvelgdamas į rašytinius įrodymus įpareigoja smurtaujančią sutuoktinę gyventi skyrium ir dar kartą pabrėžia, jog LR „CK 3.65 straipsnyje įtvirtintų specialių santuokos nutraukimo bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių, tarp jų ir šioje byloje taikytos laikinosios apsaugos priemonės – vieno sutuoktinio įpareigojimas gyventi skyrium, taikymo paskirtis yra kitokia, t. y. jų tikslas yra laikinai sureguliuoti ginčo situaciją“.¹³⁴ Trečiu atveju teismas taipogi pritaiko LAP, nepaisant to, kad atsakovui pagal ANSAAĮ jau buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas.¹³⁵ Manytina, kad aiškios ribos, kada teismas privalo ar gali taikyti LAP, o kada turėtų būti taikomos ANSAAĮ apsaugos priemonės, nėra. Skirti būtų galima pagal siekiamą apsaugos priemonių tikslą. LR CK laikinosios apsaugos priemonės kaip jau minėta užtikrina būsimo teismo sprendimo įvykdymą bei laikinai sureguliuoja ginčo situaciją, o ANSAAĮ numatytų priemonių tikslas yra apsaugoti smurtą patyrusį asmenį, užkirsti kelią tolimesniems smurtautojo veiksams.

Kitoje byloje teismas pritaikydamas LAP (įpareigojimą gyventi skyrium) mini ANSAAĮ 5 straipsnį. Tačiau šioje byloje nėra pateikta duomenų dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, tiesiog nustatyti konfliktai šeimoje. Taigi pagal šią situaciją ANSAAĮ tampa kaip vienas iš argumentų šeimos byloje LAP pritaikymui.¹³⁶ Praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai ikiteisminiame tyrime įpareigojus asmenį gyventi skyrium, apylinkės teismas civilinėje byloje netaiko šios LAP, teigdamas, kad atsakovas ir taip jau negyvena tame pačiame būste kaip ir ieškovė. Tačiau teigiamai vertintina apygardos teismo sprendimas, kuriuo vis dėl to pritaikoma minėtoji LAP.¹³⁷ Vien tai, kad ikiteisminio tyrimo metu atsakovas yra įpareigotas gyventi skyrium, nereiškia, kad jis po to vėl negrįš ir nesiims smurto prieš sutuoktinę bei vaikus. O ir patys teismai pabrėžia, jog svarbiausia visada užtikrinti vaiko interesus, įvertinti ar tikrai nėra grėsmės tiek vaiko, tiek vieno

¹³³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-29-340/2013.

¹³⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1332-343/2013.

¹³⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2368-259/2012.

¹³⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-187-264/2013.

¹³⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1708-275/2014.

iš sutuoktinių ne tik turtinių teisių pažeidimui, bet taip pat ir emocinei būsenai bei saugumui.¹³⁸ Taigi matyti, kad vienu atveju teismai netaiko LAP civiliniame procese, nes jų nuomone, jei grėsmė dėl smurto šeimoje atsirastų, tuomet nukentėjęs galės kreiptis į policiją, kuri imsis atitinkamų priemonių pagal ANAAĮ, bet štai kitais atvejais teismui nėra svarbu, kad buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas ir LAP šeimos bylose vis tiek gali būti taikoma.

Siekiant mažinti smurto prieš moteris mastą kitose užsienio šalyse taipogi yra nustatytas panašus teisinis reguliavimas taikant LAP, kuriomis siekiama apriboti smurtą šeimoje. Pavyzdžiui Ispanijos įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs ribojančios nutarties mechanizmą.¹³⁹ Teismo sprendime, kuriame skelbiama laikina ribojanti nutartis, yra numatomos laikinos priemonės, ribojančios smurtautojo judėjimo laisvę (pvz., atskyrimas, draudimas artintis prie nukentėjusiojo). Šios priemonės bei kartu ir visuomeninės, padedančios aukoms ir jų šeimoms atgauti stabilumą bei teisinę apsaugą (tai gyvenamojo būsto, išlaikymo suteikimas ir kt.), yra taikomos dar iki teismo proceso dėl civilinės santuokos išvadų. Pažymėtina, kad tokios ribojančios nutarties priėmimo procesą gali inicijuoti bet kuri valstybinė įstaiga ar institucija, o pats procesas turi vykti labai operatyviai t.y. per 72 val. teisėjas privalo nuspręsti dėl nutarties skelbimo. Bendrai smurtaujančiam sutuoktiniui gali būti taikomos šios laikinos ribojančios priemonės: ikiteisminis sulaikymas; draudimas artintis prie aukos; draudimas bendrauti su auka; leidimas ginklams panaikinimas; susitarimų dėl lankymo atšaukimas; vaikų globos teisės panaikinimas; teisių aukai naudotis šeimos gyvenamuoju būstu suteikimas arba alimentų mokėjimas.¹⁴⁰ Taigi darytina išvada, kad Ispanijoje įtvirtintas gana greitas ir manytina efektyvus teisinis reguliavimas, taikant apsaugos priemones smurtą patyrusiam sutuoktiniui dar iki santuokos nutraukimo.

Anglijos ir Velso Šeimos teisės akte taipogi yra nustatytos civilinės apsaugos priemonės smurtą patyrusiems aukoms.¹⁴¹ Pagal minėto akto 39 straipsnį gali būti priimama būsto priskyrimo nutartis, kuria nustatoma, kad būstas yra skiriamas vienai iš ginčo šalių ar abiem arba smurtautojui gali būti uždraudžiama lankytis būste ar arti jo. Nustatyto draudimo nesilaikymas yra laikomas nusikaltimu. Svarbu tai, kad priimant nutartį teismas vertina žalos vaikui arba

¹³⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1708-275/2014.

¹³⁹ Ispanijos baudžiamąjo proceso kodeksas . Organic act 10/1995, dated 23rd november, on the criminal code of the Kingdom of Spain. Official State Gazette number 281 on 24th November 1995 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10]. < <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

¹⁴⁰ Policijos veiklos, nutraukiant lyties pagrindu vykdomą smurtą, gerosios praktikos vadovas – Hera projektas. 7 Europos sąjungos valstybių projektas: Bulgarija, Italija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Jungtinė Karalystė [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2015-03-10]. < <http://eige.europa.eu/literature-and-legislation/good-practice-manual-on-police-actions-to-stop-genderbased-violence-polic>>.

¹⁴¹ 1996 m. Šeimos teisės įstatymas. Family Law Act 1996 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10]. < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27>>.

skundo pateikėjui riziką. Pažymėtina, kad šioje šalyje yra specialūs smurto artimoje aplinkoje bylų teismai, kurie neturi kompetencijos nagrinėti skyrybų, vaikų globos bylų.

Jungtinių Amerikos valstijų Teksaso šeimos kodekse¹⁴² taipogi yra numatytos nuostatos dėl laikinos apsaugos tvarkos nuo smurto šeimoje. Galima sakyti šios priemonės yra labai panašios į mūsų LR CK 3.65 str. nustatytas (pvz., Teksaso šeimos kodekse taip pat yra numatytos panašios apsaugos priemonės nutraukiant santuoką, taigi, uždrausti perleisti nuosavybę, išskyrus, kai ši yra abiejų šalių nuosavybė arba nuomojama, įpareigoti išlaikyti vaiką ir (ar) kitą sutuoktinį) bei ANAAĮ nustatytas, tarkim teismas gali bet kurios proceso šalies prašymu iškeldinti asmenį iš bendrai gyvenamosios vietos, nesiartinti prie sutuoktinio darbovietės, gyvenamosios vietos, prie vaiko mokymosi įstaigos bei gyvenamosios vietos. Teksase teismas privalo nustatyti konkrečius atstumus draudžiančius artintis asmeniui iki tam tikrų vietų bei apie asmeniui pritaikytas priemones praneša mokymosi įstaigai, darbovietai. O jei yra būtina minėtą laikinų apsauginių priemonių nutartis yra perduodama santuokos nutraukimo bylą nagrinėjančiam teismui, kuris gali keisti ar panaikinti taikytas priemones.

Apibendrinus, darytina išvada, kad nėra visiškai aišku koks santykis yra tarp LAP įtvirtintų LR CK 3.65 str. bei ANAAĮ 5 str. numatytų apsaugos priemonių. Pabrėžtina, kad atsižvelgiant į praktiką, teigiama, jog dvejopi procedūriniai reikalavimai baudžiamajame ir civiliniame procese smurtą patyrusiam asmeniui sukelia naštą, daugiau atima lėšų bei lemia ilgesnį bylos nagrinėjimą.¹⁴³ Dėl to pritartina Lietuvos teisės instituto rekomendacijoms dėl ANAAĮ ir LR CK 3.65 str., įtvirtintų LAP, suderinimo. Jei abu įstatymai būtų tinkamai subalansuoti, kad civiliniame procese LAP gali būti taikomos nepaisant to, ar buvo pradėtas prieš smurtautoją baudžiamasis procesas ar taikytos ANAAĮ 5 str. numatytos apsaugos priemonės, manytina būtų labiau užtikrinamas ŽTK 8 str. įtvirtintas valstybių pozityvios pareigos užtikrinti šeimos narių teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, vykdymas. Tuo pagrindu tiek kitose šalyse, tiek Lietuvoje manytina, kad abi procedūros turėtų būti suderintos ir atliekamos greičiau, atsižvelgiant į byloje sprendžiamus esminius klausimus (šeimos būsto naudojimosi, vaiko išlaikymo teikimas ir pan.).

¹⁴² Jungtinių Amerikos Valstijų Teksaso valstijos šeimos kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://statutes.laws.com/texas/family-code/title-4-protective-orders-and-family-violence/chapter-85-issuance-of-protective-order/>>.

¹⁴³ Policijos veiklos, nutraukiant lyties pagrindu vykdomą smurtą, gerosios praktikos vadovas – Hera projektas. 7 Europos sąjungos valstybių projektas: Bulgarija, Italija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Jungtinė Karalystė [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://eige.europa.eu/literature-and-legislation/good-practice-manual-on-police-actions-to-stop-genderbased-violence-police>>.

3. LAIKINŪJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO PRAKTIKOS ŠEIMOS BYLOSE PROBLEMATIKA

Teismų praktika geriausiai parodo tam tikro teisinio reguliavimo veikimą, jo plusus, trūkumus. Nepaisant to, kad LAP institutas šeimos bylose taikomas gana dažnai, problemų neišvengiamai vis tiek yra. Galimai viena iš priežasčių, kodėl teismų praktika taikant LAP šeimos bylose nėra vieninga, nuosekli ir aiški, yra ta, kad šeimos bylas nagrinėja apylinkių teismai, kurie ir taiko LAP.¹⁴⁴ O kaip žinoma pagal LR CPK 151 str. 2 dalį kasacine tvarka nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių yra neskundžiamos, todėl atskiruosius skundus dėl LAP nagrinėja apygardų teismai. Taigi šiame skyriuje bus aptariami trys laikinųjų apsaugos priemonių, taikytinų šeimos bylose, probleminiai aspektai t.y. laikinųjų apsaugos priemonių tikslingumo, įrodinėjimo bei pakeitimo vieną priemonę kita efektyvumo aspektai. Pasirinkti būtent tokie probleminiai aspektai, kurie daugiausiai sukelia diskusinių klausimų bei reikalauja platesnio kiekvieno iš jų nagrinėjimo.

3.1. Laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose tikslingumo analizė

Ankstesniame darbo skyriuje jau buvo aptarta laikinųjų apsaugos priemonių šeimos bylose paskirtis. Tačiau paskirtį reikia atskirti nuo tikslingumo. Lietuvių kalbos žodyne tikslingumo sąvoka apibūdinama kaip „procesų ir reiškinių savybė duoti tam tikrą rezultatą, atvesti į tikslą“¹⁴⁵. Kitaip tariant tikslingumas – tai, ko yra siekiama, kokie to siekimo rezultatai bei svarbiausia - faktiško įgyvendinimo rezultatas. Jau yra aišku, kad LAP šeimos bylose tikslas yra ne tik užtikrinti būsimo teismo sprendimo vykdymą, bet ir pagal konkrečias bylos aplinkybes laikinai sureguliuoti ginčo situaciją, siekiant kuo labiau apsaugoti vaikų bei sutuoktinio interesus. I. Šulcas teigia, kad pagrindinio materialinio teisinio reikalavimo dalykas, jo priežastys bei pobūdis, lemia laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslingumą. Dėl šios priežasties teikiant prašymą nurodytinos aplinkybės, kurios būtų tinkamas pagrindas taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Taipogi išdėstyta, kokių laikinųjų apsaugos priemonių ir koku būdu taikytinų prašoma.¹⁴⁶ Vis tik kyla klausimas, ar visada šeimos bylose LAP pasiekia siekiamą tikslą, ar paskirtos jos realiai yra įvykdomos, o jei ne, tai tada kokia nauda, o gal neigiamos pasekmės lieka po jų pritaikymo.

¹⁴⁴ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 249.

¹⁴⁵ Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. 2011–2013 Lietuvių kalbos institutas, [žiūrėta 2015-03-15]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

¹⁴⁶ Šulcas, I., Kad sprendimas būtų įvykdytas. *Juristas*. 2006, Nr. 5, p. 7.

Bendroji LAP taikymo taisyklė yra ta, kad atsižvelgiant laikinųjų apsaugos priemonių instituto civiliniame procese paskirtį ir esmę, būsimojo teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimui, pritaikomos tik tos LAP, kurios siejasi su pareikštais ieškinio materialiniais teisiniais reikalavimais, taipogi, kai šių LAP taikymas yra realiai įmanomas, t. y. teismo nutartį dėl konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bus galima įvykdyti (LR CPK 144 str. 1 d., 145 str. 1 d., 152 str. 1 d.).¹⁴⁷ Tarp LR CK 3.65 straipsnyje pateiktų LAP labiausiai vertėtų aptarti keletą jų – tai laikiną įpareigojimą gyventi skyrium, nepilnamečių vaikų laikinos gyvenamosios vietos nustatymą bei įpareigojimą netrukdyti naudotis tam tikru turtu. Pasirinktos šios LAP, kadangi teismų praktikoje būtent jas pritaikant dažniausiai kyla tikslingumo klausimas.

Jau ankstesniame darbo skyriuje buvo aptarta, kad šeimos bylų specifika lemia jų nagrinėjimo ypatumus bei tai, kad LR CK 3.65 str. 2 d. 1 p. pakeitimas leidžia nebeatsižvelgti į, tai ar kitas sutuoktinis, kuris įpareigojamas gyventi skyrium, turi kitą gyvenamąją vietą.¹⁴⁸ Savaimė suprantama, kad iš esmės bet kokios LAP taikymas lemia vienokius ar kitokius asmens teisių ir interesų suvaržymus. Nagrinėjant šį klausimą naudinga atsižvelgti į visuotinai svarbų Konstitucijoje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose konstatuoja, jog Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuriuo privalu vadovautis ne tik priimant įstatymus, bet ir taikant juos bei vykdam teisingumą. Taip pat Konstitucinis Teismas pažymi, kad minėtas principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai.¹⁴⁹ A. Abramavičius yra pažymėjęs, kad vertinant galimybę įstatyme nustatyti diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, kurių padėtis skirtinga, kategorijų atžvilgiu, svarbu nepamiršti, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisinio reguliavimo būdą ir turinį gali lemti socialinio gyvenimo įvairovė.¹⁵⁰ LR CK 3.65 str. 2 dalyje įtvirtintos dvi LAP (tai įpareigojimas gyventi skyrium (LR CK 3.65 str. 2 d. 1 p.) bei įpareigojimas netrukdyti naudotis tam tikru turtu (LR CK 3.65 str. 2 d. 3 p.)) yra problematiškos

¹⁴⁷ Šulcas, I., op cit.

¹⁴⁸ Pažymėtina, kad 2008 m. birželio mėn. 3 d. buvo priimtas LR CK 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo 3.65 straipsnio 2 dalies 1 punkte išbraukiami žodžiai „esant galimybei“ (darbo 1.3.1. poskyryje aptarta).

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1996. Nr. 9-228; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“. Valstybės žinios. 1996. Nr. 20-537.

¹⁵⁰ Abramavičius, A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2006, T.12(90):45.

ta prasme, kadangi jos susijusios su asmens nuosavybės teisių ribojimu. Taigi, pritaikius LAP - įpareigojimą gyventi skyrium, svarstyta ar vienas sutuoktinis neatsiduria teisiškai nelygiavertėje padėtyje, ypač tada, kai gyvenamasis būstas asmeninės nuosavybės teise priklauso jam, tačiau tai aktualu, kai būstas yra ir bendroji jungtinė nuosavybė. Šiuo atveju tampa svarbus tiek teisės doktrinoje, tiek Konstitucinio teismo praktikoje aiškinamas universalus teisingumo principas. Šis principas lemia, tai, kad valstybės taikomos poveikio priemonės, tam tikras teisinio reguliavimo mechanizmas privalo būti proporcingas siekiamam tikslui, nevaržyti asmenų teisių daugiau nei yra būtina siekiamiems tikslams įgyvendinti. Tai reiškia, kad bet kuriuo atveju turi būti užtikrinama interesų pusiausvyra bei socialinio gyvenimo stabilumas.¹⁵¹ Atkreiptinas dėmesys, kad proporcingumo principo būtinybė yra pabrėžiama ir Jungtinių Amerikos Valstijų Teisės instituto ir UNIDROIT parengtų Tarptautinio civilinio proceso principų¹⁵² 8.1 papunktyje. Tiesa proporcingumo principas yra viena iš trijų Konstitucinio Teismo suformuluotų sąlygų, leidžiančių teisėtai riboti asmens nuosavybės teisę. Konstitucinis Teismas savo praktikoje suformavęs tris sąlygas, kurioms esant, įstatymų leidėjas teisėtu pagrindu gali riboti bendraturčių nuosavybės teises: 1) ji gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; 2) ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir teisėtus interesus; 3) turi būti paisoma proporcingumo principo.¹⁵³ Pabrėžtina, kad Konstitucinis teismas pasisako, kad „išimtinis nuosavybės teisės pobūdis, nepaneigia jos įgyvendinimo tam tikrų ribojimų. Svarbu, kad kiekvienu atveju, tai reglamentuojančios teisės normos bei jų taikymas atitiktų iš

¹⁵¹ Šulcas, I., *supra* note 145, p. 7.

¹⁵² Schaefer J. K. et al. *Principles of Transnational Civil Procedure*. New York: Cambridge University Press, 2006.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2002. Nr. 93-4000; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 30-1050; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.103 straipsnio (2006 m. spalio 17 d. redakcija) 3 dalies ir Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnio (2006 m. spalio 17 d., 2009 m. lapkričio 19 d. redakcijos) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2011. Nr. 14-602.

Konstitucijos, kaip vientiso akto, kylantį būtinumo ir proporcingumo reikalavimą. Valstybė turi priedermę leisti įstatymus ir jų pagrindu ginti nuosavybę. Tuo tikslu sukuriama teisės normų sistema, kurios uždavinys - užtikrinti savininkui galimybę savo nuožiūra naudoti, valdyti bei disponuoti juo, ginti ir saugoti nuosavybės teisę nuo pažeidimų, bei tuo pačiu ir nuo neteisėto pačios valstybės kišimosi į privačius civilinius teisinius santykius¹⁵⁴.

Taigi abi aptariamos LAP – įpareigojimas gyventi skyrium bei įpareigojimas netrukdyti naudotis tam tikru turtu atitinka pirmąją sąlygą t.y. jos yra įtvirtintos įstatymu - LR CK 3.65 str. 2 d. 1 ir 3 punktuose. Kalbant apie antrą sąlygą, valstybės pareiga yra užtikrinti Konstitucijos saugomą vertybę – šeimą. G. Sagatys teigia, kad Konstitucijos 38 straipsnyje įtvirtinti principai „rodo, kad valstybė yra ypač suinteresuota šeimos išsaugojimu ir jos puoselėjimu“¹⁵⁵. Kadangi šeima yra visuomeninė vertybė, atitinkamai ir šeimos bylų nagrinėjimas pasižymi didesniu viešuoju interesu bei nagrinėjimo ypatybėmis. LR CK 3.3 straipsnyje taipogi nustatyta, jog šeimos teisiniai santykiai grindžiami prioritetingu vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu. Tai reiškia, kad iš esmės teismai turėtų teikti prioritetą vaikų, kito sutuoktinio interesų apsaugai, bet ne asmens nuosavybės teisių užtikrinimui. Štai vienoje byloje teismas įpareigoja vyrą gyventi skyrium – išsikelti bendrosios jungtinės nuosavybės teisę priklausančio būsto, motyvuodamas tuo, kad atsakovas naudoja psichologinį smurtą ir kitus veiksmus bei svarbiausia tai, kad jo turtinė padėtis leidžia jam išsinuomoti gyvenamąjį būstą, todėl jo interesai nebus pažeidžiami.¹⁵⁶ Be abejo tai labai vertintinas dalykas pagal konkrečias bylos aplinkybes, tačiau reiktų atsižvelgti ir į tai, kad šioje situacijoje atsakovas moka buto komunalinius mokesčius, taip pat moka kredito įmokas ir neturi jokios kitos gyvenamosios vietos. Tokiais atvejais vertėtų prisiminti trečiąją Konstitucinio teismo suformuotą sąlygą, leidžiančią riboti bendraturčių nuosavybės teises t.y. proporcingumo principo paisymas. Vadinasi teismas turėtų pasverti visas bylos aplinkybes ir proporcingai įvertinti, ar prašoma LAP nepagrįstai nepažeis asmens teisės į nuosavybę bei į gyvenamąjį būstą. Apie nuosavybės neliečiamumą pats Konstitucinis teismas yra konstatavęs, kad teisinėje kalboje „neliečiamumas“ — paprastai suprantamas kaip nepažeidžiama, neatimama žmogaus, šiuo atveju savininko, teisė reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, taip pat valstybės pareiga ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos“. Valstybės žinios. 1998. Nr. 95-2642.

¹⁵⁵ Nekrošius, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 196.

¹⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1160-781/2014.

kėsiniamosi į ją.¹⁵⁷ Visgi T. Bonyhady yra pasisakęs, kad „nuosavybė geriausiai suprantama, tiek istoriškai, tiek teisiškai, kaip konkuruojančių asmeninių ir kolektyvinių, privačių ir viešųjų interesų pusiausvyra“¹⁵⁸. Taigi išvada tokia, kad nuosavybės neliečiamumas nėra absoliutus. Bendroji nuostata yra ta, kad „taikomos priemonės turi būti proporcingos siekiamiems tikslams“¹⁵⁹. Taigi, nuosavybę galima riboti proporcingai, atsižvelgiant į visuomeniškai svarbių vertybių – šeimos, vaikų interesų, sutuoktinio ir vaikų turto apsaugos užtikrinimo būtinumą, kitaip tariant, asmens teisės į būstą suvaržymas turi būti „pagrįstas aukštesnio bei reikšmingesnio intereso apsauga“¹⁶⁰. Štai kitose byloje teismas pasisakydamas dėl įpareigojimo sutuoktinį gyventi atskirai nuo sutuoktinės, akcentuoja, kad kai sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklauso keletą kitų butų, manytina pritaikoma LAP nesuvaržo neproporcingai sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų, o sutuoktinių turimo turto nuoma negali būti laikoma priešastimi, dėl kurios turto savininkas negalėtų juo naudotis.¹⁶¹ Šiuo atveju manytina, jog pusiausvyra tarp valstybės ginamų teisių bei interesų yra pakankamai išlaikyta.

Pasitaiko tokių situacijų, kai teisėtai pritaikytos LAP yra atmetamos pačių šalių prašymu. Kai teismas apsvaistęs visas aplinkybes, tokias kaip smurtą, žiaurų elgesį su vaiku bei ieškove, piktnaudžiavimą alkoholiu, įpareigoja atsakovą gyventi skyrium, nustatydamas, kad ši LAP yra tikslinga, nes yra pagrindas manyti, kad atsakovo elgesys daro neigiamą įtaką vaiko psichikos formavimuisi, raidai. Tačiau apygardos teismas panaikina LAP, nes ieškovei gaila, kad atsakovas neturi kur gyventi, todėl jie vėl gyvena kartu.¹⁶² Ši situacija apskritai paneigia tiek LAP tikslingumą, tiek instituto siekių įgyvendinimą. Darytina išvada, kad teismo pagrįstas sprendimas yra paneigiamas ir tarsi praranda bet kokią vertę, visiškai pamirštant pagrindinį tikslą – vaiko interesų užtikrinimą.

Vaikų laikinos gyvenamosios vietos nustatymas su vienu iš tėvų, kai abu tėvai gyvena viename būste taipogi diskutuotinas. Teismai pažymi, kad LAP taikymo šeimos bylose tikslas yra „maksimaliai apsaugoti vaiko teises ir interesus iki tėvų ginčo išsprendimo iš esmės“¹⁶³.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios. 1998. Nr. 57–1605.

¹⁵⁸ Gray, K., Gray, S. F. *Private Property and Public Propert. Property and the Constitution* ed. by J. McLean. Oxford–Portland Oregon: Hart Publishing, 1999. (Cituota iš Švilpaitė, E. Konstitucija ir nuosavybės teisės apribojimo galimybės. *Jurisprudencija*. 2002, t. 30(22): 66-74.).

¹⁵⁹ Pelenis, D. *supra* note 12, p. 8.

¹⁶⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1152-450/2013.

¹⁶¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2002-264/2014; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-603-480/2013.

¹⁶² Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-463-280/2014.

¹⁶³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1718-590/2014.

Tačiau štai vienoje iš bylų tesimas nors ir esant šalių konfliktiniams santykiams, nustato vaikų laikiną gyvenamąją vietą su mama, nors tame pačiame būste gyvena ir tėvas. Teismas motyvuoja, kad ši LAP yra aktuali jei tarkim šalys nuspręstų gyventi skyrium ir pan., ši priemonė pasak teismo apsaugotų vaikus nuo dar didesnio traumavimo.¹⁶⁴ Manytina, kad tokia LAP iš esmės nepasiekia savo tikslo, kadangi abi ginčo šalys gyvena viename būste, vaikai taip pat, vadinasi vaikų interesai anaipol nėra tinkamai apsaugoti. Tiek vaikai, tiek tėvai toliau gyvena konfliktiškoje aplinkoje, kas greičiausiai kaip tik daro neigiamą įtaką nepilnamečių vaikų vystymuisi bei jų gerovei.

Gana įdomus atvejis, kai nepritaikoma LAP – įpareigojimas gyventi skyrium, kadangi atsakovė pati su vaikais išsikėlė iš buvusio šeimos būsto ir jau 4 metus gyvena kitur.¹⁶⁵ Vien tai, kad ginčo šalys negyvena kartu neturėtų būti pagrindas netaikyti LAP, nes kiekvienu atveju svarbu įvertinti kodėl ir kokioje gyvenamojoje patalpoje gyvena vaikai ir vienas sutuoktinis. Gali būti, kad gyvenimo sąlygos ir aplinka nėra tinkama vaikui, todėl galbūt kitas sutuoktinis turėtų išsikelti iš buvusio šeimos būsto. Kita vertus, jei 4 metus šalys kartu negyvena, nepalaiko artimų ryšių, reikėtų apsvarstyti kokių tikslų tuomet yra siekiama teikiant prašymą dėl LAP taikymo. Pabrėžtina, kad LAP taikymas turi būti pagrįstas, todėl teismas turėtų įvertinti ar prašymas nėra tiesiog noras piktybiškai pakenkti kitam sutuoktiniui.

Pastebėtina, kad teismai nelinkę taikyti LAP, kai sutuoktiniai neturi vaikų arba šie yra jau pilnamečiai, motyvuodami vėlgi grėsme pažeisti sutuoktinio teisę į nuosavybę, gyvenamąjį būstą. Vienu atveju, teismo nuomone, nėra pagrįsta įpareigoti atsakovę gyventi skyrium ir išsikelti iš gyvenamojo namo, dėl kurio nuosavybės yra sprendžiamas šalių ginčas byloje. Teismas teigia, kad taip būtų pažeidžiamos šalių interesų pusiausvyros principas, taip pat netiesiogiai teismas pasiūlo ieškovui pačiam išsikelti ir apsigyventi kituose šeimos turimuose butuose.¹⁶⁶ O kitu atveju teismas aiškina, kad „sprendimas inicijuoti santuokos nutraukimą visuomet lydimas psichologinės įtampos ir neigiamų išgyvenimų, todėl tęstinis sutuoktinio nelojalumas ar konfliktiškumas gali būti vertinamas kaip pagrindas santuokai nutraukti dėl jo kaltės, tačiau, neįvertinus bylos aplinkybių iš esmės, nesant konkrečių netinkamą tęstinį atsakovo elgesį patvirtinančių įrodymų, šios aplinkybės negali lemti konstitucinės sutuoktinio teisės į būstą suvaržymo“¹⁶⁷. Taigi, teismas laikė svarbiu argumentu, jog pradėtas ikiteisminis tyrimas

¹⁶⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1718-590/2014.

¹⁶⁵ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-796-252/2014.

¹⁶⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-588-264/2014.

¹⁶⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2392-413/2013.

dėl sveikatos sutrikdymo buvo nutrauktas, ir nesant kitų įrodymų prašoma taikyti LAP įpareigoti gyventi skyrium yra netikslinga ir nepagrįsta.

Įvertinus aptartus aspektus, konkrečiu atveju LAP šeimos bylose turi būti taikomos atsižvelgiant į ginčo pobūdį, į vertybes, kurių apsaugos siekiama bei į tai, ar jos realiai įgyvendinamos. Teismų praktika parodo, kad ne visada tinkamai yra įvertinamas prašomų taikyti LAP tikslingumas. Ypač kritikuotini tie atvejai, kai laikina vaiko gyvenamoji vieta nustatoma su vienu sutuoktiniu, nors sutuoktiniai gyvena kartu, o LAP dėl kito sutuoktinio gyvenimo skyrium nėra pritaikoma. Taip tokie sprendimai, kai pagrįstai teismo pritaikytos LAP, įvertinus smurtą šeimoje, žiaurų elgesį, panaikinamos dėl asmens prieš tai prašiusio šių priemonių, kelia abejonę ar apskritai tinkamai buvo taikytos LAP, o ir panaikinus, ar įvertinamas poveikis vaiko interesams. Visgi kitais atvejais yra siekiama taikyti tokias LAP, kurias būtų galima realiai įvykdyti, kurios užtikrins siekiamo tikslo įgyvendinimą t.y. vaikų ir kito sutuoktinio turinių ir asmeninių neturtinių interesų apsaugą. Apibendrinus, darytina išvada, kad teismų praktikoje LAP tikslingumas nėra pakankamai pagrįstas, manytina, kad turėtų būti labiau siekiama privatų asmenų gyvenimą liečiančius klausimus spręsti subalansuojant visų asmenų interesus ir užtikrinant prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo įgyvendinimą.

3.2. Laikinių apsaugos priemonių taikymo šeimos bylose įrodinėjimo probleminiai aspektai

LR CPK 144 str. 1 dalyje yra įtvirtina, kad teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jeigu šie asmenys **tikėtinais pagrindžia savo ieškinio reikalavimą** ir nesiėmus šių priemonių teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Iš esmės prašymas turi atitikti bendrus procesiniam dokumentui keliamus formos ir turinio reikalavimus, numatytus LR CPK 111 straipsnyje. Jau buvo aptarta, kad LAP taikymo pagrindas yra realaus pavojaus grėsmė, jog teismo sprendimo įvykdymas pasunkės ar taps nebeįmanomu arba laikinas ginčo sureguliuavimas. Dėl to prašyme taikyti LAP reikia nurodyti konkrečias aplinkybes, pagrindžiančias minėtos grėsmės egzistavimą. Pagal LR CPK 178 straipsnį šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus. Vadinasi šalis, teikianti prašymą dėl LAP, turėtų įrodyti egzistuojančią grėsmę, o atsakovas, siekdamas išvengti LAP taikymo, turėtų pagrįsti įrodymais šios grėsmės nebuvimą. Minėto straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad siekiant apginti viešąjį interesą, išvengti asmenų, visuomenės ar valstybės teisių ir teisėtų interesų pažeidimo, teismas taiko LAP ir savo iniciatyva. Pažymėtina, kad nei LR CPK, nei LR CK 3.65 straipsnyje nėra įtvirtintų konkrečių nuostatų dėl LAP įrodinėjimo. Teisės aktuose yra pateiktos tiesiog

bendros nuostatos, todėl teismų praktika dėl LAP įrodinėjimo nėra vieninga¹⁶⁸, neišimtis ir šeimos bylose taikant šias priemones.

Teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad teismai sprendami klausimą dėl LAP taikymo, turi vadovautis tikėtinumo principu. E. Sinkevičius ir R. Norkus teigia, kad proceso šalis privalo pateikti tikėtinas aplinkybes pagrindžiančius įrodymus¹⁶⁹, o D. Pelenis pažymi, jog „teisėjas turi būti labiau įsitikinęs nei neįsitikinęs pateiktų aplinkybių buvimu ar nebuvimu (didelė tikimybė, kad tvirtinimas yra teisingas arba ne)“¹⁷⁰. D. Pelenis taipogi akcentuoja, kad visiško arba beveik visiško teisėjo įsitikinimo dėl pateiktų aplinkybių, kaip tai reikalaujama įprastame ieškinio teisenos procese, nustatant laikinąją teisinę apsaugą nėra reikalingas. Panašios pozicijos yra Vokietijos bei Didžiosios Britanijos teismų praktika, kuri taipogi pripažįsta tikėtinumą¹⁷¹, pvz., Didžiojoje Britanijoje yra reikalaujama, kad pagal ieškovo pateiktus faktus, tikimybė laimėti bylą neturėtų būti daugiau nei 50 %¹⁷².

Praktikoje teismai vertina ar ieškovo pateikti duomenys yra pakankami taikyti LAP. Štai vienoje byloje teismas išaiškina, kad ieškovės pateikti garso įrašai, kuriuose užfiksuoti atsakovo grasinančio pobūdžio žodžiai, yra apskritai nevertinamas kaip įrodymas, nes pagal LR CPK 177 str. 2 dalį padarytas apie tai neinformavus atsakovo. O atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą taipogi patvirtina, tai, jog nėra pagrįstų įrodymų įpareigoti atsakovą laikinai gyventi skyrium.¹⁷³ Kitu atveju teismas vėlgi pažymi, kad privalu vertinti tai, ar egzistuoja tam tikros aplinkybės, įrodančios, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, gali nukentėti turtinės ar asmeninės neturtinės vaikų ar vieno sutuoktinio teisės. Pasak teismo ieškovės teiginiai, policijos užregistruoti pranešimai dėl šalių konfliktų, dėl kurių tyrimas nėra pradėtas, nėra neginčijami įrodymai, patvirtinantys apeliančios nurodomas aplinkybes. Taip pat atsižvelgdamas į vaiko teisių apsaugos institucijos išvadą teismas, remdamasis tikimybių pusiausvyros principu padarė išvadą, jog pateikti įrodymai nepagrindžia LAP – įpareigojimo atsakovą laikinai gyventi skyrium taikymo.¹⁷⁴ Matyti, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas ar baudžiamosios bylos iškelimas, kaip įrodymai taikyti LAP laikomi nepakankamais. Štai vienu atveju teismas panaikina LAP – laikiną įpareigojimą gyventi skyrium, nepaisant to, kad atsakovo atžvilgiu baudžiamojoje byloje yra priimtas nuosprendis dėl sūnaus sužalojimo ir nuosprendžiu nustatyta, kad atsakovas įvykdė

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

¹⁶⁹ Sinkevičius, E., Norkus, R. *supra* note 15, 203 p.

¹⁷⁰ Pelenis, D. *supra* note 12, p. 7.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² Kaiser T h . Mareva Injunctions: Höhepunkt überschritten. *Zeitschrift für Rechtsvergleichung*, 1988. S. 194-201. (Cituota iš Pelenis, D. *supra* note 12, p. 7.)

¹⁷³ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1890-479/2013.

¹⁷⁴ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-566-252/2013.

nusikalstamą veiką.¹⁷⁵ Darbo autorės nuomone, svarstyti tokia teismo nuomonė, kurią lemia iš esmės psichologės išvada, kurioje nurodoma, vaikui nėra grėsmės nei fiziniam nei emociniam saugumui. Taipogi kritiškai vertintina teismo daroma išvada, jog byloje nesant duomenų dėl atsakovo naudoto smurto prieš kitus šeimos narius bei tai, kad šalys gyvena privačiame name, taigi, atsakovas gali gyventi atskirame kambaryje, kas tam tikra prasme mažintų konfliktines situacijas, todėl įpareigoti atsakovą gyventi skyrium nėra tikslinga. Nepaisant to, kad pagal LR CPK 144 str. 3 dalį prašymą taikyti LAP galima reikšti bet kurioje proceso stadijoje, tai nereiškia, jog tik esant duomenų apie sutuoktinio smurtą prieš kitus šeimos narius, būtų galima teikti tokį prašymą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad LAT laikiną įpareigojimą gyventi skyrium yra priskyres prie teisinius santykius laikinai sureguliuojančių laikinųjų apsaugos priemonių¹⁷⁶, vadinasi ši LAP turėtų sudaryti sąlygas užtikrinti vaikų ir kito sutuoktinio turinių ir asmeninių neturtinių teisių apsaugą bei saugumą ir teismas turi taikyti šias priemones įžvelgiantis net ir būsimą grėsmę vaiko ar sutuoktinio interesams.

Sprendžiant laikino išlaikymo priteisimą, atsižvelgiama į Lietuvos teismų suformuotą praktiką, jog vaiko poreikiams patenkinti reikalinga Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta minimali mėnesinė alga, kuri šiuo metu sudaro 1 000 Lt. Tačiau pastebėtina, kad teismas privalo atsižvelgti ir į ginčo šalių turtinę padėtį, nepilnamečio vaiko amžių ir poreikius bei šalių galimybes teikti išlaikymą. Taipogi pabrėžtina, kad vaiko išlaikymo pareiga negali pereiti tik vienam iš vaiko tėvų. Tais atvejais, kai proceso šalis nepateikia atitinkamų įrodymų, kurie pagrįstų vaikui reikalingo išlaikymo dydį (pvz., vaikui reikalingos papildomos lėšos dėl vaiko sveikatos sutrikimų, specialių užsiėmimų, būrelių lankymo ir pan. (LR CPK 178 str.)), teismas dažniausiai nelinkęs keisti apylinkės teismo nutartyje priteisto laikino išlaikymo dydžio.¹⁷⁷ Pažymėtina, kad teismas „taikydamas laikinąsias apsaugos priemones ir priteisdamas laikiną išlaikymą nepilnamečiam vaikui, tik preliminariai vertina vaiko poreikius ir jam teiktino išlaikymo dydį, atsižvelgdamas į pateiktus duomenis ir nurodytus argumentus“¹⁷⁸. Kadangi šioje bylos nagrinėjimo stadijoje teismui nėra žinoma tikroji šalių turtinė padėtis ir vaiko poreikiai, pagal LR CPK 144–147 straipsnius teismas, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones, neturi teisinio pagrindo išsamiai analizuoti, vertinti byloje šalių pateiktų įrodymų ir nustatyti

¹⁷⁵ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-530-163/2013.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

¹⁷⁷ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-378-278/2013; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2326-527/2014.

¹⁷⁸ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-355-777/2015.

aplinkybes, kurios yra ieškinio pagrindas bei kurias įvertinus bus sprendžiami ieškinio reikalavimai, t. y. tarp šalių kilęs ginčas dėl išlaikymo nepilnamečiam vaikui priteisimo.

Ieškovas, siekiantis laikino išlaikymo priteisimo iš sutuoktinio privalo pateikti tokius faktus, kurie sudarytų pagrindą konstatuoti, kad įstatyminė prezumpcija, jog sutuoktiniui auginant vaikus reikalingas išlaikymas ir jam, pagrįsta. Kalbant apie išlaikymą sutuoktiniui teismai yra griežtesnės pozicijos. Situacijoje, kai atsakovo pajamos sudaro 500 Lt per mėnesį, o vaikų laikinam išlaikymui iš jo priteista po 700 Lt per mėnesį, priteisus iš atsakovo laikiną išlaikymą ir ieškovei, būtų neužtikrintas paties atsakovo minimaliųjų poreikių tenkinimas.¹⁷⁹ Teismas pažymi, kad kadangi byla dar nėra išnagrinėta ir nenustatytos visos šalių ginčijamos aplinkybės, teismas neturi pareigos išsamiai įvertinti abiejų šalių turtinę padėtį ir pasisakyti dėl visų pateiktų įrodymų vertinimo, todėl šiuo atveju svarbiausia užtikrinti, kad būtų patenkinti bent minimalūs vaiko poreikiai.¹⁸⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad LR CK 3.72 str. 2 dalis išdėstyta taip: „preziumuojama, kad sutuoktiniui reikalingas išlaikymas, jeigu jis augina bendrą savo ir buvusio sutuoktinio nepilnamečių vaiką, yra nedarbingas dėl savo amžiaus ar sveikatos būklės“. Taigi teikiant prašymą taikyti laikinąją apsaugos priemonę remiantis išlaikymo reikalingumo prezumpcija privalo įrodyti, kad prašantysis yra nedarbingas dėl savo amžiaus ar sveikatos būklės. Nepateikus teismui šių aplinkybių egzistavimą patvirtinančių įrodymų teismas netaikys prašomos LAP. Tokia įstatymo leidėjo ir teismo pozicija vertintina teigiamai, kadangi labai svarbu užtikrinti tai, kad kitas sutuoktinis nepiktnaudžiautu teise, bandydamas teisinėmis priemonėmis pasipelnyti iš kito sutuoktinio. Jei asmuo nepateikia įrodymų, kad yra nedarbingas, turintis sveikatos problemų, dėl kurių negalėtų dirbti įvairiausių darbų ir uždirbti gerokai daugiau nei minimalus atlyginimas, turėdamas pareigą išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, privalo elgtis rūpestingai ir sąžiningai, kad užtikrintų savo nepilnamečių vaikų tinkamą ir jų poreikius atitinkantį išlaikymą, LAP neturi būti taikoma. Būtent todėl teismas turi atidžiai įvertinti pateikiamus įrodymus. Visgi pasitaiko atveju, kai apylinkės teismas taiko šią LAP ieškovei, nors sutuoktiniai kartu nebegyvena, bendro ūkio neveda, tačiau pasak teismo ji turi teisę į pajamas iš bendrąją jungtinę nuosavybę valdomo turto-ūkio, nepaisant to, kad ji yra darbinga ir nėra jokių faktų dėl jos sveikatos sutrikimų.¹⁸¹ Tokie teismų sprendimai kritikuotini, kadangi kaip buvo paminėta sveikas ir darbingas žmogus privalo būti pats atsakingas už save. Taipogi ir kasacinis teismas yra konstatavęs, kad pareigos išlaikyti savo vaiką nevykdymas ar

¹⁷⁹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1924-459/2014.

¹⁸⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-395-527/2015.

¹⁸¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1975-273/2014.

netinkamas vykdymas negali būti pateisinamas bloga turtime padėtimi, kitų šeimyninių ryšių suformavimu, išvykimu ar kitomis priežastimis.¹⁸²

Pastebėtina ir tokia teismų pozicija, kad laikinas išlaikymas sutuoktiniui nėra priteisiamas, jei ieškinyje ieškovas nėra pareiškęs materialinio teisinio reikalavimo dėl išlaikymo priteisimo. Teismas motyvuoja tai tuo, kad tokiu atveju taikyta laikinoji apsaugos priemonė – laikinas išlaikymo priteisimas nėra susijęs su pareikštais reikalavimais bei neužtikrintų būsimo teismo sprendimo įvykdymo.¹⁸³ Tačiau darbo autorės nuomone, toks argumentas nėra tinkamas, nes tokiu atveju, darytina išvada, kad bet kuri LAP negali būti taikytina, jei ji nėra tapati materialiniam reikalavimui pareikštame ieškinyje. Nors teismai ir pabrėžia, jog sprendžiant LAP taikymo klausimą, pagal LR CPK 144–148 straipsnius teismas neturi teisinio pagrindo išsamiai analizuoti, vertinti byloje šalių pateiktus įrodymus ir nustatyti aplinkybes, kurios yra ieškinio pagrindas ir kurias įvertinus bus išspręsti ieškinio reikalavimai.¹⁸⁴ Taipogi toks argumentavimas paneigia ir LAT suformuotą praktiką, kad tais atvejais, kai sprendžiant pagrindinio reikalavimo kalsimą, teismas savo iniciatyva gali priteisti ir daugiau iš sutuoktinio nepilnamečio vaiko naudai ir nesant pareikšto tokio reikalavimo¹⁸⁵ (pvz., dalijant sutuoktinių turtą paaiškėja, kad vienas iš sutuoktinių nevykdo išlaikymo prievolės, išlaikymo įsiskolinimas turi būti priteistas iš nesant pareikšto tokio reikalavimo).

Gan diskutuotinas klausimas dėl įrodymų vertinimo, kai nustačius laikino bendravimo tvarką su vaiku, sutuoktinis šios tvarkos visiškai nesilaiko t.y. nebendruoja su vaiku. Pagal LR CK 3.156 str., 3.162 str. 1 dalį tiek tėvas, tiek ir motina turi pareigą bei teisę dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaiką, bendrauti su vaiku, rūpintis jo sveikata, sudaryti palankias sąlygas jam visapusiškai vystytis bei užtikrinti jo teisių įgyvendinimą. Siekiant, jog vaikas neprarastų ryšio su vienu iš tėvų, vaiko tėvai privalo bendradarbiauti, todėl pasak teismo, atsakovas turi pareigą ir pats pasiaiškinti dėl kokių priežasčių ieškovė nutraukė bendravimą su vaiku, tačiau tai nereiškia, jog atsakovas yra įpareigotas pastoviai domėtis ar ieškovė atvyks pasimatyti su vaiku.¹⁸⁶ Taigi teismas šioje situacijoje netaikė ieškovei baudos dėl LAP nevykdymo, nes atsakovo įrodymai buvo nepakankami. Manytina, kad šiuo atveju teismo pozicija nėra visiškai aiški, kadangi taip ir

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010. *Teismų praktika*. 2010, Nr. 33.

¹⁸³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1975-273/2014.

¹⁸⁴ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1577-163/2014.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010. *Teismų praktika*. 2010, Nr. 33.

¹⁸⁶ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-764-278/2014.

nėra suprantama, kokiais įrodymais turėtų būti grindžiama tai, jog sutuoktinis nebendruoja su vaiku.

Nustatant laikiną nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą svarbius įrodymu yra laikoma vaikų nuomonė. Vadovaujantis LR CK 3.174 str. 2 dalimi, LR CPK 380 str. 1 dalimi įstatymų leidėjas nustato vaiko teisę dalyvauti priimant sprendimą, akcentuojant, kad būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę, tačiau tai nereiškia, kad galutinį sprendimą priima vaikas. Tuo atveju, kai vaiko noras prieštarauja jo interesams į vaiko norą gali būti neatsižvelgiama.

Apibendrinant, teigtina, kad LAP šeimos bylose taipogi turi būti įrodinėjamos pagal bendras įrodinėjimo taisykles procese, tačiau įrodymais papildomai gali būti ir psichologų, vaiko teisių apsaugos institucijos išvados. Praktikoje dėl laikino išlaikymo vaikams priteisimo įrodinėjimo teismo pozicija yra gan aiški. Nepilnamečiam vaikui skiriamo materialinio išlaikymo dydis nėra priskiriamas prie aplinkybių, kurių nereikia įrodinėti, todėl privalu pateikti ne tik išlaidų, reikalingų vaikui išlaikyti, sąrašą, bet ir įrodymus, patvirtinančius, jog vaikui iš tiesų yra reikalinga konkreti prašoma materialinio išlaikymo suma. Dėl laikino išlaikymo sutuoktiniui priteisimo teismų nuomonė griežtesnė, nes pirmiausia įvertinama ar vaiko interesai yra užtikrinti ir jei sutuoktinis sveikas ir darbingas, išlaikymas jam nepriteisiamas. Sprendžiant klausimą dėl laikino įpareigojimo gyventi skyrium vienu atveju teismui nėra svarbu tai, kad ikiteisminis tyrimas nebuvo pradėtas ar buvo nutrauktas dėl sutuoktinio smurtavimo, tačiau kitu atveju atvirkščiai teismui tokios aplinkybės atrodo nepagrindžiančios būtinumą taikyti LAP.

3.3 Vienos laikinosios apsaugos priemonės šeimos bylose pakeitimo kita efektyvumas

Bendraja prasme, manytina, kad vienos LAP pakeitimas kita reikalingas tuomet, jei pritaikytoji nepasiekia siekiamo tikslo, jei pasikeičia aplinkybės ar tiesiog ji yra neveiksminga. LAT pažymi, kad, kai pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės nėra pakankamai efektyvios, ieškovas gali prašyti jas pakeisti arba kitu atveju atsakovas gali teikti prašymą jas pakeisti kitomis, jo siūlomomis priemonėmis. Taigi LAP pakeitimas gali užtikrinti tiek ieškovo, tiek atsakovo teisių apsaugą.¹⁸⁷ Akcentuotina, kad prašymas pakeisti LAP turi būti pagrįstas. Bet kuriuo atveju keičiant pritaikytas laikinąsias apsaugos priemones, svarbiausia, kad būtų efektyviai užtikrinti pareikšti reikalavimai. Pažeista ar ginčijama subjektinė teisė realiai apginama tik tada, jeigu įgyvendinamas teismo procesinis sprendimas, kuriuo patenkinami

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

reikalavimai.¹⁸⁸ „Teismas, sprenddamas prašymą pakeisti vieną laikinąją apsaugos priemonę kita, turi įvertinti, ar pakeitus laikinąsias apsaugos priemones teismo sprendimo įvykdymas nepasunkės arba nepasidarys nebeįmanomas, ar pakeičiamos laikinosios apsaugos priemonės atitiks jų taikymu siekiamus tikslus“¹⁸⁹. Praktikoje daugusiai teikiama prašymu dėl laikinos bendravimo tvarkos su vaiku, laikinos vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo bei laikino išlaikymo dydžio pakeitimo todėl toliau bus aptariamos būtent šių LAP pakeitimo ypatybės.

Taigi, jei vaiką supanti aplinka nėra tinkama vaikui pagal LR CPK 148 straipsnio 1 dalį, teismas gali dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų pagrįstu prašymu pakeisti vieną laikinąją apsaugos priemonę kita. Jau buvo minėta, kad LR CK 3.3 str. 1 dalyje įtvirtintas prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas reiškia, kad valstybė privalo nustatyti veiksmingą vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo sistemą. Todėl šeimos byloje norint pakeisti vieną LAP kita vėlgi privalo apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus. „Vaiko interesus nulemia vaiko, kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės, vystymasis, jam turi būti suteikta galimybė turėti savo aplinką (tiek fizine, tiek socialine prasme), kurioje jis galėtų būti, užsiimti vaiko vystymuisi reikalingais dalykais, todėl kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant dėl vaiko interesų turi būti įvertinama reikšmingų faktų visuma.“¹⁹⁰ Pažymėtina, jog kiekvienu konkrečiu atveju teismo pareiga *ex officio* nustatyti vaiko interesus.¹⁹¹ Taipogi ir Europos Tarybos Ministrų patvirtintose gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo yra pripažintina, jog bylos proceso metu priimant sprendimus ypatingą dėmesį privalu skirti vaikų asmeninei padėčiai, gerovei ir ypatingiems poreikiams. Tai reiškia, kad priimami sprendimai turi būti itin rūpestingai, jautriai ir sąžiningai.¹⁹²

Atkreiptinas dėmesys, kad laikinųjų apsaugos priemonių sukonkretinimas taip pat laikytinas vienos laikinosios apsaugos priemonės pakeitimas kita t.y. pakeitimu nėra laikomi tik tokie atvejai, kai viena priemonė yra pakeičiama kito pobūdžio priemone.¹⁹³ Taigi LAP, kuri pakeičia prieš tai buvusią, gali būti to paties pobūdžio ar visai nauja priemonė, tačiau svarbiausia

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

¹⁸⁹ Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-572-56/2010.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2013; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-847-357/2014; Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-242-252/2013; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-208-153/2013.

¹⁹¹ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-628-357/2014.

¹⁹² Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. gairės „Dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo“, p. 18. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-19].

<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_LT.pdf>.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-15 bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

- turi užtikrinti vaiko interesus ir be abejo būti efektyvi bei tikslinga. Todėl tarkim laikinos bendravimo su vaiku tvarkos koregavimas, tikslinimas taipogi būtų laikomas LAP pakeitimu kita priemone.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos kontrolierės pažymoje „teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant, yra asmeninio pobūdžio jų teisė, kurią įgyvendinti galima, kai ne tik nėra kliudoma šiam bendravimui, bet ir pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus“, o „suteikti galimybę bendrauti kartu negyvenančiam tėvui yra asmens, pas kurį vaikas gyvena, pareiga; jis neturi teisės kliudyti bendrauti“¹⁹⁴. Atsižvelgiant į tai bei į tam tikras pasikeitusias teismo nustatytas aplinkybes pvz., vienas iš tėvų išvyksta gyventi arba tiesiog trumpam į užsienį, teismas gali pakeisti LAP kita. Štai vienoje byloje teismas netenkina tėvo pateikto prašymo pakeisti LAP ir nustatyti laikiną vaikų gyvenamąją vietą su juo bei nustatyti laikiną vaikų bendravimo su motina tvarką, kadangi ji dirba užsienio šalyje. Teismas, atsižvelgdamas į vaiko teisių apsaugos institucijos rekomendacijas, nustato, kad nėra tikslinga keisti LAP, nes laikinoji apsaugos priemonė analogiška ieškinio reikalavimui ir byloje nėra duomenų apie tai, kad atsakovė netinkami rūpinasi ar yra palikti be priežiūros nepilnamečiai vaikai (LR CPK 178 str.).¹⁹⁵ Šiuo atveju buvo nustatyta, jog motina į užsienį buvo išvykusi atostogoms, o ne visam laikui, šiuo metu gyvena Lietuvoje. Viena vertus, jei laikinai gyvenant su motina vaikų interesai nėra pažeidžiami, o atvirkščiai, jų vystymosi aplinka yra tinkama, tuomet teismo sprendimas yra teisingas. Bet kita vertus, klausimas, ar teismas pats buvo pakankamai aktyvus, nes šiuo atveju sprendimo priėmimą įtakojo vaiko teisių apsaugos institucijos pastebėjimas dėl LAP ir pagrindinio reikalavimo sutapimo. Tačiau ir bendrieji LAP keitimo reikalavimai įpareigoja ieškovą pateikti pagrįstus įrodymus, kurie įtikintų teismą dėl LAP pakeitimo reikalingumo. Vadovaujantis LR CPK 148 str. 1 d., 178 str. „asmuo, prašantis pakeisti laikinąsias apsaugos priemones, turi pareigą įrodyti būtinybę jas keisti, kad po teismo nutarties, kuria buvo nustatyta laikina bendravimo su vaikais tvarka, iš esmės pasikeitė aplinkybės ir nustatyta tėvo, negyvenančio kartu su vaikais, bendravimo tvarka neatitinka vaikų interesų bei pažeidžia tėvo teisę bendrauti su dukromis ir dalyvauti jų auklėjime“¹⁹⁶.

Darytina išvada, kad svarstant klausimą dėl laikinos bendravimo su vaikais tvarkos pakeitimo privalu įvertinti: 1) vaikų amžių, jų emocinę būseną, jautrumą; 2) pasikeitusias aplinkybes, kurios gali įtakoti bendravimo tvarkos keitimą; 3) nustatytos laikinos bendravimo

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012 m. spalio 15 d. pažyma Nr. (6.6.-2012-143)-PR-221 „Dėl vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu/motina užtikrinimo problemų“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 02 09], <<http://www3.lrs.lt/docs2/KRWCURMP.PDF>>.

¹⁹⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1919-619/2014.

¹⁹⁶ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1710-163/2014.

tvarkos trukmę. Kiekvienu atveju ypatingai svarbu įvertinti vaiko psichologinę būseną, kaip vaikas jaučiasi, ar pakeitus bendravimo tvarką bus labiau užtikrinti jo interesai, ar bus sudaryta geresnė aplinka vystymuisi.

Kitoje byloje teismas pakeičia vaiko laikino bendravimo su tėvu tvarką į minimalų bendravimą. Priemonė pakeista atsižvelgiant į motinos argumentus bei vaiko teisių apsaugos institucijos išvadas, kuriose teigiama, jog vaikas nenori, bijo bendrauti ir nesijaučia laisvai su tėvu.¹⁹⁷ Taigi, šiuo atveju motinos pateikti įrodymai, paties vaiko, gebančio tinkamai išreikšti savo nuomonę, norai, bei vaiko teisių apsaugos specialistų išvados teismo nuomone labiau pagrindžia būtinumą keisti LAP, o kito sutuoktinio pateiktos aplinkybės, dėl ko turi būti pakeistos laikinosios apsaugos priemonės, nėra pakankami įrodymai. Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai vienas iš tėvų kreipiasi dėl vaiko bendravimo su kitu tėvu tvarkos pakeitimo arba uždraudimo dėl tarpusavio tėvų konfliktų. Tačiau pagal bendrąsias vaiko teisių apsaugos nuostatas „vaiko teisės pirmiausia privalo užtikrinti abu tėvai (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 7 p.), todėl jie patys privalo pasirūpinti konfliktų nebuvimu vaiko akivaizdoje, o tarpusavio ginčus spręsti prioritetą visur ir visada suteikiant teisėtiems vaiko interesams.“¹⁹⁸ Todėl keičiant bendravimo tvarką svarbu nepažeisti ir vieno iš tėvų teisės bendrauti su vaiku t.y. kitas sutuoktinis privalo nekliudyti atskirai gyvenančiam tėvui (motinai) bendrauti su vaiku, jį auklėti.¹⁹⁹ Tai reiškia, jei tarkim, siekiama laikinai nutraukti vaiko susitikimus su vienu iš tėvų, gali būti pažeidžiami tiek tėvo, tiek vaiko interesai. Bet kuriuo atveju asmuo, prašantis pritaikyti ar pakeisti laikinąsias apsaugos priemones, turi pareigą pateikti objektyvius įrodymus, patvirtinančius, kad nustatyta bendravimo tvarka kaip nors pažeidžia vaiko interesus ar kitaip suvaržo jo teises. Pavyzdžiui, vien patiriami nepatogumai dėl mokyklinių vadovėlių nešiojimo negali būti laikomi pagrindu keisti bendravimo su vaiku tvarką.²⁰⁰ Tačiau faktai, jog vienas iš tėvų pagal gydytojų konsultacinės komisijos išvadas yra neprognozuojamo elgesio, galimai pavojingas kitų sveikatai ir gyvybei²⁰¹ arba 15 kartų gydėsi psichiatrinėje ligoninėje bei kas mėnesį turi tikrintis būklę, taip pat nesant duomenų apie jo buitines sąlygas, taip pat vaiko

¹⁹⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1932-560/2014.

¹⁹⁸ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-373-267/2014.

¹⁹⁹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1963-264/2014; Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2093-640/2013.

²⁰⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1621-104/2014.

²⁰¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2122-431/2014.

irzlumas, nervingumas, pasireiškiantis po susitikimų su tėvu²⁰², nesudaro pagrindo keisti laikinos bendravimo su mažamečiu tvarkos. Turi būti teikiamas prioritetas „užtikrinti tokio vaiko saugią aplinką, jam įprastą maitinimo ir poilsio režimą, psichinę ir fizinę sveikatą bei gerovę negu vaiko teisę bendrauti su tėvu, o tėvo teisę bendrauti su vaiku.“²⁰³ Taip pat itin mažo amžiaus vaiko dažnas gyvenamosios aplinkos keitimas, manytina, tokį vaiką veikia neigiamai. Taigi, sprendžiant klausimą dėl bendravimo tvarkos pakeitimo labai svarbu atsižvelgti ir į tai, ar vaikas dažnai turės keisti gyvenamąją vietą, iki bus išspręstas šalių ginčas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, ir kai vaikas yra mažametis, manytina, kad netikslinga ilgesniam laikui išvežti vaiką iš jo įprastinės aplinkos, nes nusistovėjusių ir vaikui įprastų sąlygų keitimas kiekvienu atveju yra susijęs su emociniais išgyvenimais ir gali sukelti didesnę ar mažesnę socialinę bei psichologinę žalą.²⁰⁴

Teismų praktikoje pastebėtina, kad nėra keičiama laikina gyvenamoji vaiko vieta, jei jau pakankama laiką vaikas gyvena su vienu iš tėvų, yra pripratęs prie aplinkos, gerai jaučiasi joje ir yra visiškai užtikrinami vaiko interesai. Pastebėtina, kad LAT yra pateikęs išsamų reikšmingų teisinių faktų sąrašą nustatant vaiko gyvenamąją vietą, kurie nustatant ir laikiną vaiko gyvenamąją vietą yra svarbūs šie faktai, todėl sprendžiant šį klausimą reiktų atsižvelgti į: 1) vaiko norus ir pažiūras; 2) kiekvieno iš tėvų galimybes ir pastangas užtikrinti teisės normose įtvirtintų pagrindinių vaiko teisių ir pareigų įgyvendinimą, panaudojant ir valstybės teikiamą paramą; 3) kiekvieno iš tėvų šeimos aplinkos sąlygas, t.y. sąlygas, kuriomis vaikui teks gyventi, nustačius jo laikiną gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, išsiaiškinant ir nustatant:

- a) vaiko prisirišimo laipsnį prie kiekvieno iš tėvų, brolių, seserų (ir kitų giminaičių);
- b) kiekvieno tėvo dorovinius ir kitokius asmenybės bruožus;
- c) tėvų požiūrį į vaiko auklėjimą, vystymąsi;
- d) tėvų dalyvavimą vaiką auklėjant, išlaikant ir prižiūrint iki ginčo atsiradimo;
- e) santykius tarp vaiko ir kiekvieno iš tėvų;
- f) kiekvieno iš tėvų galimybes sudaryti vaikui tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygas (įvertinant tėvų darbo pobūdį, darbo režimą, materialinę padėtį, kitas aplinkybes);

²⁰² Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-818-480/2013.

²⁰³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-818-480/2013.

²⁰⁴ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-292-267/2015; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1662-254/2014; Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1188-565/2014; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2319-264/2013.

g) tėvo (motinos) sugyventinio ar sutuoktinio požiūrį į vaiką.²⁰⁵

Vienoje byloje, teismo manymu, dar vienas laikinas gyvenamosios vietos pakeitimas mažamečiui vaikui, jau daugiau nei 4 mėnesius gyvenančiam su tėvu (nors šis neteisėtai neperdavė vaiko motinai su kuria buvo nustatyta laikina vaiko gyvenamoji vieta), gali sukelti itin sunkių emocinių išgyvenimų, todėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimas būtų neproporcinga priemonė siekiant užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą ir iš esmės galėtų lemti vaiko psichologinę įtampą.²⁰⁶ Šiuo atveju, svarstyтина, ar nebuvo pažeistas teisingumo principas, kadangi tarsi iš neteisėto asmens elgesio kilo teisė, kitaip tariant tėvas įgijo teisę į laikiną dukters gyvenamosios vietos nustatymą su juo. Manytina, kad esant tokioms situacijoms teismas turėtų būti ypatingai aktyvus ir imtis iniciatyvos patikrinti, ar nėra naujai paaiškėjusių ar pasikeitusių aplinkybių nagrinėjant laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo klausimą. Sveikintina, kai į bylą yra įtraukiami vaiko teisių apsaugos institucijos specialistai, kai atliekamos Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos ekspertizės, kuriose pateikiamos išvados dėl vaiko ryšio su kiekvienu iš tėvų. Tai svarbu, nes proceso šalių pateikiami faktai gali būti nepakankami tiksliai įvertinti esamą situaciją bei vaikų psichinę būseną. Taigi teismas keičia laikiną vaiko gyvenamąją vietą remdamasis specialistų išvadomis bei objektyviai pagrįstais šalių pateiktais įrodymais. Taipogi teigiamai vertintina teismo iniciatyva, raginimas proceso šalims taikiai spręsti ginčą, išnaudoti visas galimybes pasiekti kompromisą, nes didžiulė įtampa tarp šalių, pasipriešinimas vienas kitam, daro neigiamą įtaką šalių nepilnamečiams vaikams, o be to nesant tarp šalių susitarimo, tinkamas teismo sprendimo vykdymas gali tapti ir neįmanomu. Nors kitais atvejais teismas pažymi, kad nepilnamečių vaikų nuomonė ir galimumas ją pareikšti teisme bei Vaiko teisių apsaugos skyriaus išvada yra svarbūs bylos nagrinėjimo iš esmės metu ir nėra privalomi, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo klausimą.²⁰⁷ Manytina, kad kiekvienu konkrečiu atveju, pagal aplinkybes reiktų vertinti ar būtina atsižvelgti į vaiko norus bei specialistų išvadas.

Praktikoje diskutuotinas klausimas dėl laikino materialinio vaiko išlaikymo taikymo, kai yra ginčijama tėvystė. Vienoje byloje ieškovas siekė panaikinti arba pakeisti LAP – laikina išlaikymą vaikui – 300 Lt keisti į 200 Lt į mėn., o šį išlaikymą teiksiantis tik tada, jei ekspertize būtų patvirtinta jo tėvystė. Tačiau apygardos teismas pagrįstai nekeičia LAP, teigdamas, kad

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 21 d. Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga Nr. A2-35. *Teismų praktika*. 2002, 17.

²⁰⁶ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-607-267/2013.

²⁰⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1015-340/2013.

„teisė į išlaikymą, kaip ir kitos vaiko teisės, atsiranda nuo vaiko gimimo momento“²⁰⁸. Taipogi ir kasacinis teismas yra pasisakęs, jog paprastai preziumuojama, jog vaiko teisę į išlaikymą turi užtikrinti tėvai. Vaiko biologinių tėvų pareiga išlaikyti savo vaiką yra prigimtinė, bet teisinė pareiga išlaikyti ir materialiai rūpintis savo vaiku atsiranda tik tiems tėvams, kurių tėvystė ar motinystė yra įforminta įstatyme nustatyta tvarka, t. y. tiems, kurie vaiko gimimo įrašė nurodyti kaip vaiko tėvas (motina). Vadinasi jei pagal įstatymą vaiko kilmė nustatyta šiems tėvams, tai tiek motina, tiek tėvas yra asmeniškai atsakingi už išlaikymo savo nepilnamečiams vaikams teikimą. Tuo pagrindu šių prievolių vykdymas negali būti perleistas ar perkeltas kitiems (išskyrus įtėvius) asmenims, įkeičiamas, įskaitytas už skolas ir pan., taip pat negali būti atsisakyta jų vykdymo.²⁰⁹ Taigi remiantis siekiu užtikrinti vaiko interesus, jo materialinį aprūpinimą, asmuo ginčyjantis tėvystę privalo išlaikyti vaiką, kol tėvystė nėra pakeista. O dėl konkretaus išlaikymo dydžio keitimo teismas ne vienoje byloje yra išaiškinęs, kad išlaikymo dydis yra vertinamas pagal konkretaus vaiko poreikius bei ir į vieno iš tėvų realias galimybes. Darbingas, sveikas asmuo, galintis susimokėti už paslaugas privačiam advokatui, o ne naudotis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos paskirto advokato paslaugomis, nėra tinkami įrodymai mažinti priteistą laikiną išlaikymą.²¹⁰ Pažymėtina, kad orientacinis teismų praktikoje įtvirtintas išlaikymo dydis, pagal kurį bendra abiejų tėvų teikiamo išlaikymo suma paprastai turėtų būti ne mažesnė kaip minimali mėnesinė alga, kuri šiuo metu sudaro 1 000 Lt. Nors teismas teigia, kad itin mažos pajamos, bloga turtinė padėtis, kitų šeiminių ryšių susiformavimas, ar kitos aplinkybės neturėtų būti pagrindas mažinti vaiko išlaikymo dydį²¹¹, tačiau įvertinęs, kad priteistas nepagrįstai per didelis išlaikymas, užkraunant našta tik ant vieno sutuoktinio, teismas mažina šią LAP. Štai vienoje byloje teismas veikdamas itin aktyviai, savo iniciatyva patikrino abiejų tėvų gaunamo uždarbio dydį ir atsižvelgęs į tai, kad tėvai yra dirbantys asmenys, gaunantys pastovias pajamas (motina – 1700 Lt, tėvas – 2200 Lt) sumažino atsakovo teiktiną išlaikymo dydį vaikui nuo 1000 Lt iki 700 Lt.²¹² Iš esmės toks vertinimas yra pagrįstas, tačiau kritikuotina teismo pastaba, kad išnagrinėjus bylą iš esmės ir nustačius, jog šalių nepilnamečiui vaikui yra teiktinas mažesnis išlaikymas negu taikytas laikinosiomis apsaugos priemonėmis, sumokėtos išlaikymo sumos vykdymo procese būtų įskaitytos. Kaip teigia I. Šulcas laikinas išlaikymo taikymas būtent ir yra laikina priemonė, kuri nelemia pagrindinio

²⁰⁸ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-799-601/2015.

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-239/2009.

²¹⁰ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-799-601/2015.

²¹¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2157-527/2014.

²¹² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2064-619/2014.

reikalavimo tenkinimo, todėl negalima sutapatinti šios priemonės su paties materialinio reikalavimo iš esmės išsprendimu.²¹³ Laikinas išlaikymas vaikui turėtų būti laikoma savarankiška, riboto laikotarpio priemone.

Beje ir tokios aplinkybės, kad ginčo šalys gyvena kartu, bendrai dengia gyvenant kartu patiriamas išlaidas, t. y. komunalinius patarnavimus, maisto ir kitų daiktų pirkimo išlaidas ir pan. nesudaro pagrindo keisti teismo priteistą laikiną vaiko išlaikymo dydį, nes laikinas išlaikymas būtent ir garantuoja nuolatinio (pastovaus) išlaikymo teikimą šalių nepilnamečiams vaikams.²¹⁴ Manytina, kad toks sprendimas svarstytinas, nes darytina išvada, kad turėtų būti iš abiejų tėvų nustatytas konkretus vaiko išlaikymo dydis, jei tėvai gyvena kartu ir moka visus mokesčius bendrai arba turi būti ištirta kokia dalimi šalys moka mokesčius, kokios abiejų pajamos ir pan. Be to, kai tėvai gyvena tame pačiame name su vaikais, sumokėti mokesčiai už komunalines paslaugas negali būti laikomi kaip išlaikymas vaikams.²¹⁵

Teismo iniciatyva keičiant LAP pasireiškia tais atvejais, kai vaikas faktiškai nuolat gyvena su tuo iš tėvų, iš kurio priteistas išlaikymas šiam vaikui išlaikyti. Taigi teismas, atsižvelgdamas į vaiko interesus, gali taikyti laikinąją apsaugos priemonę – išlaikymo išieškojimo sustabdymą.²¹⁶

Apibendrinant, darytina išvada, LAP turėtų būti pakeičiama kita, tuomet, kai konkrečiu atveju įžvelgiama, jog kita priemone bus geriau apsaugoti vaiko ar kito sutuoktinio interesai. Galima teigti, kad teismas ne visada yra pakankamai aktyvus sprendžiamas klausimus dėl LAP pakeitimo. Tam tikrais atvejais svarstyтина ar pagrįstai teismai neįtraukia prašymo nagrinėjimą vaiko teisių apsaugos specialistų, manytina, kad galbūt netgi visais atvejais turėtų būti jie įtraukiami į bylos nagrinėjimą. Pastebėtina, kad teismas paprastai remiasi vaiko teisių apsaugos specialistų išvadomis, keičiant laikiną bendravimo tvarką su vaiku. Tokiasi atvejais taip pat teismai LAP keičia atsargiai, atsižvelgia į vaiko, ypač mažamečio amžių, vaiko poreikius ir kiekvieno iš tėvų galimybes tinkamai bendrauti su vaiku. Diskutuotini tokie atvejai, kai byloje teismas priteisia laikiną vaiko gyvenamąją vietą su vaiku, šis tėvas elgėsi neteisėtai ir vaiko neperdavė kitam sutuoktiniui. Svarstytinas klausimas dėl ne tik bendrojo teisingumo principo pažeidimo, bet ir paties vaiko teisių ir interesų apsaugos neužtikrinimo, nes, jei jau teismo nutartimi vaikas turėjo laikinai gyventi tarkim su mama, o ne su tėvu, tačiau šis piktybiškai

²¹³ Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et. al. *supra* note 17, p. 264.

²¹⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1566-590/2014.

²¹⁵ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-717-425/2014.

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 21 d. Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga Nr. A2-35. *Teismų praktika*. 2002, Nr. 17.

neperdavė vaiko, vaikas gali būti traumuojamas, aplinka gali būti jam netinkama. Šiuo metu teismai vadovaujasi tuo, jog nėra duomenų dėl netinkamo rūpinimosi vaiku ar, kad vaikui gyvenimas su vienu iš tėvų yra nesaugus vystytis, keliantis jam socialinę ir fizinę grėsmę. Teismų praktika dėl laikino išlaikymo dydžio pakeitimo formuotina atsižvelgiant į vaiko poreikius bei realias tėvų pajamas. Taigi, iš esmės, LAP keitimas kita yra tikslingas, tais atvejais, kai pritaikyta LAP šeimos byloje neužtikrina vaiko geriausių interesų ar sutuoktinio interesų, kai teismas pritaikydamas LAP neįvertina visų aplinkybių, tarkim sutuoktinio pajamų.

4. LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOS TAIKANT LAIKINĄSIAIS APSAUGOS PRIEMONES ŠEIMOS BYLOSE FORMAVIMO ASPEKTAI PAGAL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR EUROPOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKĄ

Šiame skyriuje bus aptariama ETT bei EŽTT praktikos aspektai, kurie be abejo yra svarbūs Lietuvos teismų formuojamai praktikai, priimant šeimos bylose sprendimus dėl LAP taikymo. Kadangi LAP taikymas yra tam tikras asmens teisių suvaržymas, todėl priimami sprendimai dėl jų taikymo privalo būti itin apgalvoti, proporcingi, kad nebūtų pažeidžiamos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos žmogaus teisės bei laisvės, o iš jų ypač teisė į teisingą teismą ir bylos nagrinėjimo procesą. Atkreiptinas dėmesys, kad iš maždaug 122 mln. santuokų Europos Sąjungoje (toliau – ES) apie 16 mln. (13 proc.) galima laikyti tarpvalstybinio pobūdžio. Iš 2,4 mln. santuokų, užregistruotų Sąjungoje 2007 m., apie 300 000 priklausė šiai kategorijai. Iš 1 040 000 tais pačiais metais Sąjungoje nutrauktų santuokų 140 000 (13 proc.) taip pat buvo tarpvalstybinio pobūdžio.²¹⁷ 2010 m. Eurostat duomenimis, kiekvienais metais Sąjungoje sudaroma per 2,2 mln. naujų santuokų ir nutraukiama apie 1 mln. santuokų.²¹⁸ Manytina, kad to priežastis ir šių dienų aktualus klausimas vaikų grobimai, todėl dėmesys skiriamas būtent šiai temai, nagrinėjant LAP taikymo teismų praktiką atsižvelgiant į 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (toliau - Reglamentas Nr. 2201/2003)²¹⁹, 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau - 1980 m. Hagos konvencija)²²⁰ bei 1996 m. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (toliau – 1996 m. Hagos konvencija)²²¹ nuostatas.

ETT praktikos ypatumai bei situacija Lietuvoje taikant LAP šeimos bylose

²¹⁷ Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui išsklaidyti tarptautinių porų netikrumą dėl turtinių teisių, Briuselis COM(2011) 125 final [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0125&from=EN> >.

²¹⁸ Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, taikymo. Briuselis, COM(2014) 225 final [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-225-LT-F1-1.Pdf> >.

²¹⁹ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. OL 2003 L, 338, p. 1-29.

²²⁰ 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Valstybės žinios, 2002, Nr. 51-1932.

²²¹ 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Valstybės žinios, 2003, Nr. 91(1)-4125.

Pažymėtina, kad Reglamentas Nr. 2201/2003 taikomas bet kokio pobūdžio teismo civilinėms byloms, susijusioms su santuokos nutraukimu, gyvenimu skyriumi (separacija) ar santuokos pripažinimu negaliojančia, tėvų pareigų skyrimu, naudojimosi jomis, perdavimu, apribojimu, atėmimu, tačiau netaikomas: tėvystės (motinystės) nustatymui ar nugalinėjimui, sprendimams dėl įvaikinimo, pasirengimo įvaikinimui priemonėms arba įvaikinimo panaikinimui ar atšaukimui, vardo ir pavardės vaikui suteikimui, nepilnamečio emancipavimui, išlaikymo pareigoms, turto patikėjimo sutartims ar paveldėjimui, priemonėms, kurių imamasi dėl vaikų padarytų baudžiamosios teisės pažeidimų. Šis Reglamentas Nr. 2201/2003 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtina, kad neatidėliotinais atvejais valstybės narės nacionalinių teismų taikomos laikinosios ar apsaugos priemonės, yra priemonės, kurias savo teisės sistemoje nusistato pačios valstybės narės. Taigi nacionalinis teisės aktų leidėjas įtvirtinta priemonės, kurios turi būti taikomos labiausiai atsižvelgiant į vaiko interesus, ir nustato jų įgyvendinimo tvarką. Pritaikius apsaugos priemonę nacionaliniam teismui nėra pareigos bylą perduoti jurisdikciją turinčiam kitos valstybės narės teismui, bet jeigu to reikalauja siekis labiausiai apsaugoti vaiko interesus, nacionalinis teismas privalo apie tai tiesiogiai ar per centrinę instituciją, paskirtą pagal Reglamento Nr. 2201/2003 53 straipsnį, pranešti jurisdikciją turinčiam kitos valstybės narės teismui. Ši taisyklė taikoma ir tuo atveju, kai valstybės narės teismas apskritai neturi jurisdikcijos nagrinėti bylą.²²² Taipogi akcentuotina, kad šis reglamentas papildo 1980 m. Hagos konvenciją ir turi viršenybę jos atžvilgiu. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje pagal Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 7 str. 1 dalį²²³, LR CPK 443 str. 1 d., 579 straipsnį teismas, sprenddamas klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo būtinumo ir konkrečios laikinosios apsaugos priemonės parinkimo byloje dėl vaiko grąžinimo, turi vadovautis LR CPK 144 straipsniu ir 145 straipsnio 2 dalimi.²²⁴

Kaip teigia K. Pranevičienė ETT teismų praktika minėtomis Reglamento Nr. 2201/2003 nuostatomis yra piktnaudžiaujama.²²⁵ Vienoje byloje Slovėnijos pilietė J. Detiček neteisėtai išsivežė dukrą į Slovėniją, nors Italijos teismo sprendimu laikina vaiko globa buvo nustatyta su tėvu italų M. Sgueglia. 2008 m. gruodžio 9 d. Slovėnijos Okrožno sodišče v Mariboru teismas, motinos prašymu taikė laikinąsias apsaugos priemones ir suteikė jai vaiko globą. Teismas savo

²²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 29 d. aprobuotas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, tam tikri taikymo aspektai. *Teismų praktika*. 2009, Nr. 31.

²²³ Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 137-5366.

²²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1787/2014.

²²⁵ Pranevičienė, K.. *supra* note 18, p. 77.

sprendimą grindė Reglamento Nr. 2201/2003 20 str. ir 1980 m. Hagos konvencijos 13 str. bei motyvavo jį pasikeitusiomis aplinkybėmis ir vaiko interesais – kad mergaitė integravosi į socialinę aplinką Slovėnijoje, todėl jos grąžinimas į Italiją, priverstinai apgyvendinant globos namuose, prieštarautų jos gerovei, galimai toks sprendimas sukeltų nepataisomą fizinę ir psichinę traumą. Tačiau Slovėnijos Mariboro apeliaciniam teismui kreipusis į ETT, šis išaiškino, kad pagal Reglamento Nr. 2201/2003 20 str. 1 dalį valstybių narių teismai, neturintys jurisdikcijos nagrinėti su tėvų pareigomis susijusios bylos iš esmės, gali taikyti priemones tokioje byloje, tik esant trimis sąlygoms, būtent: 1) šios priemonės turi būti neatidėliotinos; 2) jos turi būti taikomos teismo, į kurį kreiptasi, buvimo vietos valstybėje narėje esantiems asmenims ar turtui; 3) jos turi būti laikino pobūdžio. Reglamento negalima taikyti ir aiškinti taip, kad neteisėtai vaiką išvežantis asmuo patektų į teisiškai pranašesnę padėtį t.y. pasinaudodamas neteisėtu elgesiu po to jį įteisina. Taip pat negalima eliminuoti ir tėvo teisės bendrauti su vaiku. Todėl Italijos teismo sprendimas turi būti vykdytinas.²²⁶ Vienas iš esminių ETT pastebėjimų šioje byloje buvo išaiškinimas, kad tos „valstybės narės, kurioje yra pagrobtas vaikas, teismui neleidžiama priimti laikinosios priemonės siekiant paskirti jos teritorijoje esančio vaiko globą vienam iš jo tėvų, kai kitos valstybės narės teismas, turintis jurisdikciją, prieš pagrobimą jau yra priėmęs sprendimą šio vaiko globą laikinai suteikti kitam iš tėvų ir šis sprendimas paskelbtas vykdytinu pirmosios valstybės narės teritorijoje“²²⁷. Šioje byloje teismas suformulavo *lis pendens* taisyklę²²⁸ ir nurodė, kad „vienos valstybės narės teismo sprendimai, kuriais 1980 m. Hagos konvencijoje numatytais pagrindais atmetamas prašymas nedelsiant grąžinti vaiką į kitos valstybės narės teismo jurisdikciją ir kurie susiję su tėvų pareigomis šio vaiko atžvilgiu, nedaro poveikio sprendimams, kurie turi būti priimti kitoje valstybėje narėje dėl anksčiau pateiktų ir dar neišnagrinėtų prašymų, susijusių su tėvų pareigomis“²²⁹. Tačiau kitoje *Purrucker byloje* ETT paaiškino, jog ši taisyklė nėra taikoma, kai į teismą, į kurį pirmąjį kreiptasi dėl tėvų pareigų nustatymo, kreipiamasi tik dėl laikinų priemonių priėmimo, o į kitos valstybės narės teismą,

²²⁶ Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje *J.Detiček prieš M. Sgueglia*, Nr. C-403/09, EU:C:2009:810.

²²⁷ Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, taikymo[interaktyvus]. Briuselis, COM(2014) 225 final [žiūrėta 2015-03-24]. <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-225-LT-F1-1.Pdf> >.

²²⁸ R. Kontrauskas teigia, kad „lis (alibi) pendens instituto reikšmė grindžiama teismo sprendimo prejudicinės bei *res judicata* galios principais, taip pat šių principų objektyviai lemiamu siekimu išvengti dviejų ar kelių nesuderinamų (skirtingų) teismų sprendimų tapačiose arba susijusiose civilinėse bylose“.

Kontrauskas, R. Lis (alibi) pendens: kitoje Europos Sąjungos valstybėje nagrinėjamo tapataus arba susijusio ieškinio (civilinės bylos) įtaka Lietuvos teismo procesui. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 69(61), p. 82.

²²⁹ Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, taikymo[interaktyvus]. Briuselis, COM(2014) 225 final [žiūrėta 2015-03-24]. <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-225-LT-F1-1.Pdf> >.

turintį jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, dėl tokių pačių priemonių nustatymo kreipiamasi vėliau.²³⁰ Pastebėtina, kad jau 2005 m. praktiniame vadove kaip taikyti naująjį Briuselio II reglamentą buvo nustatyta, jog LAP gali taikyti teismas arba institucija, turinti jurisdikciją byloje, patenkančiose į Reglamento Nr. 2201/2003 taikymo sritį. Pateiktame pavyzdyje paminėta, kad socialinės valstybės paramos institucija arba nepilnamečių reikalų institucija gali būti kompetentinga taikyti laikinas priemones pagal nacionalinę teisę. Tačiau Reglamento Nr. 2201/2003 20 straipsnis nėra taisyklė, pagal kurią suteikiama jurisdikcija, todėl laikinos priemonės nebetaikomos, kai kompetentingas teismas jau yra ėmęsis priemonių, kurias jis laiko tinkamomis.²³¹

Viena iš garsiausių vaikų grobimo bylų Lietuvoje *I. Rinau byla*, dėl kurios LAT kreipėsi į ETT dėl prejudicinio sprendimo²³². Vokietijos Oranienburgo apylinkės teismas 2006 m. panaikino bendrą tėvų M. R. ir I. R. teisę į jų dukters globą ir laikinai suteikė mažametės dukters globą vien tik tėvui M. R. Šis sprendimas paliktas nepakeistas Aukščiausiojo Brandenburgo žemės teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartimi. Suderinus su tėvu, motina su dukra iš Vokietijos laikinai, atostogoms (2 sav.) išvyko į Lietuvą, tačiau pasibaigus atostogų laikui I. R. su dukra į Vokietiją negrįžo. LAT netenkino I.R. prašymo dėl bylos atnaujinimo bei prašymo nepripažinti Vokietijos teismo sprendimo dalies, kuria vaiko globa buvo paskirta tėvui, o ji įpareigota grąžinti vaiką į Vokietiją, ir išaiškino, kad Vokietijos teismui išdavus Pažymėjimą dėl vaiko grąžinimo pagal EB Tarybos reglamento Nr. 2201/2003 42 straipsnį, teismo sprendimas yra pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje nereikalaujant jo skelbti vykdytinu ir be galimybės ginčyti jo pripažinimą, todėl vaikas turi būti grąžintas į Vokietiją tėvui.²³³ ETT pasisakė, kad nesant jokių abejonių dėl kilmės valstybės pagal Reglamento Nr. 2201/2003 42 str. išduoto pažymėjimo autentiškumo ir jis išduotas naudojant nurodyto Reglamento Nr. 2201/2003 IV priedo formą, tai prieštaravimą dėl sprendimo grąžinti vaiką pripažinimo pateikti draudžiama, ir vykdymo valstybės narės teismas turi tik paskelbti teismo sprendimą, dėl kurio išduotas pažymėjimas, vykdytinu ir patenkinti prašymą nedelsiant grąžinti vaiką.²³⁴ Dėl pastarosios I. Rinau bylos K. Meilius ir K. Jonaitis išreiškė nuomonę, kad „iširus santuokai, kiekvienas iš buvusių sutuoktinių siekia apginti tik savo (t. y. tėvų), bet ne vaiko interesus ir tai daro pamiršdami, jog demokratinėje visuomenėje bei teisinėje valstybėje subjektinės teisės ir teisėti interesai ginami

²³⁰ 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimas Purrucker II, C-296/10, Rink. p. I-11163.-

²³¹ Praktinis vadovas kaip taikyti naująjį Briuselio II reglamentą[interaktyvus]. Europos Komisija, Europos Bendrijos, 2005 [žiūrėta 2015-03-10]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_new_brussels_ii_lt.pdf>

²³² Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *I. Rinau*, Nr. C-195/08, EU:C:2008:406.

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-403/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2008.

²³⁴ Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *I. Rinau*, Nr. C-195/08, EU:C:2008:406.

procesine tvarka, t. y. teisme, kuris vienintelis yra įgaliotas vykdyti teisingumą, o ne pasitelkiant savigyną ar net neteisėtas priemones, panėšėjančias į savivaldžiavimą²³⁵. Šiai nuomonei dalinai galima pritarti, nes bet kokie sprendimai turi būti priimami per vaiko interesų prizmę, kaip, kad to reikalauja ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 24 straipsnis²³⁶, įtvirtinantis pagarbą vaiko pagrindinėms teisėms. Darytina išvada, kad taikant LAP vaiką pagrobusiam tėvui ar motinai negalima leisti pasinaudoti faktine situacija pagal Reglamento Nr. 2201/2003 20 str. ir taip savo neteisėtus veiksmus įteisinti.

Taigi, 1980 m. Hagos konvencijos šalys yra įpareigosos įtvirtinti savo teisinėse sistemoje nuostatas dėl LAP vaikų grobimo bylose. LAP užima svarbią vietą sėkmingai ir greitai užbaigti vaiko grobimo bylas. Kai kuriose bylose šios priemonės būtinos apsaugoti vaiko gerovę iki bus priimtas galutinis sprendimas. Kitais atvejais jos taikomos, kai būtina apsaugoti nuo vaiko ir jį pagrobusio tėvo slaptosymosi ar atitinkamos jurisdikcijos išvengimo. Todėl šalys savo teisės aktuose²³⁷ turi nusimatyti tokias laikinas apsaugos priemones, kurios užkirstų kelią vaiko grobimui.²³⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad Gerosios patirties vadove pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – Gerosios patirties vadovas) pateikiami pavyzdžiai, laikinų apsaugos priemonių siekiant išvengti pakartotinio vaiko pagrobimo bei atkurti laikinai bendravimą su tėvu. Apsaugos priemonės gali būti tokios: paso arba kelionės dokumentų paėmimas, prašant, kad užsienio konsulatai ar ambasados neišduotų vaikui naujo paso ar kelionės dokumentų; reikalavimas prašančiajam vienam iš tėvų bendravimo laikotarpiu reguliariai registruotis policijos arba kokioje nors kitoje įstaigoje; finansinė garantija arba laidavimas; bendravimo priežiūra, kurią vykdo kompetentingas specialistas arba šeimos narys; vietų, kuriose gali būti bendraujama, ribojimas ir pan.²³⁹ Matyti, kad kai kurios priemonės yra įtvirtintos ir LR CK 3.65 straipsnyje, pvz., draudimas vienam sutuoktiniui matytis su nepilnamečiais vaikais ar lankytis tam tikrose vietose (LR CK 3.65 str. 1 d. 7 p.).

²³⁵ Meilius, K., Jonaitis, M. Šeimos struktūros ir tėvystės sampratos pokyčiai, turintys įtakos vaiko teisėms ir interesams. *Jurisprudencija*. 2007, 12(102), p. 10.

²³⁶ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Oficialusis leidinys C 303, 2007 gruodžio 14 d., p. 1–16 [interaktyvus], [žiūrėta 2015-03-23] <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:LT:PDF>>.

²³⁷ Pažymėtina, kad nėra nustatyta kokiuose teisės aktuose šalys gali nussistatyti LAP taikymo tvarką. Tai gali būti kelių valstijų įstatymas, reglamentas, taisyklės, civilinio proceso kodeksas ar pan. suteikiantis teismui įgaliojimus taikyti būtiną LAP.

²³⁸ Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction Part II – implementing measures, HCCH, 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <http://www.hcch.net/upload/abdguide2_e.pdf>.

²³⁹ Gerosios patirties vadovas pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <http://www.hcch.net/upload/mediation_lt.pdf>.

Tarptautinio bendravimo, susijusio su vaikais, bendrieji principai ir gerosios patirties vadovas (Jordan Publishing, 2008), Hagos konferencijos interneto svetainėje www.hcch.net, rubrikose „Vaikų grobimo klausimai“ ir „Gerosios patirties vadovai“, žr. p. xxvi.

Galima teigti, kad LR CPK 144 str. 1 d. 8 punktą nustato vaikų grobimui prevencinę LAP t.y. draudimą išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo. Net ir abiem tėvams esant tos pačios šalies piliečiams, neatmetama grėsmė dėl vaiko neteisėto išvežimo į užsienio šalį, kas be abejo apsunkina teismo pagrindinio sprendimo vykdymą bei eliminuoja vaiko ir kito tėvo teisę bendrauti vienas su kitu. Štai vienoje byloje teismas tėvui laikinai uždraudžia išvežti sūnų iš Lietuvos Respublikos. Vaiko motina, prašė teismo leisti vaiką vasaros atostogoms išsivežti į Airiją, kur ji pati ir gyvena. Tačiau teismas atmetė jos prašymą, teigdamas, kad nustatyta vaiko laikinajai gyvenamajai vietai su tėvu ir draudimui išvežti vaiką iš Lietuvos iki bylos išnagrinėjimo, vežti vaiką į užsienį pas motiną nėra teisinio pagrindo. Be to motinai nėra apribota teisė įvažiuoti į Lietuvą, todėl norėdama bendrauti su sūnumi ji gali tai daryti būtent laikinojoje vaiko gyvenamojoje vietoje t.y. pas tėvą Lietuvoje.²⁴⁰ Toks teismo sprendimas diskutuotinas. Viena vertus toks sprendimas gali būti vertintinas teigiamai, nes manytina panaikina bet kokią galimybę, tiek tėvui, tiek motinai neteisėtai išsivežti vaiką į užsienį. Tačiau kita vertus, kiek toks sprendimas yra pagrįstas geriausiaisiais vaiko interesais bei motinos teise bendrauti su sūnumi. Analogiškas prašymas buvo teiktas ir kitoje byloje, kur taipogi teismas netenkino motinos prašymo išsivežti vaiką atostogoms į Jungtinę Karalystę, kur ji tuo metu dirbo. Tačiau manytina, kad šiuo atveju teismo sprendimas pagrįstas, nes pagal byloje pateiktas faktines aplinkybes motinos atžvilgiu yra pateiktas skundas, kuriame ji kaltinama padariusi nusikalstamą veiką, pasak tėvo, dėl veikos fizinį skausmą patyrė ir vaikas, todėl iš tiesių kyla abejonių ar motina galėtų užtikrinti saugią aplinką vaikui Jungtinėje Karalystėje.²⁴¹

Kitoje byloje teismas panaikino laikiną draudimą motinai išvežti dukrą iš Lietuvos (išskyrus grąžinimą į Italiją), nes pagal teismo sprendimą mergaitės gyvenamoji vieta nustatyta su motina, o vaiko gyvenamosios vietos nustatymas su motina apima ir teisės nustatyti vaiko gyvenamąją vietą jai suteikimą. Pažymėtina, kad tiek Reglamento Nr. 2201/2003 2 str. 9 punkte, tiek 1980 m. Hagos konvencijos 5 str. a dalyje įtvirtinti „globos teisės“ sąvokos²⁴² apibrėžimai apima teises ir pareigas, susijusias su vaiko priežiūra, ypač teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą. Teismas pasisakė, kad draudimo išvežti dukrą iš Lietuvos Respublikos be teismo leidimo nustatymas, kaip laikinoji apsaugos priemonė, vaiko grąžinimo byloje būtų tikslingas tuomet, jei tokiu draudimu būtų siekiama išvengti grąžinti vaiką prašančio vieno iš tėvų teisės nustatyti vaiko gyvenamąją vietą ir bendrauti su vaiku pažeidimų. Esamoje situacijoje, pasak teismo, šios

²⁴⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1422-590/2012.

²⁴¹ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-587-227/2014.

²⁴² Reglamento Nr. 2201/2003 2 str. 9 punkte nustatyta: „„globos teisės“ apima teises ir pareigas, susijusias su vaiko priežiūra, ypač teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą“; 1980 m. Hagos konvencijos 5 str. a dalyje nustatyta: „„globos teisės“ apima teisę rūpintis vaiku, visų pirma teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą“.

LAP taikymas, siekiant apsaugoti grąžinti vaiką prašančio tėvo teisę nustatyti vaiko gyvenamąją vietą, kurios jis nebeturi, būtų neproporcingas ir nepagrįstai pažeistų bei suvaržytų motinos, su kuria teismo sprendimo pagrindu nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, teises.²⁴³ Teismas aptariamą LAP taikymą laiko neproporcingu ir tokiais atvejais, jei tėvui, su kuriuo nustatyta laikina vaiko gyvenamoji vieta, uždraustų be notarinio vaiko tėvo sutikimo išsivežti vaiką atostogoms į šiltų kraštų valstybę, priklausančią Šengeno erdvei, kai vaiko kito tėvo sutikimas iš esmės nėra būtinas.²⁴⁴ Taigi draudimas vaiką išvežti į užsienio šalį turi būti proporcingas ir pagrįstas pagal esamas situacijos aplinkybes.

Pabrėžtina, kad draudimas išvežti vaiką į kitą valstybę taikomas siekiant užtikrinti būtent kito sutuoktinio galimybę bendrauti su vaiku. Štai vienoje byloje teismas paneigė atsakovės argumentą, jog teismas, uždraudamas iki sprendimo priėmimo išvežti dukrą į užsienio valstybę, apribojo vaiko teisę bendrauti su artimaisiais giminaičiais, kurie remia atsakovę materialiai. Teismo nuomone, tai nėra priežastis panaikinti LAP, kadangi kaip tik yra pagrįsta tikėti grėsme, jog motina gali išsivežti dukrą į Airiją ir likti ten gyventi pas giminaičius. Be to vaiko teisė bendrauti su artimaisiais giminaičiais gali būti užtikrinta ir kitomis bendravimo priemonėmis, tai yra telekomunikacijų galiniais įrenginiais, internetu.²⁴⁵

EŽTT praktikos ypatumai bei situacija Lietuvoje taikant LAP

Nagrinėjant LAP instituto taikymo šeimos bylose ypatumus svarbia laikoma ne tik ETT, bet be abejonės ir EŽTT praktika. Kaip teigia G. Sagatys kalbant apie visuotinai pripažintą vaiko teisę į šeimos ryšius, valstybės kišimosi į šeimos gyvenimą „išryškėja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir jos pagrindu sukurto žmogaus teisių apsaugos mechanizmo reikšmė užtikrinant bendrą visuotinai pripažintų žmogaus teisių standartų tarptautinę priežiūrą“²⁴⁶. Jau kalbant apie ANSAAI buvo paminėta dėl EŽTT suformuotos taisyklės valstybėms imtis ne tik negatyvių, bet ir aktyvių, pozityvių veiksmų. Įdomu tai, kad „EŽTT pirmą kartą vadinamąsias „numanomas“ pozityvias pareigas, t. y. tiesiogiai neįtvirtintas Konvencijos tekste, apibrėžė dar 1979 m. *Marckx v. Belgium* byloje, nurodydamas, kad Konvencijos 8 straipsnyje numatytas reikalavimas, kad valstybė nesikištų į šeimos gyvenimą: be negatyvių įsipareigojimų, valstybė privalo vykdyti ir pozityvias pareigas, kurios

²⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1098/2013.

²⁴⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1046-254/2014.

²⁴⁵ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-874-479/2014.

²⁴⁶ Sagatys, G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2002, 33(25), p. 83-94.

yra neatsiejamoms nuo veiksmingo šeimos gyvenimo gerbimo.²⁴⁷ Taigi, pagrindiniai konvencijos straipsniai, susiję su LAP taikymo pažeidimais, yra 6 str., įtvirtinantis asmens teisę į teisingą teismą ir 8 str., įtvirtinantis asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

Svarbu paminėti, jog ankstesnė EŽTT praktika pasikeitė dėl ŽTK 6 str. taikytinumo.²⁴⁸ Iki tol preliminarieji procesai, kaip LAP taikymas, nebuvo laikomi nustatančiais „civilinio pobūdžio teises ir pareigas“, todėl 6 str. buvo netaikytinas.²⁴⁹ Byloje *Micallef prieš Maltą* EŽTT įtvirtino naująją praktiką - minėtasis 6 str. gali būti taikomas ir LAP taikymo procesui, kuris yra tik laikinas, nepagrindinis. Tačiau taikytinumui turi būti įvykdytos šios sąlygos: 1) teisė, nagrinėjama pagrindiniame ir preliminariniame procese, turėtų būti civilinio pobūdžio, kaip tai suprantama pagal ŽTK 6 str.; 2) turi būti įvertinamas LAP pobūdis, objektas ir tikslas bei poveikis nagrinėjamai teisei. Jei LAP pripažįstama veiksminga, nulemianti nagrinėjamą civilinio pobūdžio teisę, pareigą, tuomet nepaisant jos galiojimo trukmės, ŽTK 6 str. taikomas. EŽTT *Micallef* sprendime taip pat pabrėžė, kad LAP nebūtinai turi nustatyti (apibrėžti) tokią pačią teisę, kaip ir nagrinėjamą pagrindiniame procese.²⁵⁰ Taigi, teismas pripažįsta, kad LAP gali būti ir platesnio ir siauresnio pobūdžio nei pagrindinis reikalavimas. Nors Lietuvoje šeimos bylose dažniausiai LAP atitinka patį materialųjį reikalavimą, EŽTT požiūris iš esmės atitinka ir Lietuvos teismų praktiką, kurioje dažnai akcentuojama, jog LAP yra tik laikino pobūdžio priemonės, tai reiškia, kad jos dar negarantuoja pagrindinio materialinio teisinio reikalavimo užtikrinimo ir gali nesutapti su pagrindiniu reikalavimu. Šeimos bylose, kai teismas gali ir savo iniciatyva pritaikyti LAP, kurios skiriasi nuo ginčo šalies prašymo, tai ypač aktualu.

Kita byla *JGK statyba ir Guseļnikovas prieš Lietuvą* nors ir nėra šeimos bylų kategorijos, tačiau manytina, joje suformuluota svarbi taisyklė taikant turto areštą, kaip LAP, kuri numatyta ir LR CK 3.65 str. 2 d. 5 punkte. Taigi byloje pasisakyta, jog LAP, turinčios net ir formaliai teisėtą tikslą, negali būti nepagrįstai per didelė našta ir pagal savo pobūdį neatitinkančios pusiausvyros tarp saugomos teisės ir bendrojo intereso. Šiuo atveju buvo pripažinta, kad 10 metų trunkantis pastatų areštas ir draudimas jais naudotis pažeidžia ŽTK 6 str.²⁵¹ Nepaisant to, kad šioje byloje konstatuota, kad Lietuva padarė pažeidimą, tačiau yra ir teigiamai vertintinos Lietuvos teismų praktikos. Štai vienoje santuokos nutraukimo ir turto

²⁴⁷ *Marckx v. Belgium*, 13 June 1979, § 31, Series A no. 31, no. 6933/74. (Cituota iš: Urbaitė, L. Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos Žmogaus Teisių Teismo bylose prieš Lietuvą. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2009, 3(3): 125.)

²⁴⁸ Tam tikri probleminiai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nacionaliniuose teismuose aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. ŽT-C 40; 40, p. 660-679.

²⁴⁹ *Wiot v. France*, (nut.), Nr. 43722/98, 2001 m. kovo 15 d.; *APIS a.s. v. Slovakia*, (nut.), Nr. 39794/98, 2000 m. sausio 13 d.; *Verlagsgruppe News GMBH v Austria*, (nut.), Nr. 62763/00, 2003 m. sausio 16 d.; *Libert v Belgium*, (dnut.), Nr. 44734/98, 2004 m. liepos 8 d.

²⁵⁰ *Micallef v. Malta* (DK), Nr. 17056/06, 2009 m. spalio 15 d.

²⁵¹ *JGK Statyba Ltd and Guseļnikovas v. Lithuania*, Nr. 3330/12, § 70, 2013 m. lapkričio 5 d.

padalijimo byloje apygardos teismas panaikino apylinkės teismo nutartį, kuriuo žmonos prašymu buvo laikinai areštuotos praktiškai visos vyro turimos akcijos ir piniginės lėšos. Teismas pažymėjo, kad laikinas piniginių lėšų, kurios yra atsakovo pragyvenimo šaltinis, areštas nėra adekvati priemonė siekiamam tikslui, ji gali nepagrįstai apsunkinti normalų atsakovo gyvenimą, jo būtinųjų kasdieninių poreikių tenkinimą. LAP pritaikymas negali prieštarauti įstatymo nustatytam ekonomiškumo, parenkant laikinąsias apsaugos priemones, principui, taip pat protingumo, įgyvendinant teises bei taikant įstatymus, principui (LR CK 1.5 str. 1, 4 d.).²⁵² Kitoje byloje taipogi apygardos teismas panaikino apylinkės teismo nutartį santuokos nutraukimo byloje, nes teismas taikė laikiną atsakovo nekilnojamojo ir kilnojamojo turto areštą, nenurodydamas LAP masto ir konkretaus turto.²⁵³ Pažymėtina, kad pagal LR CPK 147 str. 5 dalį nutartyje dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo privalu nurodyti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo mastą. Taigi, šiuo atveju apylinkės teismas vertino prašymą dėl LAP tik formaliai ir neatsižvelgė nei proporcingumo, nei ekonomiškumo principus, ne tik nenurodė konkretaus areštuojamo turto, bet ir nenurodė LAP taikymo masto. Situacijose, kai tėvas gaunantis pastovias pajamas, iš kurio yra atskaitomos lėšos vaiko išlaikymui ir įsiskolinimo nėra, laikinas tokio asmens piniginių lėšų areštas taipogi nėra laikoma būtina, pagrįsta priemonė, nes nėra grėsmės vaiko turinių ir neturtinių interesų pažeidimui.²⁵⁴

Byloje *Gineitienė prieš Lietuvą* EŽTT nusprendė, kad Lietuva nepažeidė ŽTK 8 straipsnio, garantuojančio teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, kartu su Konvencijos 14 straipsniu, numatančiu diskriminacijos uždraudimą. Pareiškėja kreipėsi dėl to, kad Lietuvos teismai, nustatė pareiškėjos dukterų gyvenamąją vietą kartu su tėvu, dėl ieškovės priklausymo religinei bendruomenei – Ošo meditacijos centrui „Ojas“. Pažymėtina, kad ginčo nagrinėjimo pradžioje apylinkės teismas buvo taikęs LAP – draudimą motinai išvežti dukras bei nustatė jų laikiną gyvenamąją vietą su tėvu, nepranešant motinai, siekiant išvengti grėsmės dėl tinkamo LAP įgyvendinimo.²⁵⁵ EŽTT labai teigiamai vertino tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsižvelgė į vaikų nuomonę (visose proceso stadijose pareiškėjas noras gyventi su tėvu). Teismas taip pat atsižvelgė į vaiko teisių apsaugos specialistų išvadas dėl „nesaugių“ pareiškėjos

²⁵² Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1494-163/2013.

²⁵³ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-230-357/2014.

²⁵⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1416-781/2013.

²⁵⁵ Toks sprendimas svarstyti atsižvelgiant į nuajausią EŽTT praktiką, o konkrečiai į *Manic v. Lithuania* (Nr. 46600/11, § 117, ECHR 2015) bylą, kurioje nepranešimas dėl LAP taikymo pripažintas ŽTK 8 str. pažeidimu. Tačiau reikia pažymėti, kad nagrinėjant Lietuvoje *Gineitienės* bylą tuo metu galiojo tokia LR CPK 148 str. 1 d. redakcija: „1. Prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo teismas išsprendžia ne vėliau kaip per tris dienas nuo jo gavimo. Apie prašymo nagrinėjimą yra pranešama atsakovui. Laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos nepranešus atsakovui tik išimtiniais atvejais, kai yra reali grėsmė, jog toks pranešimas sutrukdys laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba padarys jų taikymą nebeįmanomą.“.

gyvenimo aplinkos sąlygų. Dar vienas argumentas - siekis neišskirti seserų, kurias siejo ypač artimas ryšys. Trumpai tariant, EŽTT Lietuvos teismų argumentaciją vertino tinkama ir pagrįsta, kuri rodo, iš esmės buvo atsižvelgta į geriausius vaiko interesus, o ne pareiškėjos religinius įsitikinimus, todėl skirtingas elgesys su tėvais buvo objektyviai ir pagrįstai pateisinamas.²⁵⁶ Dabartinėje nacionalinėje praktikoje pastebima, kad teismai vienais atvejais atsižvelgia į vaiko nuomonę ir naudojami savo diskrecija inicijuoti įrodymų rinkimą, pasitelkti vaiko teisių apsaugos specialistus. Vienoje byloje teismas nenustatė vaiko laikinos gyvenamosios vietos su tėvu, atsižvelgdami į vaiko norą gyventi su senele bei į specialistų išvadą. Vaikas nesijautė saugus su tėvu, o su senele gyveno ilgą laiką, todėl dabartinė jo gyvenamoji aplinka vertintina tinkama normaliam vaiko vystymuisi.²⁵⁷ Tačiau kita vertus pasitaiko atveju, kai apygardos teismas iš esmės pritaria apylinkės teismo nutartimi nustatytam laikinam vaiko gyvenamosios vietos nustatymui, įvertinus tik būsimas vaiko gyvenimo sąlygas, tačiau lyg tarp kito pažymi, jog atsižvelgti į vaiko, sugebančio suformuluoti pažiūras, nuomonę reikia sprendžiant vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos klausimą iš esmės.²⁵⁸ Manytina, kad tokia teismo pozicija neatitinka EŽTT formuluojamos praktikos, kadangi net ir taikant LAP turėtų būti paisoma vaiko teisės būti išklaustytu teismo proceso metu. Be abejo privalu atsižvelgti į vaiko brandos lygį, neapkraunant vaiko per didelę našta. Pabrėžtina, kad ir Europos Tarybos Ministrų patvirtintose gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo teigiama, jog teisėjai turėtų išklausti vaiką visais su vaiko interesais susijusiais klausimais pagal jo supratimo lygį, gebėjimą bendrauti ir bylos aplinkybes.²⁵⁹

Dar viena labai svarbi byla dėl ŽTK 8 str. pažeidimo yra *Manic prieš Lietuvą*²⁶⁰, kuria pripažinta, jog Lietuvos valdžios institucijos neįvykdė pareigos apsaugoti pareiškėjo teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, neužtikrino pareiškėjo teisės dalyvauti procese ir būti informuotu apie proceso veiksmus. Faktinės aplinkybės buvo tokios, kad Rumunijos, Moldovos pilietybės pareiškėjas su lietuve sutuoktine ir sūnumi gyveno Anglijoje iki 2008 m., po to motina su vaiku išvyko nuolat gyventi į Lietuvą. Tuomet tėvas Lietuvoje inicijavo procesą dėl vaiko grąžinimo, tačiau prašymas netenkinamas ir nuspręsta, kad vaiko gyvenamoji vieta turi būti su motina. Tokiam sprendimui pritarė ir Anglijos teismas. Visgi motina nesilaikė Anglijos teismo nustatytos bendravimo tvarkos, siekė ją pakeisti. Moteris teikė Utenos apylinkės teismui prašymą taikyti

²⁵⁶ *Gineitienė v. Lithuania*, no. 20739/05, § 43, 27 July 2010.

²⁵⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1842-431/2013.

²⁵⁸ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-573-357/2014.

²⁵⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. gairės „Dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo“, p. 18. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-19].

<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_LT.pdf>.

²⁶⁰ *Manic v. Lithuania*, Nr. 46600/11, § 117, ECHR 2015.

LAP dėl Anglijos sprendimo vykdymo sustabdymo ir draudimo tėvui pasilikti vienam su sūnumi. Taigi, Utenos apylinkės teismas tenkino motinos prašymą dėl LAP, tačiau neinformavo tėvo apie posėdį, todėl šis jame nedalyvavo. Tačiau EŽTT nustatė, kad Utenos apylinkės teismo nuomonė, jog pareiškėjo dalyvavimas posėdyje, kai buvo sprendžiamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, nebūtinai ir neargumentavimas, kodėl, žinant, kad tuo metu pagal Jungtinės Karalystės teismo sprendimą turėjo įvykti tėvo ir sūnaus susitikimas, nulėmė proceso neteisingumą. EŽTT akcentavo, kad šiuo atveju buvo ypatingai svarbus pareiškėjo dalyvavimas posėdyje, jį išklausti ir įsitikinti, ar tikrai, kaip teigė vaiko motina, pareiškėjas kėlė pavojų vaikui ir norėjo jį pagrobtį.²⁶¹ Kalbant apie pranešimą ir dalyvavimą posėdyje nagrinėjant prašymą dėl LAP svarbu paminėti, kad 2011 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas²⁶². Įstatymu pakeistame 148 str. 1 dalyje nebeliko nuostatos, kad LAP gali būti taikomos nepranešus atsakovui tik išimtiniais atvejais, kai yra reali grėsmė, jog toks pranešimas sutrukdys laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba padarys jų taikymą nebeįmanomą, bet 147 str. 1 dalyje atsirado nuostata leidžianti teismui spręsti ar būtina atsakovui pranešti apie prašymo dėl LAP taikymo nagrinėjimą. Iš pirmo žvilgsnio atrodo tarsi šios nuostatos yra vienodos, tačiau iš tiesų galima įžvelgti tai, kad dabar 147 str. 1 d. suponuoja tokia taisyklę, jog iš esmės, nereikia pranešti atsakovui apie prašymo dėl LAP taikymo nagrinėjimą, nebent teismo nuomone, tai būtų reikalinga išimtiniais, svarbiais atvejais. O iš senosios 148 str. 1 d. redakcijos, galiojusios iki 2011 m. priimto LR CPK papildymo ir pakeitimo, galima išvesti tokią taisyklę, kad buvo būtina pranešti atsakovui apie LAP taikymą, o nepranešti galima tik išimtiniais atvejais. Taigi, darytina išvada, kad taisyklės esmė „apsivertė iš kitos pusės“. Manytina, kad „senesnioji taisyklė“ dėl LAP taikytinumo labiau atitiko EŽTT praktiką, atsižvelgiant į *Manic* bylą. Pažymėtina, kad ir dabartinė Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu nėra vieninga ir diskutuotina. Štai Kauno apygardos teismas panaikino Kaišiadorių apylinkės teismo nutartį ir perdavė iš naujo nagrinėti prašymą dėl LAP taikymo, nes nustatė laikiną vaiko gyvenamąją vietą su tėvu ir laikiną išlaikymą iš atsakovės, jai nepranešus, nagrinėjant prašymą rašytinio proceso tvarka, neišklausius atsakovės, šalies dukters nuomonės dėl gyvenamosios vietos pakeitimo, nesant vaikų teisių apsaugos skyriaus išvados.²⁶³ Kaip matyti, apylinkės teismas nepaisė šeimos bylų nagrinėjimo specifiškumo, vaiko teisių ir interesų prioriteto. Iš esmės apygardos teismas priėmė tinkamą sprendimą, tačiau kritikuotina tai, kad byla nagrinėta 2013 m., o teismas remiasi senąja LR CPK 148 str. 1 d. nuostata: „CPK 148

²⁶¹ *Manic v. Lithuania*, Nr. 46600/11, § 117, ECHR 2015.

²⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr. 85-4126.

²⁶³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-852-657/2013.

straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos nepranešus atsakovui tik išimtiniais atvejais, kai yra reali grėsmė, jog toks pranešimas sutrukdytų laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba padarys jų taikymą nebeįmanomą. <...>, pirmosios instancijos teismas galėjo nagrinėti prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nepranešęs atsakovei, tačiau teismas nenurodė jokių argumentų, kodėl, pranešus atsakovei apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, jų pritaikymas gali pasunkėti.²⁶⁴ Pastebėtina, kad teismų praktikoje yra nusprendžiama atsakovui nepranešti dažniausiai tais atvejais, kai sprendžiamas klausimas dėl laikino išlaikymo vaikui priteisimo.²⁶⁵ O apygardos teismai dažniausiai panaikina apylinkės teismų sprendimus tais atvejais, kai taikytinos LAP dėl laikinos bendravimo su vaiku tvarkos ir (ar) laikinos vaikos gyvenamosios vietos nustatymo.²⁶⁶ Darytina išvada, kad teismų nuomone laikino išlaikymo vaikui priteisimas, nepranešus atsakovui, nepažeidžia asmens teisės būti išklaustytu, nes tėvų pareigia ir taip yra materialiai išlaikyti, rūpintis vaiku. O dėl laikinos bendravimo tvarkos su vaiku ar jo gyvenamosios vietos nustatymo, atvirkščiai, teismai mano, kad šios LAP ypatingai turi atitikti vaiko interesus, užtikrinti tinkamą aplinką vystymuisi. Taigi, svarbu yra pranešti atsakovui dėl LAP nagrinėjimo, kad šis galėtų pateikti įrodymus, nuomonę.

Apibendrinant darytina išvada pagal Reglamento Nr. 20 str. ir ETT praktiką LAP yra labai svarbus institutas padedantis sėkmingai ir greitai užbaigti vaiko grobimo bylas. Šios kategorijos bylose LAP taikomos apsaugoti vaiko gerovę iki galutinio teismo sprendimo, tam tikrais atvejais siekiant apsaugoti nuo vaiko ir jį pagrobusio tėvo slaptosios ar atitinkamos jurisdikcijos išvengimo. ETT praktikoje teigtina, jog LAP turi būti proporcingos ir pagrįstos, pastebėtina, kad proceso šalys siekia piktnaudžiauti pritaikytomis LAP, siekiant įteisinti savo neteisėtą vaiko išvežimą. Galima sakyti, jog LR CPK 144 str. 1 d. 8 punkte nustatyta vaikų grobimo prevencinė LAP t.y. laikinas draudimas išvežti vaiką iš nuolatinės gyvenamosios vietos be teismo leidimo. Pagal nacionalinę teismų praktiką, pastebėtina, kad net ir abiem tėvams esant tos pačios šalies piliečiams, nėra atmetama grėsmė dėl vaiko neteisėto išvežimo į užsienio šalį, kas, manytina, apsunkintų teismo pagrindinio sprendimo vykdymą, o taipogi vaiko ir kito tėvo teisę bendrauti vienas su kitu. Manytina, kad Lietuvos teismų praktika iš esmės atitinka ETT

²⁶⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-852-657/2013.

²⁶⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-636-392/2012; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-767-368/2013; Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-147-198/2012; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-712-372/2013.

²⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-466-302/2012; Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-881-357/2013;

formuojamą praktiką, nes laikinas draudimas išvežti vaiką į kitą valstybę taikytinas proporcingai bei taip, kad nebūtų nepažeidžiamos kito sutuoktinio teisės bendrauti su vaiku.

Apžvelgus EŽTT praktiką, teigtina, jog asmens teisė į teisingą teismą, teisė būti išklausytu, įtvirtintos ŽTK 6 str. ir 8 str., Lietuvos teismų praktikoje taikant LAP šeimos bylose ne visais atvejais yra užtikrinama. Atsižvelgiant į EŽTT konstatuotus pažeidimus Lietuvos atžvilgiu, manytina, kad šeimos byloje nagrinėjant LAP taikymo klausimą turi būti stengiamasi užtikrinti atsakovo teises į teisingą procesą, kadangi bent minimaliai neįsigilinus į situaciją, žinant tik vienos „pusės“ argumentus pritaikytos LAP iš tiesų gali ir neatitikti vaiko interesų. Taipogi, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, sprendžiant klausimą dėl LAP taikymo, turėtų būti išklausyta vaiko nuomonė, kadangi LAP dažniausiai yra susijusios su vaiko interesais, taigi jo nuomonė taip pat yra svarbi.

IŠVADOS

1. Pirmąjį šiame darbe iškeltą ginamąjį teiginį - „laikinių apsaugos priemonių pritaikymas šeimos byloje dar negarantuoja materialinio teisinio reikalavimo patenkinimo“ patvirtina šios išvados:

1.1. Lietuvos įstatymų leidėjas nepateikia laikinių apsaugos priemonių, taikytinų šeimos bylose, sąvokos. Visgi, atsižvelgiant tiek į nacionalinių teismų, tiek EŽTT bei ETT praktiką bei užsienio ir Lietuvos teisės doktriną, galima teigti, jog laikosios apsaugos priemonės šeimos bylose yra laikino pobūdžio prevencinės priemonės, skirtos užtikrinti būsimo pagrindinio teismo sprendimo įvykdymą, tačiau kartu ir „įrankis“ laikinai sureguliuoti iš specifinių šeimos teisinių santykių kilusį ginčą, kuris nebūtinai sutampa su pagrindiniu ieškinyje pateiktu reikalavimu.

1.2. Nors 2011 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė gaires dėl laikinių apsaugos taikymo, kuriose pažymima, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnyje pateiktas laikinių apsaugos priemonių, taikytinų šeimos bylose, sąrašas nėra baigtinis, o pastarųjų metų teismų praktika vis dėlto nėra vieninga šiuo klausimu. Manytina, kad siekiant užtikrinti svarbias konstitucines vertybes - nepilnamečių vaikų interesus, šeimos teisinių santykių stabilumą bei atsižvelgiant šeimos bylose vyraujančią viešąją interesą, teismai turi teisę taikyti tokias laikinas apsaugos priemones, kurios nors ir nėra įtvirtintos įstatymu, tačiau geriausiai tinka įgyvendinant siekiamus šių priemonių tikslus.

1.3. Savo pobūdžiu šeimos bylose taikytinos laikinosios apsaugos priemonės, įtvirtintos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio 2 dalyje, yra panašios į Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje 5 straipsnyje numatytas smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemones. Išanalizavus teismų praktiką, darytina išvada, kad šiomis priemonėmis, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, gali būti siekiami tie patys tikslai, tačiau procedūriniai reikalavimai jų taikymui yra dvejopi. Dėl šios priežasties teismų praktika nėra vieninga, nes įstatymu nėra įtvirtinta, ar gali šios dvi priemonės būti taikomos skirtinguose procesuose vienu metu.

2. Antrąjį šiame darbe iškeltą ginamąjį teiginį - „teismų praktikoje laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas šeimos bylose nevisiškai pateisina savo tikslą ir paskirtį“ patvirtina šios išvados:

2.1. Nacionalinė teismų praktika rodo, kad laikinosios apsaugos priemonės šeimos bylose ne visada taikytinos tikslingai bei logiškai, pavyzdžiui, kai vaiko laikina gyvenamoji vieta nustatoma su vienu iš tėvų, nors abu tėvai gyvena kartu. Manytina, kai laikinoji apsaugos priemonė yra pritaikoma neatsižvelgiant į realų jos siekiamą tikslą, tokia priemonė negali būti

laikoma tinkama užtikrinti nepilnamečių vaikų ir kito sutuoktinio turinių ir asmeninių neturtinių interesų apsaugą.

2.2. Keičiant šeimos bylose vieną laikinąją apsaugos priemonę kita, teismai ne visada yra pakankamai aktyvūs. Manytina, kad vaiko teisių apsaugos specialistų išvados yra reikalingos beveik visais atvejais, norint pagrįsto ir įgyvendinamo sprendimo, todėl teismai turėtų imtis iniciatyvos, kad minėti specialistai pateiktų savo nuomonę.

2.3. ETT, EŽTT pripažįsta, kad laikinųjų apsaugos priemonių institutas šeimos bylose ypač svarbus, tačiau šios priemonės jos turi būti pagrįstos ir proporcingos. Pagal ETT praktiką teigtina, kad proceso šalys kartais piktnaudžiauja teise, siekdamos, neteisėtai išvežus vaiką į kitą šalį, įteisinti šiuos savo veiksmus toje šalyje. Nepaisant to, kad daugeliu atveju laikiną draudimą išvežti vaiką į kitą šalį teismai taiko, kai sutuoktiniai yra skirtingų šalių piliečiai, Lietuvoje ši priemonė taikoma ir esant tos pačios pilietybės tėvams. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtvirtintos teisės į teisingą teismą bei šeimos gyvenimo gerbimą Lietuvoje ne visada yra pakankamai užtikrinamos. Manytina, kad atsakovas turi teisę būti informuotas ir žinoti apie jam taikytinas laikinasias apsaugos priemones šeimos byloje, kadangi šeimos bylose vyraujantis viešasis interesas bei prioritetas vaiko interesų apsaugos principas, įpareigoja kiek įmanoma atidžiau įvertinti visų proceso šalių pateiktus įrodymus bei argumentus. Vienos „pusės“ nuomonės neišklausymas gali pažeisti vaiko interesus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

• Norminė literatūra:

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr. 72-3475.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 68-2568.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 137-5366.
1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 33-1014.

Europos Sąjungos norminiai, tarptautiniai, kiti užsienio valstybių teisės aktai:

2. 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Valstybės žinios, 2002, Nr. 51-1932.
3. 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.
4. 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Valstybės žinios, 2003, Nr. 91(1)-4125.
5. 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo ir vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. OL 2003 L, 338.
6. Anglijos ir Velso Šeimos teisės įstatymas. Family Law Act 1996 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10] <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27>>.
7. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [interaktyvus]. Istanbul, 11.V.2011. [žiūrėta 2015-03-25]. <<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm>>.
8. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Oficialusis leidinys C 303, 2007 gruodžio 14 d., p. 1—16 [interaktyvus], [žiūrėta 2015-03-23] <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:LT:PDF>>.

9. Ispanijos baudžiamojo proceso kodeksas. Organic act 10/1995, dated 23rd november, on the criminal code of the Kingdom of Spain. Official State Gazette number 281 on 24th November 1995 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

10. Jungtinių Amerikos Valstijų Teksaso valstijos šeimos kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://statutes.laws.com/texas/family-code/title-4-protective-orders-and-family-violence/chapter-85-issuance-of-protective-order/>>.

11. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.

12. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr.40-987;

• **Kiti oficialūs dokumentai:**

1. 2007 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetas, papildomo komiteto išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.65 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (XP-862)“. Vilnius.

2. 2011 m. gegužės 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komiteto posėdžio protokolas Nr. 112-P-20, Vilnius.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 29 d. aprobuotas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, tam tikri taikymo aspektai. *Teismų praktika*. 2009, Nr. 31.

4. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, Reglamento (EB) Nr. 1347/2000, taikymo [interaktyvus]. Briuselis, COM(2014) 225 final [žiūrėta 2015-03-24]. <<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-225-LT-F1-1.Pdf>>.

5. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui išsklaidyti tarptautinių porų netikrumą dėl turtinių teisių [interaktyvus]. Briuselis, COM(2011) 125 final. [žiūrėta 2015-03-24]. <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0125&from=EN>>.

6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. gairės „Dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-

19].<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_LT.pdf>.

7. Gerosios patirties vadovas pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <http://www.hcch.net/upload/mediation_lt.pdf>.

8. Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction Part II – implementing measures, HCCH, 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24] <http://www.hcch.net/upload/abdguide2_e.pdf>.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 21 d. Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium, apžvalga Nr. A2-35. *Teismų praktika*. 2002, Nr. 17.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant įstatymus, reglamentuojančius tėvų pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus, apibendrinimo apžvalga Nr. 54. *Teismų praktika*. 2005, Nr. 23.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. *Teismų praktika*. 2011, Nr. 34.

12. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012 m. spalio 15 d. pažyma Nr. (6.6.-2012-143)-PR-221 „Dėl vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina užtikrinimo problemų“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 02 09], <<http://www3.lrs.lt/docs2/KRWCURMP.PDF>>.

13. Policijos veiklos, nutraukiant lyties pagrindu vykdomą smurtą, gerosios praktikos vadovas – Hera projektas. 7 Europos sąjungos valstybių projektas: Bulgarija, Italija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Jungtinė Karalystė [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2015-03-10]. <<http://eige.europa.eu/literature-and-legislation/good-practice-manual-on-police-actions-to-stop-genderbased-violence-polic>>.

14. Praktinis vadovas kaip taikyti naująjį Briuselio II reglamentą [interaktyvus]. Europos Komisija, Europos Bendrijos, 2005 [žiūrėta 2015-03-10]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_new_brussels_ii_lt.pdf>.

15. Tam tikri probleminiai laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nacionaliniuose teismuose aspektai Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. sprendimas Nr. ŽT-C 40; 40, p. 660-679.

16. Višinskis, V. National experiences in applying civil protection measures: the case of Lithuania: note [interaktyvus]. Directorate general for internal policies. Policy department C: Citizens' rights and constitutional affairs. Brussels : European Parliament, 2012, p. 31 [žiūrėta

2015-03-02]. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462436/IPOL-JURI_NT\(2012\)462436_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462436/IPOL-JURI_NT(2012)462436_EN.pdf)>.

• **Specialioji literatūra:**

1. Abramavičius, A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2006, T.12(90):45.
2. Andriūnaitė, S. Laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymas, *Juristas*. 2007, 4: 10.
3. Bakanas, A.; et.al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
4. Beliūnienė, L., et. al. Aktualiausios žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje 2008–2013 m. problemos: teisinis tyrimas. Vilnius, 2014.
5. Black, J., Bridge, J., Bond, T. A Practical Approach to Family Law. London: Oxford University Press, 2004.
6. Branson, C. Interim Measures of Protection in a Changing International Commercial Arbitration World. *Croatian Arbitration Yearbook*. 2002, 9:10.
7. Brunschweiler, A., Giroud, S., Kunz, C. A. International Civil Procedure: Switzerland. In: Denis Campbell and Christian Campbell (Eds.), *International Civil Procedure Code*, 3rd Ed., Juris Publishing Inc., 2014.
8. Driukas, A., Valančius, V. Civilinio proceso teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, 2:511.
9. Driukas, A., Valančius, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika, t. 4. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2009.
10. E.Laužikas, V.Mikelėnas, V.Nekrošius, Civilinio proceso teisė, t. 1 (Vilnius: Justitia, 2003).
11. Gray, K., Gray, S. F. Private Property and Public Propert. *Property and the Constitution* ed. by J. McLean. Oxford–Portland Oregon: Hart Publishing, 1999.
12. Gulbickaja, J. Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika. Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinės dragijos organizuotos mokslinės konferencijos „Mokslinės minties šventės 2013“ recenzuojamas studentų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
13. Hamilton, C., Perry A. Family law in Europe. Second edition. London: Butterworths LexisNexis, 2002.
14. Jonaitis, M. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą. *Jurisprudencija*. 2003, 42(43): 123–124.

15. Kairienė B., Žiemiene R. Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. Socialinis darbas. 2007 Nr.6 (2).
16. Kaiser Th. Mareva Injunctions: Höhepunkt überschritten. Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1988. S. 194-201.
17. Kaminskienė, N. Application of Interim Measures in International Arbitration: the Lithuanian Approach. *Jurisprudencija*. 2010, 1(119): 243-260.
18. Kontrauskas, R. Lis (alibi) pendens: kitoje Europos Sąjungos valstybėje nagrinėjamo tapataus arba susijusio ieškinio (civilinės bylos) įtaka Lietuvos teismo procesui. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 69(61).
19. Maricica, V. The Establishment and Enforcement of Maintenance Obligations in the Relations between Divorced Parents and their Minor Children [interaktyvus]. *Journal of Danubian Studies and Research*, Vol. 4, no. 1/2014. [žiūrėta 2015-03-10].<
<http://www.journals.univ-danubius.ro/index.php/research/article/view/2574/2237>>.
20. Meilius, K., Jonaitis, M. Šeimos struktūros ir tėvystės sampratos pokyčiai, turintys įtakos vaiko teisėms ir interesams. *Jurisprudencija*. 2007, 12(102).
21. Mikelėnas, V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia. 1997.
22. Morek, R. Interim Measures in Arbitration Law and Practice in Central and Eastern Europe: the Need for Further Harmonization. *Interim Measures in International Commercial Arbitration*. Antwerp-Apeldoorn: Maklu Publishers, 2007.
23. Nekrošius, V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
24. Norkus, R. Supaprastintas civilinis procesas. Vilnius: Justitia. 2007.
25. Pajeda, V. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo intelektinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai, *Jurisprudencija*. 2007, 11(101).
26. Palavinskienė, B. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis. *Jurisprudencija*. 2001, Nr. 20(12): 66.
27. Pelenis, D. Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuostatos. *Teisė* 2004. Nr. 50.
28. Pranevičienė, K.. Vaikų grobimo Europos Sąjungos valstybėse narėse atvejais taikomos teisingumo nustatymo taisyklės. *Teisė*. 2010, 77.
29. Rakauskienė O.G., Lisauskaitė V. Smurto kaina Lietuvos ekonomikai: veiksniai, pasekmės, prevencija .Viešojo politika ir administravimas. 2007, Nr.20. Vilnius.
30. Sagatys, G. Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2002, 33(25).

31. Samulytė-Mamontovė, A. Laikinosios apsaugos priemonės – nacionalinės teisės netaikymas kaip veiksmingos teisinės gynybos Europos Sąjungoje sudėtinė dalis. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2014, 6(1).

32. Schaefer J. K. et al. Principles of Transnational Civil Procedure. New York: Cambridge University Press, 2006.

33. Sinkevičius, E., Norkus, R. Laikinių apsaugos priemonių taikymas nagrinėjant ginčus Lietuvos komerciniuose arbitražuose. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1).

34. Stuart, S. A Practical Approach to Civil Procedure. London: Oxford University Press, 2005.

35. Suzan van der Aa. Protection Orders in the European Member States: Where Do We Stand and Where Do We Go from Here? [interaktyvus]. *Eur J Crim Policy Res* (2012) 18:183–204.[žiūrėta 2015-03-10].

<http://download.springer.com/static/pdf/805/art%253A10.1007%252Fs10610-011-9167-6.pdf?auth66=1427715161_1ea0badca5e36031c394791d7a10fe9f&ext=.pdf>.

36. Šulcas, I., Kad sprendimas būtų įvykdytas. *Juristas*. 2006, Nr. 5, p. 7.

37. Švilpaitė, E. Konstitucija ir nuosavybės teisės apribojimo galimybės. *Jurisprudencija*. 2002, t. 30(22).

38. Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Michailovienė, I., et al. Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013.

39. Taškūnas, M. Ikitėsinio tyrimo dėl smurto artimoje aplinkoje problemos. Konferencija „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas: tendencijos ir įgyvendinimo problemos“. Vilnius, 2012-12-17.

40. Urbaitė, L. Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje prieš Lietuvą. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2009, 3(3): 125.

41. Uzdila, J. V. Lietuvių šeimotyra. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001.

42. Valančius, V., et al. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia. 2004.

- **Teismų praktika:**

- Lietuvos teismų praktika:**

- Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas:**

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės

išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1998. Nr. 57–1605.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos“. Valstybės žinios. 1998. Nr. 95-2642.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmosios dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies bei 14 straipsnio šeštosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1996. Nr. 9-228.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“. Valstybės žinios. 1996. Nr. 20-537.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2002. Nr. 93-4000.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje

numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 30-1050.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.103 straipsnio (2006 m. spalio 17 d. redakcija) 3 dalies ir Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnio (2006 m. spalio 17 d., 2009 m. lapkričio 19 d. redakcijos) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2011. Nr. 14-602.

Lietuvos Aukščiausias teismas:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2005.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2006.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-383/2008.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-239/2009.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-403/2008.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2008.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-186/2010. *Teismų praktika*. 2010, Nr. 33.

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2013.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2008.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2009.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2006.

Lietuvos apeliacinis teismas:

1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1098/2013.
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1787/2014.

Lietuvos apygardos teismai:

1. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2368-259/2012.
2. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-852-657/2013.
3. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-852-657/2013.
4. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1332-343/2013.
5. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1168-527/2013.
6. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1237-527/2013.
7. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1239-527/2013.
8. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2392-413/2013.
9. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-603-480/2013.
10. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-818-480/2013.
11. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-818-480/2013.
12. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1912-480/2013.
13. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1912-480/2013.

14. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2326-259/2013.
15. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2319-264/2013.
16. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1403-230/2013.
17. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-137-436/2013.
18. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-657/2013.
19. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-300-657/2013.
20. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-208-153/2013.
21. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-187-264/2013.
22. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2150-601/2013.
23. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2700-601/2012.
24. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2700-601/2012.
25. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1046-254/2014.
26. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-588-264/2014.
27. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2293-264/2014.
28. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2326-527/2014.
29. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1975-273/2014.
30. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1975-273/2014.

31. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1473-527/2014.
32. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1963-264/2014.
33. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2002-264/2014.
34. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1662-254/2014.
35. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-165-480/2014.
36. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2118-254/2014.
37. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2157-527/2014.
38. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-799-601/2015.
39. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-799-601/2015.
40. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-395-527/2015.
41. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-697-264/2015.
42. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-474-601/2015.
43. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-550-601/2015.
44. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1855-524/2013.
45. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1890-479/2013.
46. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-401-460/2013.
47. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1628-513/2013.

48. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1530-163/2013.
49. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-215-479/2013.
50. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1494-163/2013.
51. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-573-479/2013.
52. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-530-163/2013.
53. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-863-479/2014.
54. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-874-479/2014.
55. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1924-459/2014.
56. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1577-163/2014.
57. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1710-163/2014.
58. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-355-777/2015.
59. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-278-513/2015.
60. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-147-198/2012.
61. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-492-212/2013.
62. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-378-278/2013.
63. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-378-278/2013.
64. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-222-198/2013.

65. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-242-252/2013.
66. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-566-252/2013.
67. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-366-212/2014.
68. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-329-252/2014.
69. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-329-252/2014.
70. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-858-544/2014.
71. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-858-544/2014.
72. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-796-252/2014.
73. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-764-278/2014.
74. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-463-280/2014.
75. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-587-227/2014.
76. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-717-425/2014.
77. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-70-278/2015.
78. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-411-440/2013.
79. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-881/357/2013.
80. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-607-267/2013.
81. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-712-372/2013.

82. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-636-357/2013.
83. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-54-372/2013.
84. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-767-368/2013.
85. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-373-267/2014.
86. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-628-357/2014.
87. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-628-357/2014.
88. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-573-357/2014.
89. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-230-357/2014.
90. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-847-357/2014.
91. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-292-267/2015.
92. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-681-611/2010.
93. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-572-56/2010.
94. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1422-590/2012.
95. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-466-302/2012.
96. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-636-392/2012.
97. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1015-340/2013.
98. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-691-619/2013.

99. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-691-619/2013.
100. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2093-640/2013.
101. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1842-431/2013.
102. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1152-450/2013.
103. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1413-781/2013.
104. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1416-781/2013.
105. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-80-345/2013.
106. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-29-340/2013.
107. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1188-565/2014.
108. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2380-553/2014.
109. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1917-553/2014.
110. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1621-104/2014.
111. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1673-340/2014.
112. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1160-781/2014.
113. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1718-590/2014.
114. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1718-590/2014.
115. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1919-619/2014.

116. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1932-560/2014.

117. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2064-619/2014.

118. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1566-590/2014.

119. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1540-661/2014.

120. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1708-275/2014.

121. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1708-275/2014.

122. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2122-431/2014.

123. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-737-431/2014.

124. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-737-431/2014.

125. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1098-275/2015.

126. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-606-661/2015.

Europos Teismų praktika:

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas:

1. Teisingumo Teismo 1992 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Mario Reichert, HansHeinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG*, Nr. C-261/90, EU:C:1992:149.

2. Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *I. Rinau*, Nr. C-195/08, EU:C:2008:406.

3. Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje *J.Detiček prieš M. Sgueglia*, Nr. C-403/09, EU:C:2009:810.

4. Teisingumo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje *Purrucker II*, Nr. C-296/10, EU:C:2010:665.

Europos Žmogaus Teisių Teismas:

1. *Airey v. Ireland*, 1979 m. spalio 9 d., § 32, Series A no. 32.
2. *APIS a.s. v. Slovakia* (nut.), Nr. 39794/98, 2000 m. sausio 13 d.
3. *Gineitienė v. Lithuania*, Nr. 20739/05, § 43, 2010 m. liepos 27 d.
4. *Immobiliare Saffi v. Italy* [DK], Nr. 22774/93, § 49, ECHR 1999 V.
5. *JGK Statyba Ltd and Guseļnikovas v. Lithuania*, Nr. 3330/12, § 70, 2013 m. lapkričio 5 d.
6. *Libert v Belgium* (nut.), Nr. 44734/98, 2004 m. liepos 8 d.
7. *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [DK], Nr. 46827/99, 46951/99, ECHR 2005-I.
8. *Manic v. Lithuania*, Nr. 46600/11, § 117, ECHR 2015.
9. *Marckx v. Belgium*, 1979 m. birželio 13 d., Nr. 6933/74, § 31, Series A no. 31.
10. *Micallef v. Malta* (DK), Nr. 17056/06, 2009 m. spalio 15 d.
11. *Van de Hurk v. the Netherlands*, 1994 m. balandžio 19 d., Nr. 16034/90, § 288.
12. *Verlagsgruppe News GMBH v Austria* (nut.), Nr. 62763/00, 2003 m. sausio 16 d.
13. *Wiot v. France* (nut.), Nr. 43722/98, 2001 m. kovo 15 d.
14. *X and Y v. Netherlands*, 1985 m. kovo 26 d., Nr. 8978/80, Series A no. 91.

Kita šaltiniai:

1. 2013 m. ir 2014 m. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose); Nacionalinė teismų administracija [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2015-02-02]. <<http://www.teismai.lt/lt/visuomenei/statistika/106>>.
2. Divorce indicators, Eurostat [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2015-02-09]. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_ndivind&lang=en/>.
3. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. 2011–2013 Lietuvių kalbos institutas, [žiūrėta 2015-03-15]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
4. Nuo nusikalstamų veikų nukentėjusios moterys. Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenys, 2015 [interaktyvus]. Informatikos ir ryšių departamentas prie VRM. [žiūrėta 2015-03-04]. <www.ird.lt>.
5. Smurtas artimoje aplinkoje. Statistika ir tendencijos [interaktyvus]. 2015, [žiūrėta 2015-03-04]. <www.policija.lt>.
6. Šeimos bylų nagrinėjimo procesiniai ypatumai. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos [interaktyvus]. Vilnius, p. 21 [žiūrėta 2015-03-02] <<http://vaikoteises.lt/media/file/Seimos%20bylos.pdf>>.

ANOTACIJA

Bumblytė A. Laikinių apsaugos priemonių šeimos bylose taikymo ypatumai/magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. I. Kudinavičiūtė - Michailovienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Civilinės justicijos institutas. 2015,- 92 p.

Magistro baigiamajame darbe analizuojama, kuo pasireiškia laikinių apsaugos priemonių šeimos bylose specifiškumas, nagrinėjamas šių priemonių taikymo tikslingumas bei veiksmingumas, aiškinamasi, kokie šio instituto taikymo problemiai aspektai. Remiantis tyrimo gautais rezultatais, prieinama prie išvados, jog teismų praktikoje laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas šeimos bylose nevisiškai pateisina savo tikslą ir paskirtį, o šių priemonių pritaikymas negali būti laikomas garantija materialinio teisinio reikalavimo patenkinimui. Nors laikinoji apsaugos priemonė yra tik laikino pobūdžio, tačiau šeimos byloje turi būti taikoma įvertinus visas svarbias aplinkybes, siekiant kuo labiau užtikrinti nepilnamečių vaikų interesus, bet nepamirštant ir bendrųjų asmens teisių į teisingą teismą, šeimos gyvenimo gerbimą.

Reikšminiai žodžiai: laikinosios apsaugos priemonės, šeimos bylos, nepilnamečių vaikų interesai.

ANNOTATION

Bumblytė A. Peculiarities of application of interim measures in family cases / Master's thesis. Supervisor dr. I. Kudinavičiūtė - Michailovienė. -Vilnius: Institute of Civil Justice, Mylokas Romeris University, 2015. – 92 p.

In the master's thesis the interim measures specificity in family cases are being analyzed as well as the expedience, effectiveness of these measures, the problematic aspects of application are explained.

According to the results, we can conclude, that in the court practice interim measures cannot be an assurance for the satisfaction of a legal requirement. Even though the interim means of protection is of temporary format, it has to be applied when all circumstances has been evaluated in order to ensure under-age children interests, without forgetting the common persons right to a fair court, respect of family's living.

Key words: interim measures, family cases, under-age children interests.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „Laikinių apsaugos priemonių šeimos bylose taikymo ypatumai“, atsižvelgiant į tai, kad šeimos teisiniai santykiai pasižymi specifiškumu, t.y. valstybės intervencija į šiuos santykius pakankamai minimali, siekiant nepažeisti šių santykių subjektų teisių, ir tik ginant viešąjį interesą, kai identifikuojami konstitucinių vertybių pažeidimai, analizuojama, kuo pasireiškia laikinių apsaugos priemonių taikymo ypatingumas, taip pat aptariami ir šių priemonių taikymo tikslingumo ir veiksmingumo probleminiai aspektai šeimos bylose. Darbe atskleidžiama laikinių apsaugos priemonių instituto samprata šeimos bylose, aiškinamasi, koks santykis tarp laikinių apsaugos priemonių šeimos bylose ir apsaugos užtikrinimo priemonių, numatytų Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme, taip pat tiriami Lietuvos teismų praktikos formavimo aspektai, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių ir Europos Teisingumo Teismo praktiką.

Tyrimo rezultate gautos išvados patvirtina tai, kad teismų praktikoje laikinių apsaugos priemonių instituto taikymas šeimos bylose nevisiškai pateisina savo tikslą ir paskirtį. Laikinosios apsaugos priemonės kartais taikomos neįvertinus visų aplinkybių tinkamam konkrečios priemonės įgyvendinimui, nesant vaiko teisių apsaugos specialistų išvadų, o atsakovo neinformavimas apie jam pritaikytas priemones, kelia grėsmę pažeisti ne tik šio asmens teises į teisingą teismą, bet ir į šeimos gyvenimo gerbimą, vaiko interesų apsaugos principą. Taip pat teigtina, kad laikinių apsaugos priemonių pritaikymas šeimos byloje dar negarantuoja materialinio teisinio reikalavimo patenkinimo, kadangi visų pirma, šių priemonių vienas iš požymių yra laikinumas, antra - teismai turi teisę taikyti tokias priemones, kurios nors ir nėra įtvirtintos įstatymu, tačiau labiausiai tinkamos siekiant įgyvendinti jų tikslus ir, trečia - smurtą patyrusio asmens apsaugos priemonės, įtvirtintos Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 5 straipsnyje, nors ir gali siekti tų pačių tikslų kaip ir laikinosios apsaugos priemonės šeimos byloje, tačiau jų taikymo procedūriniai reikalavimai yra dvejoji, todėl būtų naudinga šias procedūras suderinti.

SUMMARY

In the master's thesis of „Peculiarities of application of interim measures in family cases” we take into account that family's legal relation is distinguished by its` specificity, meaning that the country`s intervention into this relationship is minimal, in order not to disrupt the rights of the subjects and only defend the public interest, when constitutional values are violated. The peculiarity of applying interim measures is analyzed and we discuss the measures` expediency and effectiveness problematic aspects in family cases. Master's thesis indicates the interim measures institute's conception in family cases. We differentiate the relations between interim measures in family cases and ways of ensuring prevention which is noted in the republic of Lithuania's law against violence in family. Lithuania's court practice formation aspects are also explored taking into account the practice of European Human Rights and European Court of Justice.

The conclusions made from the analysis concludes, that application of interim measures in family cases, does not fully justifies its` purpose and object. Interim measures are sometimes executed while not having all factors accounted for in order to implement a specific measure properly, while the findings of child rights protection specialist's are not available. Not informing the defendant about the measures implemented raises possibility in violating not only the person's right to a rightful court, but the respect of family's life, child interest protection. To be stated as well is that application of interim measures in family cases does not guarantee the material legal requirement satisfaction. One of the features of this measure is transience, second, courts have the right to execute such measures which are not enforced in law, but best suited to reach goals, third, the means of protection of the person who experienced violence are enforced in the republic of Lithuania protection against violence in family 5th law item, even though the objectives can be the same as with interim measures in family cases, but the procedural requirements are different, two procedures must be.